

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÇOCUKLARIN KARIYER GELİŞİMİ İLE TEMEL
PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR VE EBEVEYN DESTEĞİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beyza BAKIR

İstanbul
Aralık-2022

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÇOCUKLARIN KARIYER GELİŞİMİ İLE TEMEL PSİKOLOJİK
İHTİYAÇLAR VE EBEVEYN DESTEĞİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beyza BAKIR

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

İstanbul
Aralık-2022

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

(Islak İmza)

Üye Doç. Dr. EsraTÖRE

(Islak İmza)

Üye Dr. Öğr. Üyesi Kamil Arif KIRKIÇ

(Islak İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Islak İmza

Doç. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Çocukların Kariyer Gelişimi İle Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ve Ebeveyn Desteği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Islak İmza

Beyza BAKIR

ÖN SÖZ

Tez çalışmamda bilgi ve tecrübeleriyle katkılarını esirgemeyen, destekleyici ve anlayışlı yaklaşımıyla beni motive eden, fikir ve önerileriyle, karşılaştığım güçlüklerle baş etmemde bana yol gösteren çok kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ'a, tez konusu belirleme ve planlama sürecinde katkı sağlayan değerli hocam Dr. Öğrt. Üyesi Meryem DEMİR GÜDÜL'e

Eğitim öğretim hayatımda her türlü desteği sağlayan, her zaman arkamda olan ve tez yazım sürecinde de manevi desteklerini daima hissettiğim canım annem ve canım babama

En büyük teşekkürü hak eden, yüksek lisans sürecimin en başından bu yana benden hiçbir desteğini esirgemeyen, fikir ve öneriyle hep yanımda hissettiğim, özellikle tezin analizlerinin yapılmasında yardımcı olan, gösterdiği eşsiz sabır ve anlayışla beni kaygılı zamanlarımda yüreklendiren sevgili eşim Vedat BAKIR'a

Ve varlığıyla her zaman bana güç veren, iyi ki benim kızım olduğum için daima şükrettiğim dünya güzeli, inci tanesi kızıma tüm kalbimle teşekkür ederim.

Beyza BAKIR

İstanbul-2022

ÖZET

ÇOCUKLARIN KARIYER GELİŞİMİ İLE TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR VE EBEVEYN DESTEĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Beyza BAKIR

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

Aralık, 2022 -139 Sayfa

Çalışmanın amacı ilköğretimin II. kademesinde öğrenim görmekte olan 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin ebeveyn desteği ve okul ortamında temel psikolojik ihtiyaçlar değişkenleri açısından kariyer gelişim düzeylerini incelemektir. Sosyo-demografik değişkenler olarak; cinsiyet, sınıf, gelir düzeyi ve algılanan akademik başarı durumu belirlenmiştir. Araştırma, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Kütahya ilinin Emet ilçesinde öğrenim görmekte olan 385 (206 kız; 179 erkek) 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği (ÇKGÖ)”, “Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği (KEİDÖ)”, “Ergen Öğrencilerin Okulda Temel Psikolojik Gereksinimler Ölçeği” ve kişisel bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Verileri çözümlemek amacıyla Pearson Momentler Korelasyon Katsayısı, *t* testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde kariyer gelişiminde erkek öğrencilerin kariyere ilişkin modelleme ve anahtar figürler, kadın öğrencilerin ise merak düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Diğer alt boyutlar olan özerklik, yetkinlik, ilişkisellik, araçsal yardım, sözel teşvik, duygusal destek, bilgi, ilgiler, denetim odağı, zaman perspektifi ve benlik cinsiyet açısından farklılaşmamaktadır. Sınıf düzeyini göre baktığımızda ise sınıf düzeyi arttıkça özerklik düzeyi artmakta ve yetkinlik düzeyi ise azalmaktadır. Denetim odağı ise 7.sınıf öğrencilerinin 6 ve 8.sınıflara göre daha yüksek çıktığı görülmüştür. Diğer alt boyutlar ise sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Akademik başarı durumu (kötü-orta-iyi-çok iyi) arttıkça özerklik, ilişkisellik, yetkinlik, araçsal yardım, sözel teşvik, duygusal destek, merak, ilgi ve planlama düzeylerinin arttığı görülmüştür. Algılanan gelir

düzeyi arttıkça kariyere ilişkin modelleme boyundaki puanlar da artmıştır. Denetim odağı ise en yüksek ekonomik durumu orta olan, sonrasında ise ortanın üstü olan insanlarda daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları, alan yazındaki çalışmalar dikkate alınarak mesleki rehberlik ve kariyer psikolojik danışmanlığı bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kariyer Gelişimi, Çocukların Kariyer Gelişimi, Ebeveyn Desteği, Temel Psikolojik İhtiyaçlar

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CAREER DEVELOPMENT OF CHILDREN AND BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS AND PARENT SUPPORT

Beyza BAKIR

Master, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Thesis Advisor: Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

December, 2022 -139 Pages

The aim of the study is the II. The aim of this study is to examine the career development levels of 6th, 7th and 8th grade students in terms of parental support and basic psychological needs in the school environment. As socio-demographic variables; gender, class, income level and perceived academic achievement were determined. The research was carried out on 385 (206 girls; 179 boys) 6th, 7th and 8th grade students studying in the Emet district of Kütahya in the 2021-2022 academic year. The data of the study were collected by using the “Career Development Scale for Children (MCDS)”, “Career-Related Parental Support Scale (KEIDS)”, “Basic Psychological Needs at School Scale of Adolescent Students” and a personal information form. Pearson Moments Correlation Coefficient, t test, one-way analysis of variance (ANOVA) and regression analysis were used to analyze the data. When the findings of the study were evaluated in general, it was seen that male students had higher levels of career modeling and key figures, while female students had higher levels of curiosity. Other sub-dimensions such as autonomy, competence, relatedness, instrumental assistance, verbal encouragement, emotional support, knowledge, interests, locus of control, time perspective and self do not differ in terms of gender. When we look at the class level, as the class level increases, the level of autonomy increases and the level of competence decreases. Locus of control was found to be higher in 7th grade students than in 6th and 8th grade students. Other sub-dimensions do not differ significantly according to grade level. It was observed that as the academic achievement status (poor-moderate-good-very good) increased, the levels of autonomy, relationality, competence, instrumental assistance, verbal encouragement, emotional support, curiosity,

interest and planning increased. As the perceived income level increased, the scores on career modeling also increased. Locus of control, on the other hand, was found to be higher in people with the highest economic status, followed by above-average. The results of the research were discussed in the context of vocational guidance and career psychological counseling, taking into account the studies in the literature.

Keywords: Career Development, Career Development of Children, Parental Support, Basic Psychological Needs

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET iv	
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ 1	
1.1. Problem.....	2
1.2. Amaç	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar	7
İKİNCİ BÖLÜM	8
KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Çocukların Kariyer Gelişimi	10
2.1.1. Kariyer Gelişimine Gelişimsel-Bağlamsal Yaklaşım: Çocukluğa Odaklanma....	12
2.1.1.1. Çocukların Kariyer Gelişimindeki Değişim.....	13
2.1.1.2. Gelişim ve Bağlamın Şekillendiricileri Olarak Çocuklar	15
2.1.1.3. Bağlamların Çocukların Kariyer Gelişimi Üzerindeki Etkisi	17

2.2. Kariyer Gelişim Modelleri ve Teorisi.....	20
2.2.1. Yaşam Boyu Kariyer Gelişimi	20
2.2.1.1. Mesleki Gelişim Kuramı	21
2.2.1.2. Super'in Yaşam Boyu-Yaşam Alanı Modeli.....	23
2.2.2. Anlatı Teorisi.....	37
2.2.3. Tesadüfi Öğrenme Teorisi.....	38
2.2.4. Kariyer Tipolojisi Modeli.....	39
2.2.5. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi	39
2.2. Çocukların Kariyer İnşasında Ebeveyn Etkileri	40
2.2.1.1. Yapısal Aile Değişkenleri	42
2.2.1.2. Süreç Aile Değişkenleri	44
2.2.2. Ebeveyn Desteği, Bağlanma ve Kariyer Kararları.....	44
2.2.3. Ebeveyn Desteği, Öz Yeterlik İnançları ve Kariyer Uyumluluğu.....	46
2.2.4. Ebeveynlerle Etkileşimler ve Kariyer Gelişimi.....	48
2.3. Öz Belirleme Kuramı.....	49
2.3.1. Motivasyon.....	49
2.3.2. Temel psikolojik ihtiyaçlar.....	51
2.3.2.1. Okul ortamında temel psikolojik ihtiyaç tatmini	53
2.3.3 Öz Belirleme Kuramına Yönelik Kısa Bir Tartışma	56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	57
YÖNTEM.....	57
3.1. Araştırmanın Modeli	58
3.2. Çalışma Grubu.....	58
3.3. Veri Toplama Araçları	59
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	59

3.3.2. Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ).....	59
3.3.3. Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği (KİEDÖ)	60
3.3.4. Ergen Öğrencilerin Okulda Temel Psikolojik Gereksinimleri Ölçeği.....	60
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	61
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	63
ARAŞTIRMA BULGULARI	63
5.1. Genel Değerlendirme ve Tartışma.....	74
5.2. Öneriler	82
5.2.1. Araştırmacılara Öneriler.....	82
5.2.2. Okul Psikolojik Danışmanlarına Yönelik Öneriler.....	82
EKLER	120
EK 1: Araştırma İzni.....	120
EK 2: Etik Kurul İzni.....	121
Ek 3: Kişisel Bilgi Formu	122
Ek 4: Ergen Öğrencilerin Okulda Temel Psikolojik Gereksinimleri Ölçeği	123
Ek 5: Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği.....	124
Ek 6: Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği	125

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1: Çocukların Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı.....	57
Tablo 3.2: Dağılımın Normalliği Testi.....	60
Tablo 4.1: Çocukların Kariyer Gelişimine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	68
Tablo 4.2: Ölçeklere İlişkin Korelasyon Analizi.....	64
Tablo 4.3: Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Çocukların Kariyer Gelişimini Yordamasına Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	67
Tablo 4.4: Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	67
Tablo 4.5: Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	69
Tablo 4.6: Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Akademik Başarı Durumuna Göre Karşılaştırılması...70	
Tablo 4.7: Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	71

KISALTMALAR LİSTESİ

TPIÖ	: Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği
KİEDÖ	: Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği
ÇİKGÖ	: Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği
ÖBK	: Öz Belirleme Kuramı
vd	: Ve Diğerleri
SPSS	: (Statistic Packets For Social Seciences) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Kariyer kavramı genellikle iş ve meslek anlamında kullanılmasına rağmen dahafazlasını ifade etmektedir (Super 1990, Herr, Cramer ve Niles, 2004). Bu anlamda Super (1990:220) kariyer kavramını, bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı kariyer olaylarının bir toplamı bağlamında gelişimsel bir açıdan ele almaktadır. Herr vd. (2004) ise bireyin yaşamı boyunca sahip olduğu rollerin toplamını kariyer olarak nitelendirmektedir. Bu kapsamda bireyin rolleri iş yaşamındaki görevlerinin de ifade etmektedir (Yeşilyaprak 2011). Kariyer, bireyin ilgi, yetenek, değer, karar verme stilleri, bireysel farklılıklar, benlik algısı, karar verme becerileri ve iş yaşamındaki rolleri gibi unsurlar ile beraber yaşam boyu devam eden bir süreç özelliği taşımaktadır. Bu doğrultuda ilköğretim döneminde kariyer gelişimine yönelik yapılan çalışmalar öğrencilerin gelecekteki kariyer araştırmaları ve planlamaları için mesleki ilgi alanlarına yönelik temel bir farkındalık sağlamayı amaçlamaktadır (Porfeli, Hartung ve Vondracek, 2008: 32). Farkındalık açısından önemli katkı sunan bir değer faktör de aile olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuklar, doğumdan itibaren ilköğretim dönemine kadar olan süreçte yemek yeme, konuşma, sayı sayma, sevgi ve saygı gibi temel bazı becerileri aile ortamında öğrenmektedir. Bu anlamda aile, çocukların ilk olarak bilişsel, sosyal ve duyuşsal becerileri öğrendiği bir ortam sağlamaktadır. Super (1990:223) kariyer kavramına yönelik ilk düşünce ve davranışların aile ortamında oluştuğunu savunmaktadır. Bununla birlikte Roe (1956:213) öne sürdüğü kuramında, aile ilişkilerinin, değerlerinin ve ebeveyn tutumlarının çocukların meslek tercihlerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Turner, Steward ve Lapan (2004:44) ise çocukların kariyer gelişiminde ebeveynlerin önemli bir yol gösterici ve destek kaynak olduğunu belirtmektedir.

Çocukların sağlıklı kariyer gelişimine olumlu katkı sağlayan değişkenlerden bir tanesi de psikolojik ihtiyaçlar olarak görülmektedir. Glasser (2000:77), psikolojik ihtiyaçları bireyin temel motivasyon kaynağı olduğunu savunmaktadır. Psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan bireylerin kendilerini özgür, güçlü, güven altında ve aidiyet duygusu çerçevesinde kariyerlerinde başarılı olacakları belirtilmektedir (Glasser,

1999). Bu anlamda bireylerin kariyer görevlerini yerine getirmeleri, kariyer geçişlerine hazırlıklı olmaları, doğru kariyer seçenekleri ve kararları değerlendirebilmeleri açısından öncelikle günlük yaşamdaki temel psikolojik ihtiyaçları karşılanmalıdır. İnsanların sahip olduğu psikolojik ihtiyaçlar çeşitli kuramlarda tanımlanmıştır. Bu kuramlardan birisi de Öz-Belirleme Kuramı (Deci ve Ryan, 198)'dir. Bu kuramda bireyin gelişimi ve iyi oluşu için doyurulması gereken özerklik, ilişkisellik ve yetkinlik üç temel gereksinim olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyaç tanımlanmıştır (Deci ve Ryan, 2000: 239). Bu ihtiyaçların doyurulmasında çevresel faktörlerin önemli bir rolü olduğu vurgulanmıştır. Bu çevresel özellikler genel düzeyde ihtiyaç doyumunu etkilediği gibi bağlamsal düzeyde de etkileyebilmektedir. Bu bağlamlar aile içi ilişkiler, iş yaşamı, arkadaşlık ilişkileri gibi bireyin etkileşimde bulunduğu tüm çevresel bağlamları içermektedir. Çocuklar için etkileşimde bulunduğu önemli bağlamlardan birisi de okuldur. Okul ortamında psikolojik ihtiyaçların doyumu öğrencinin okul başarısı, okul aidiyetini olumlu düzeyde etkilemektedir. Bu ihtiyaçların desteklenmesi çocukların kariyer gelişimlerini de olumlu etkileyebilir.

Bu bölümde; problem durumu, araştırmanın amacı, problem cümlesi, alt problemler, sayıltılar, sınırlılıklar, tanımlar ve araştırmanın önemi bölümlerine yer verilmiştir.

1.1.Problem

Kariyer gelişimi, bireyin yaşamı boyunca meşgul olduğu iş, aile, topluluk, boş zaman ve diğer rollerin toplamı olarak tanımlanmaktadır (France, 1990: 16). Birey, yaşamındaki diğer faaliyetlere kıyasla iş ve kariyer çalışmalarına daha fazla zaman ayırmaktadır. Bu nedenle fiziksel sağlığa, yaşam doyumuna ve psikolojik iyiliğe fayda sağlayan başarılı kariyerlere hazırlanmak için kariyer gelişim sürecine önemli ölçüde zaman ve çaba harcaması gerekmektedir (Erdogan, Bauer, Truxillo ve Mansfield, 2012:17; Kirkcaldy, Shephard ve Furnham, 2002: 1361-1371; Rain, Lane ve Steiner, 1991: 287-307; Ray, 2010). Kariyer gelişim süreci boyunca bireyin gelişim görevlerini tamamlayarak bireysel farkındalık, iş dünyası ve meslek seçimi konularında yeterli bilgiyi elde etmesi beklenmektedir. Super (1957) kariyer gelişimini dönemlere ayırarak her dönem içinde belirli gelişim görevlerinin olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda kariyer gelişimi kavramını çocuğun, içinde

bulunduğudöneme ilişkin kariyer gelişim görevlerini üstlenme derecesi olarak ele almaktadır. Kariyer gelişimi görevlerini yerine getirme ile kariyer gelişimi düzeyi doğru orantılı olarak görülmektedir. Super (1957) kariyer gelişimini yaşam boyu devam eden bir süreç olarak nitelendirdiği için kuramını “Yaşam Boyu Kariyer Gelişimi Kuramı” olarak adlandırmaktadır. Yaşam boyu kariyer gelişimi kuramı kariyer gelişimini beş dönemde incelemektedir. Bu dönemler; büyüme dönemi (0-14 yaş), araştırma dönemi (14-24 yaş), yerleşme dönemi (25-44 yaş), sürdürme dönemi (45-64 yaş) ve çöküntü dönemi (65 yaş ve sonrası) şeklindedir. Bununla birlikte Çocuklarda Kariyer Gelişim Modelinde dokuz boyut öne sürmektedir (Super, 1990: 228). Bu model ise merak, araştırma, benlik kavramı, bilgi, denetim odağı, ilgiler, planlama, zaman perspektifi ve anahtar figürler olmak üzere dokuz boyuttan oluşmaktadır. Model, merak ile başlamakta olup, araştırma yoluyla bir döngü şeklinde tekrar ederek devam etmektedir. Araştırma davranışı bilginin edinilmesini sağlamaktadır. Çocuklar için bilginin kaynağı olarak seçtikleri rol model olarak görülmektedir. Rol model ile araştırma davranışı sonucunda elde edilen bilgi, ilgileri geliştirmektedir. Yaşla birlikte meydana gelen olgunlaşma süreci ise çocuklarda davranış kontrolünü sağlamaktadır. Super’ın (1990:232) kuramının önemli bir parçasını benlik kavramı oluşturmaktadır. Çocukların kendini kontrol becerisi ile birlikte zaman perspektifini kazanması, benlik kavramı aracılığıyla etkili kariyer kararları almalarını gerektirmektedir.

Etkili kariyer kararlarını etkileyen faktörlerden birisinin de psikolojik ihtiyaçlar olduğu belirtilmektedir (Tang, 2003: 62).Psikolojik ihtiyaçların karşılanması bireyin kariyer süreçlerini etkilerken, kariyer gelişimini nasıl etkilediği boyutu tam olarak ele alınmamıştır (Hetland vd., 2011: 510). Özellikle Öz-belirleme kuramında tanımlanan psikolojik ihtiyaçların doyumunu çocukların kariyer gelişimlerini üzerinde etkili olabilir. Bu ihtiyaçlardan özerklik ihtiyacı bireyin kendi eylemlerini belirleyicisi olmasına yönelik bir ihtiyacı tanımlamaktadır. Çocuklarda bu ihtiyacın doyum düzeyinin yüksek olması kariyer ile ilgili kararlarda yüksek düzeyde belirleyici olmasını beraberinde getirebilir. Buna bağlı olarak çocuklar karar vermek için araştırma süreçlerine yönelebilirler. Kariyer gelişiminde kritik olan davranış kontrolü özerklik ihtiyacının yüksek düzeyde doyuma ulaştığı bir çevrede gelişebilir. Öz-belirleme kuramında tanımlanmış temel psikolojik ihtiyaçlardan bir diğeri yetkinlik ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç bireyin bir görevi gerçekleştirirken etkili ve yeterli

olduğunu hissetmesine yönelik bir ihtiyaçtır. Özellikle kariyer gelişiminde etkili olan benliğin gelişiminde bu ihtiyacın doyurulma düzeyi belirleyici bir rolde olabilir. Yetkinlik ihtiyacının doyurulmasında performansa ilişkin yapıcı geri bildirimlerin bulunduğu bir çevre kritik roledir. Böyle bir çevrede çocuğun benlik gelişimini de olumlu düzeyde etkileyecektir. İlişkili olma ihtiyacı ise bireyin yaşamındaki önemli kişilerle bağlantılı olduğunu hissetmesine yönelik bir ihtiyaçtır. Çocukları için aile, arkadaş ve öğretmenleri ile yakın olduğunu hissetmesi kariyer seçimlerinde hem model olma hem de ihtiyaç duyduğu sosyal desteği sağlama açısından kritik olabilir. Alan yazında kariyer gelişimi ile psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar çok sınırlı iken (Cordeiro vd., 2018: 86; Holding vd., 2019: 3), çocukların kariyer gelişimi ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Kuzgun (2014), psikolojik ihtiyaçların kariyer gelişimi ile ilişkili olduğunu ve bu nedenle bireylerin kariyer gelişiminde psikolojik ihtiyaçların önemsenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Çocukluk yılları, öğrenciler için kariyer kavramının şekillenmeye başladığı, kariyer seçimi ile ilgili değerlendirmelerin ve araştırmaların yapılması bakımından oldukça önemli görülmektedir. Çocukların bu dönemde psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması, kariyer gelişimlerinin desteklenmesi ve etkili yönlendirmelerin yapılması anlamlı kariyer kararlarını alarak kariyer yaşamlarını şekillendirecektir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2017: 153). Bu anlamda kişisel belirleyiciler olarak temel psikolojik ihtiyaçlarla birlikte ebeveyn desteği de çocukların motivasyonlarını ve performanslarını olumlu yönde etkilemektedir. Buradan hareketle bu tezin konusu kariyer gelişimi açısından önemli ve kritik bir yaş grubunda olan ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinde etkili olan temel unsurlardan ebeveynlerin rolünü ve temel psikolojik gereksinimlerinin doyumları ile kariyer gelişimi ilişkisinin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

1.2. Amaç

Bu araştırma ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerini temel psikolojik gereksinimler ve ebeveyn desteği değişkenleri açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda belirlenen alt amaçlar ise şu şekildedir;

1. Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişim düzeyleri nasıldır?

2. Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişim düzeyleri;
 - a. Cinsiyetleri,
 - b. Sınıf düzeyleri,
 - c. Genel not ortalamaları,
 - d. Ebeveyn eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeyleri ile ebeveyn desteği arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeyleri ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerini ebeveyn destekleri ve temel psikolojik ihtiyaç doyumları anlamı düzeyde yordamakta mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Kariyer gelişimine “gelişimsel” ve “yaşam boyu” açıdan bakan yaklaşımların ortaya çıkmasıyla beraber ilköğretim dönemine ayrı bir önem verilmektedir (Ginzberg vd., 1951: 97; Super, 1980). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimiyle ilgili alanyazına baktığımızda özellikle ülkemizde çocukların kariyer gelişimi ile ilgili araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir (Bacanlı ve Sürücü, 2011: 679-700; Bozgeyikli, Bacanlı, ve Doğan, 2009: 125-136; Can ve Taylı, 2014: 321-346; Işık, 2014: 683-693; Özdemir Yaylacı, 2007: 119-140). Bununla birlikte yapılan araştırmalar daha çok lise, üniversite ve sonrasını kapsamaktadır (Akkoç, 2009; Alkan, 2014: 61-74; Dinç, 2008: 90-106; Korkut Owen, 2018: 28-39; Nalbantoğlu Yılmaz ve ÇetinGündüz, 2018: 1585-1602; Öztemel, 2013: 241-257; Pekkaya ve Çolak, 2013: 797- 818; Şeker ve Kaya, 2018: 157-171). Türkiyede yapılan araştırmalarda daha çok çocukların kariyer gelişimi ile yaşam doyumu ve durumluk kaygı (Işık, 2014: 682-693), ebeveyne bağlanma (Bacanlı ve Sürücü, 2011: 679-700), sosyal duygusal öğrenme becerileri (Özdemir ve Bacanlı, 2020: 323-344), ruh sağlığı(Eryılmaz ve Mutlu, 2017: 227-249), problem çözme becerileri(Kontaş, Ünişen ve Sürücü, 2016: 1569-1586) ve kariyer karar verme stilerine(Yayla ve Bacanlı, 2011: 1148-1159) yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında alanda çocukların kariyer gelişimine ilişkin araştırmalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Çocukların duyuşsal, bilişsel, davranışsal ve sosyal becerileri kazandığı ilk ortam aile olarak kabul edilmektedir (Güneş ve Bacanlı, 2020:734). Bu sebeple kariyere ilişkin ilk düşünce ve davranışlar da ailenin etkisiyle oluşmaktadır. Bununla birlikte ülkemizin nitelikli işgücünü sağlaması ve başarılı kalkınma hareketleri açısından da çocukların kariyer gelişimlerinin ele alınması; ilgili olan değişkenlerin belirlenmesi oldukça önem teşkil etmektedir. Bu sebeple başta eğitim kurumları ve okul psikolojik danışmanları olmak üzere tüm paydaşlar, ilgi çekici bir kariyer geliştirme programı geliştirmek ve uygulamak için çabalamaktadır. Eğitim kurumlarındaki etkili kariyer geliştirme çalışmaları, öğrencilerin kendi kendini değerlendirme, planlama ve yaşamın işleyişini engelleyen durumsal zorlukların ötesinde ilerleme kapasitelerini arttırmaktadır (Bandura, 2006: 177; Skonkov ve Vondracek, 2007: 143). Ayrıca kariyer gelişim sürecinde, öğrencilerin yaşam hedeflerine ve zorluklara yönelik öz yeterliklerinin artmasına destek olmaktadır (Bandura, 1994:178; Gillies, McMahon ve Carroll, 1998: 283). Niles ve Harris-Bowlsbey (2017), kariyer gelişiminin bir süreç olarak algılanması ve planlanması gerektiğini öne sürmektedir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2017).

Bu araştırma alanda ihtiyacı hissedilen ilköğretim II. kademedeki öğrencilerin kariyer gelişimlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle kariyer anlamında öğrencilerin gelişim düzeyleri, kariyeri etkileyen faktörler ve kariyer gelişimleri ortaya konularak daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Temel psikolojik gereksinimlere ilişkin bulgular alanda çalışan uzmanlara güncel veriler sağlayacaktır. Çocukların temel psikolojik ihtiyaçlarının kariyer gelişimi sürecine olan etkisinin ortaya çıkarılması okullarda uygulanan rehberlik ve psikolojik danışma programlarına, uygulamalarına ve hizmetlerine yön verecektir. Özellikle kariyer gelişiminde ebeveyn rolünün görülmesi anne babalara yol göstermek açısından önemli görülmektedir. Bununla birlikte çocukların eğitsel ve kariyer gelişimlerine ilişkin ebeveynlerin bilinçli davranışlar sergilemesine yönelik farkındalık kazandıracaktır. Kariyer gelişimi açısından program hazırlayan çeşitli birimlere ve eğitim kurumlarına sağlam, güvenilir ve geçerliği yüksek kaynak niteliğinde olacaktır.

1.4. Varsayımlar

1.Çalışma grubunun ölçme araçlarına içten ve gerçekçi cevaplar verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılında Kütahya ilinin Emet ilçesinde öğrenim görmekte olan ilköğretim ikinci kademedeki 385 öğrenci ile sınırlıdır.
2. Araştırma Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi Ölçeği, Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği, Ergen Öğrencilerin Okulda Temel Psikolojik Gereksinimleri Ölçeğinden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Meslek: İnsanlara yararlı mal ya da hizmet üretmek ve bunun karşılığında maddi gelir elde etmek suretiyle, belirli bilgi ve beceriler dayanan, kuralları toplum tarafından belirlenen etkinliklerin tümünü ifade etmektedir (Kuzgun, 2011: 3).

İş:Belirli görevler çervesinde mesleki bilgi ve becerilerin kullanıldığı ortam anlamında gelmektedir (Bakır, 2018: 6).

Kariyer:Bir kimsenin yaşamının herhangi bir aşamasında sahip olduğu tüm yaşam ve çalışan rollerinin gerektirdiği etkinliklerin bileşimi olarak yaşam boyu devam eden bir süreci ifade etmektedir (Yeşilyaprak, 2012: 7).

Kariyer Gelişimi:Bireyin yetenekleri, ilgileri, kişisel özellikleri, mesleki değerleri ve hayata bakış açısının mesleki anlamda etkileşimi ve mesleki yönelimleri doğrultusunda uzun soluklu bir araştırma ve ilerleme sürecidir (Bakır ve Büyükgöze Kavas, 2021: 120).

Kariyere İlişkin Ebeveynden Algılanan Destek: Bireyin, mesleki konularda ve ilgili eğitim süreçlerinde ailesinden aldığı desteğe ilişkin algısıdır (Turner vd., 2003).

Temel Psikolojik İhtiyaçlar:Birey, psikolojik sağlık veya iyi oluş için bazı ihtiyaçlara gereksinim duymakta ve bu anlamda özerklik, yetkinlik ve ilişkili olma

şeklinde üç temel psikolojik ihtiyaca sahip olduğu ileri sürülmektedir (Demir Gdl, 2015: 14).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Herr (2004), kariyer gelişimini, eğitsel, mesleki ve ilgili yaşam rolleriyle ilgilikararları keşfetme, seçme ve uygulama ile bağlantılı olarak ortaya çıkan birçok görevden oluşan yaşam boyu bir süreç olarak tanımlamaktadır. Kariyer gelişimi, bireyin yaşamı boyunca ortaya çıkan, tüm yaşam yönlerini etkileyen kişisel ve durumsal değişiklikleri ele almak için yaşam boyu öğrenme, deneyimleme, eğitim ve karar verme sürecini ifade etmektedir (Travis, 2020). Kariyer gelişimini etkileyen faktörler, bireyin yeteneklerini, geçmişini, koşullarını, ilgi alanlarını ve kişiliğini içermektedir (Super, Savickas ve Super, 1996: 149). Kariyer gelişimi, bireylerin işle ilgili değerlerini, kendi ilgi ve yeteneklerine ilişkin inançlarını, eğitimle ilgili kararlarını, iş deneyimlerine ve iş deneyimlerinin dışında geçişleri gibi benzersiz etkileşimleri ele almaktadır.

Choi, Kim ve Kim (2014: 183), tarafından yapılan çalışmada kariyer eğitiminin öğrencilerin kariyer geliştirme becerileri ve okul başarısı üzerinde olumlu etkisinin olduğunu göstermektedir. Flouri ve Panourgia (2012) yaptıkları çalışmada çocukların yüksek kariyer hedefleri ile duygusal ve davranışsal dayanıklılıkları arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Kohlhaas, Lin ve Chu (2010: 11), tarafından yapılan tanımlayıcı araştırmada bilimde öğrenci performansının cinsiyet, ekonomik durum ve etnik köken/ırk ile ilişkili olduğunu; kadınların düşük performans anlamında risk altında olduğu belirtilmektedir.

Niles ve Harris-Bowlsbey (2017), temel kariyer gelişiminin, ilköğretim öğrencileriyle etkileşime giren ebeveyn, veliler, yetişkin akrabalar, toplum liderleri gibi yetişkinlerin etkilerini içerdiğini belirtmektedir. İlköğretim öğrencilerinin çoğu, gelecek ilgili kararlar alırken çevresindeki önemli yetişkinlere ve akranlarına

güvenmektedir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2017). Ghosh ve Fouad (2016: 318), tarafından yapılan bir çalışmada, aile değerlerinin ve beklentilerinin çocukların kariyer seçimlerini etkilediğini öne sürmektedir. Chakraverty ve Tai (2013: 51) tarafından yapılan nitel bir çalışma çocukların kariyerlerini sürdürmek için ebeveyn desteğine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Gordon ve Cui (2015: 770) yaptıkları çalışmada, olumlu ebeveynliğin sosyal beceri gelişimi, olumlu akademik performans ve kariyer gelişimi dâhil olmak üzere başarılı çocuk sonuçlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Ebeveyn desteği ile birlikte çocukların temel psikolojik ihtiyaçları da kariyer gelişimini etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda öz belirleme kuramı temel psikolojik ihtiyaçlara yönelik ayrıntılı bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Öz belirleme kuramı, psikolojik sağlamlık ve gelişim için özerklik, ilişkisellik ve yeterlilik olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyaç öne sürmektedir (Deci ve Ryan 2000: 239). Kurama göre, özerklik ihtiyacı, kişinin davranışında bir irade ve onay duygusu hissetmesini ifade etmektedir. İlişki ihtiyacı, bireyin kişilerarası ilişki içinde olduğunu hissederek aidiyet duygusu yaşama durumunu ifade etmektedir. Yeterlilik ihtiyacı ise, kişinin çevresiyle etkili bir şekilde etkileşime girme, kapasitesini orta çıkarma veya geliştirme fırsatlarını deneyimleme ihtiyacı anlamına gelmektedir (Deci ve Ryan 2000: 240). Öz belirleme kuramı, bu üç temel psikolojik ihtiyacın her birinin temel olduğunu ve sağlıklı psikolojik gelişime katkıda bulunduğunu belirtmektedir (Ryan 1995: 410).

Ryan ve Deci (2002: 16), bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının içsel motivasyonu, kişisel gelişimi ve dolayısıyla yaşam doyumunu sağladığını öne sürmektedir. Bireylerin özerklik, ilişkisellik ve yeterlilik gibi ihtiyaçlarının karşılanması, dışsal motivasyonun içselleştirmeyi ve uyumu kolaylaştırmaktadır (Blustein vd., 2008; Deci ve Ryan, 2000; Gagne ve Deci, 2005). Psikolojik ihtiyaçlar, yaşamdaki anlamlarla, yaşam doyumuyla, öznel iyi oluş ve olumlu duygulanım ile ilişkili görülmektedir (Ryan, Bernstein ve Brown, 2010; Steger ve Samman, 2012; Van den Broeck vd., 2010). Bu anlamda psikolojik ihtiyaçların kariyer gelişimi sürecinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu bilgiler çerçevesinde araştırmanın kapsamı doğrultusunda çocukların kariyer gelişimi, temel psikolojik gereksinimler ve ebeveyn desteği literatürü ele alınmaktadır.

2.1. Çocukların Kariyer Gelişimi

Çocukluk ve çocukların gelişimi uzun süredir çalışılmış olmasına rağmen, çocukların kariyer gelişimi, ergenlik ve genç yetişkinlik gibi diğer gelişim dönemleriyle karşılaştırıldığında çok az ilgi görmüştür (Araújo, 2002; Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2005; Watson ve McMahon, 2005, 2007). Çocuklukta kariyer gelişimini inceleyen araştırmalar ilgi, kariyer keşfinin ve mesleki ilgilerin, değerlerin, tutumların ve becerilerin temellerinin yaşamın ilk yıllarında geliştiğini öne sürmektedir (Hartung vd., 2005; Porfeli ve Vondracek, 2007; Roe, 1957; Roe ve Lunneborg, 1984; Skorikov ve Vondracek, 2007; Super, 1957, 1980, 1990; Taveira, 1999; Watson ve McMahon, 2005). Çocukların kariyer gelişimi literatürü üzerine yapılan incelemeler, bu alandaki deneysel çalışmaların kariyer keşfi, kariyer farkındalığı, mesleki beklentiler ve istekler, mesleki ilgi alanları ve kariyer uyumuna odaklandığını ortaya koymaktadır (Araújo 2002; Hartung vd., 2005). Yapılan araştırmalar çocukların keşif davranışlarında niteliksel bir ilerleme sağlamakta, çocuklara mesleki dünya hakkında gerçekçi bir farkındalık sunmakta, mesleki istek ve beklentilerde, ırk ve sosyoekonomik statüden de etkilenen cinsiyete dayalı farklılıklar sunmaktadır. Bununla birlikte kariyer uyumuna ilişkin yaş dereceli farklılıklara dikkat çekilmektedir. Bu çalışmalar, çocukluk döneminde, mesleki alanda ve daha sonraki kariyer sonuçlarını potansiyel olarak etkileyecek somut başarıların olduğu bir dönem olduğunu göstermektedir. Bu anlamda yaşam boyu kariyer gelişimini oluşturmak amacıyla çocukluk döneminin özellikleri ile diğer gelişim dönemlerindeki özelliklerin ilişkilendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Hartung vd., 2005, s. 411).

Araújo (2002) tarafından yapılan alan yazın taramasında, gelişimsel teorilerin (Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma, 1951; Gottfredson, 1981, 1996; Super, 1957, 1980, 1990) kişilik özelliklerinin tespitinden önemli rol üstlendikleri belirtilmektedir. Kariyer gelişimi için önemli bir dönem olan çocukluk dönemine diğer psikolojik yaklaşımlar da açık veya örtülü katkılar sunmaktadır. Bu anlamda psikanalitik yaklaşım, mesleki davranış araştırmalarında çocukluk dönemine dikkat çeken öncüler arasında bulunmaktadır. Ayrıca Roe (1957:214) ve Bordin (1984:97) gibi araştırmacılar, yaşamın ilk yıllarının kişilik yapılarının ve dinamiklerinin gelişimindeki önemine açıkça değinmektedir. Bunun yanı sıra Holland (1985,

1992)'ın eşleştirme yaklaşımları, erken sosyalleşme deneyimlerinin ve ebeveyn koşullandırmasının, kişilik tipinin ve meslek seçiminin gelişiminde etkili olduğunu ileri sürmektedir. Gelişim kuramcıları ise yaşamın ilk yıllarını bir kariyer aşaması olarak tanımlayarak, kariyer ilerlemesinde uzun ömür ve süreklilik sunmakta ve bu alanda uzmanlaşılması gereken belirli gelişimsel görevlerin olduğunu ifade etmektedir (Ginzberg vd., 1951; Havighurst, 1972; Super, 1957). Bu nedenle çocukluk, mesleki alanda bir Fantezi (Ginzberg vd., 1951) veya Büyüme (Super, 1957) aşaması olarak ele alınmaktadır. Ayrıca çocukluk döneminde iş dünyası ve işin anlamı hakkında bir anlayış gelişmektedir (Havighurst, 1972). Çocuklukta, oyun ve fantezi, kişinin mesleki dünyadaki geleceği hakkında akıl yürütmede temel bir rol oynamaktadır (Ginzberg vd., 1951). Bu süreçler aracılığıyla, okula, boş zamanlarına ve diğer etkinliklere katılımı birlikte, çocuk kendi yetenek ve zayıflıklarının yanı sıra hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeyler hakkında farkındalık geliştirmektedir. Bu şekilde gelişen farkındalık bireyin benlik kavramını da etkilemektedir. Çocukluk döneminde bireylerin üretken çalışma alışkanlıklarını ve tutumlarını öğrenerek çalışma kapasitelerini geliştirmeleri, aynı zamanda başarıya ve kendi kararlarını verme yeteneklerine olan güvenlerini arttırmaları gerekmektedir (Super, 1957, 1981). Gottfredson (1981: 547, 1996: 181) ise çocukların iş dünyası hakkındaki bilgilerinin ve mesleki özelemlerinin, büyüklük ve güç, cinsiyet rollerine ve sosyal değere yönelim unsurlarının dikkate alınmasıyla meydana gelen bir süreç öne sürmektedir. Bu süreç aracılığıyla, çocuklar, istihdamdaki cinsiyet ve sosyal sınıf farklılıkları da dahil olmak üzere, yetişkinlerin sosyal düzenini, kendileri işgücü piyasasına girmeden önce bile yeniden oluşturma eğilimindedir (Gottfredson, 1996, s. 182).

Yaşam boyu bir perspektifin yanı sıra, kariyer öğrenme ve kariyer keşfi, kökeni çocukluk döneminde başlayan boylamsal süreçler olarak ifade edilmektedir (Patton ve Porfeli, 2007; Taveira ve Moreno, 2003; Watson ve McMahon, 2005, 2007). Bununla birlikte kariyer danışmanlığı gelişimsel süreçlerin dinamik ve etkileşimli doğasını belirtmektedir. Çocuklar kariyer gelişim süreçlerinde ebeveynler ise kariyer keşif ve öğrenmeyi sağlayan müdahalelerin ana unsuru olarak görülmektedir (Krumboltz, 1979; Law ve McGowan, 1999; Lent, 2005; Lent, Brown ve Hackett, 1994; Lent ve Hackett, 1994; Mitchell ve Krumboltz, 1990; Super, 1980, 1990). Watson ve McMahon (2005: 123, 2007: 34), çocuklukta kariyer gelişimini incelemek için öğrenmenin birleştirici bir tema olarak ele alınmasını önermektedir. Bu anlamda,

bir Sistem Teorisi Çerçevesinin öğrenmeyi bireysel olarak çocuğun içinde, çocuğun bireysel sistemi içinde, çocuğun sosyal ve çevresel-toplumsal sistemlerle etkileşiminde konumlandırmayı tercih etmektedir (Watson ve McMahon, 2007: 34). Çocukların kariyer gelişim süreçlerini anlamlandırmada etkili olan diğer bir yaklaşım ise bağlamsal anlamda öne çıkan gelişimsel perspektif olarak kabul edilmektedir (Vondracek, Lerner ve Schulenberg, 1986). Gelişimsel perspektif kariyer karmaşıklığını açıklamak için geliştirilmiştir (Skorikov ve Vondracek, 2007; Skorikov ve Patton, 2007; Vondracek ve Porfeli, 2008). Bu yaklaşım çocukların kariyer gelişimi bilgilerinin, genel olarak çocukların gelişimi hakkındaki bilgilerle bütünleştirilmesini sağlamaktadır. Gelişimsel perspektif, bireyin kariyer gelişiminin çok boyutlu doğası kadar, yaşamın tarihsel ve biyolojik gelişimine bağlı olarak değişen bağlamlara da duyarlı olmaktadır (Stead, 1996: 271). Gelişimsel-baglamsal bakış açısına göre kariyer gelişimi, bağlamlar ve zamanla ilgili birçok faktörün birleşik ve dinamik etkisinin bir sonucu olarak öne çıkmaktadır (Wu, 2012: 760). Gelişimsel bağlamsalcılık yaşa bağlı belirli dönemlere odaklanmayı önermese de, kariyer gelişimi çalışmasına bu yaklaşımı ele almak, kariyer yörüngeleri içerisindeki çocukluk ve aile gibi gelişimsel ortamları göz önüne almayı gerektirmektedir.

2.1.1. Kariyer Gelişimine Gelişimsel-Baglamsal Yaklaşım: Çocukluğa Odaklanma

Gelişimsel bağlamsalcılık (Lerner, 1986, 1991, 1998), gelişimsel sistemler teorisiyle ayrılmaz bir şekilde ilişkili olan çağdaş bir insani gelişme yaklaşımı olarak görülmektedir (Ford ve Lerner, 1992; Sameroff, 1983; Thelen ve Smith, 1998). Bununla birlikte yaşam süresi, yaşam seyri ve ekolojik yaklaşımlarıyla da ilişkili olduğu belirtilmektedir (Baltes, 1987; Elder ve Caspi, 1988; Bronfenbrenner ve Morris, 1998). Vondracek, Lerner ve Schulenberg (1986) tarafından yapılan bir çalışmada kariyer gelişimi çalışmaları ve müdahaleleri açısından söz konusu yaklaşımların uygun olduğu öne sürülmektedir. Kariyer gelişimi çalışmalarında kabul gören gelişimsel yaklaşım, karşılıklı bir şekilde organizma-bağlam ilişkilerinin kavramsallaştırılmasını gerektirmektedir. Ayrıca, Bronfenbrenner İnsan Gelişiminin Ekolojisi'ne (1979) dayanarak kariyer gelişimi üzerindeki bağlamsal etkilerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini belirtmektedir.

Kariyer gelişimine gelişimsel-bağlamsal yaklaşım, kariyer gelişim sürecini birey ve bağlamın dinamik etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıktığını öne sürmektedir (Vondracek, 1990: 42). Bu perspektifte, değişen bağlam sadece bireyin gelişiminde değişikliklere neden olmaz, aynı zamanda bireyin özelliklerinden etkilenmekte ve bu özellikler tarafından belirlenmektedir. Yaşam boyu bir süreç olarak kavramsallaştırılan kariyerdeki bireysel değişiklikler, kişinin içindeki çoklu bağlam seviyelerinin hem bir sonucu hem de şekillendiricisi olmaktadır. Bu durum çocukların kariyer gelişimine ilişkin üç temel unsuru ortaya çıkarmaktadır (Araújo, 2002; Hartung vd., 2005; Watson ve McMahon, 2007). Çocukların kariyer gelişimine ilişkin üç unsur ise çocukların kariyer gelişimindeki değişim, gelişimin ve bağlamın şekillendiricisi olarak çocuk ve bağlamın çocukların kariyer gelişimi üzerindeki etkisi olarak sayılmaktadır.

2.1.1.1. Çocukların Kariyer Gelişimindeki Değişim

İnsan gelişimine gelişimsel-bağlamsal bir yaklaşım, değişim potansiyelinin yaşam boyu ve insan gelişiminin ekolojisini içeren çoklu organizasyon seviyelerinde var olduğu inancından dolayı sistematik değişime odaklanmaktadır (Bronfenbrenner, 1979; Vondracek vd., 1986). Kariyer gelişimi çalışmasına böyle bir çerçevenin benimsenmesi, odağın değişime verilmesi gerektiğini ve bir düzeydeki değişikliklerin karşılıklı olarak diğer düzeylerdeki değişikliklere bağlı olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle, yaşam boyunca ve bireyin gelişimi üzerindeki etkiler sistemi boyunca göreceli bir değişme ve yeniden yapılanmanın var olduğu anlaşılmalıdır (Vondracek vd., 1986). Bu perspektifte, bireyler arası farklılıklar, bireyin organizma özellikleri arasındaki farklılıklarla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bireyin ulaştığı değişme ve yeniden yapılanma düzeyi, organizma ve bağlamın zamansal olarak değişen ve dinamik ilişkisinin bir sonucu olarak görülmektedir (Lerner, 1998: 11).

Çocukların kariyer gelişimi bir perspektif içinde ele alındığında ebeveynin kariyer süreçlerini de göz önüne almayı gerektirmektedir. Ebeveynin çalışma ortamındaki olumsuz değişiklikler, ebeveynin hayal kırıklığı, kaygı ve stres yaşamasına neden olabilmektedir. Bu durumlara maruz kalan bir ebeveynle birlikte büyümek, çocuğun akademik ve sosyal gelişiminin sekteye uğrayarak beklenti ve isteklerinin azalmasına yol açabilmektedir. Bu sebeple çocuğun bağlamındaki değişiklikler, kariyer

sonuçlarında bir kesintiye neden olabilmektedir. Değişim ve yeniden yapılanma süreci tüm yaşam boyunca devam etmesine rağmen, çocukluk döneminde daha yüksek olmaktadır (Baltes vd., 1998: 1038). Çocukluk dönemi, bilişsel, psikososyal ve fiziksel alanlar gibi birçok alanda önemli bir değişim zamanını içermektedir. Bu değişiklikler, bireylerin farklı yönlerde büyümesine olanak sunmakta,, çocukluğu yeni davranış potansiyeli açısından zengin bir dönem haline getirmekte, çocukların gelişimine odaklanma ve müdahale etme ihtiyacını güçlendirmektedir.

Çocukların kariyer gelişimindeki değişim potansiyeli, yaşam dönemleri arasında bağlantıların olabileceğini ve önceki gelişimsel başarıların sonraki dönemlerdeki gelişimi etkileyebileceğini gösterdiği için gelişimin sürekliliğini dikkate almayı gerektirmektedir. Bu nedenle, yaşam boyu perspektifinde, kişinin yaşamındaki değişim ve gelişim potansiyelini dikkate almak; dolayısıyla sürekliliğe yol açan süreçleri anlamak önemli görülmektedir (Lerner, 1998; Vondracek vd., 1986). Gelişimde içsel bir tutarlılık söz konusu olmaktadır (Vondracek, 1990: 42). Gelişimdeki bu süreklilik ve tutarlılık, çocuğun inançları ve beklentileri gibi kişisel faktörlerle, ebeveynin tutum ve davranışları gibi bağlamsal etkilerle açıklanabilmektedir. Alan yazında yapılan bazı çalışmalar bireyin kariyer yörüngelerindeki sürekliliğe, daha özel olarak akademik ve kariyer gelişimi arasındaki ilişkiye ışık tutmaktadır. Pinguart, Juang ve Silbereisen'in (2003: 338) tarafından yapılan boylamsal bir çalışma, çocukluk ve ergenlik döneminde yüksek öz-yeterlik inançları ile daha iyi notlar arasında, yetişkinlikte işsizlik olasılığının azalması ve işten duyulan doyumun artması arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Pulkkinen ve Rönkä (1994: 267), iyi okul başarısının, özellikle kadınlarda istikrarlı bir kariyer çizgisi ve olumlu yaşam yönelimi öngördüğünü belirtmektedir. Wiesner, Vondracek, Capaldi ve Porfeli'nin (2003: 314) boylamsal çalışması da çocukluk ve ergenlik dönemindeki düşük eğitim düzeyi, olumsuz kişisel özellikler ve aile geçmişi ile yetişkinlikte uzun süreli işsizlik arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalar, çocuklukta bireysel kazanım ve bağlamsal faktörlerin, ergenlik döneminde sosyal, akademik ve diğer becerilerin gelişimine katkı sunduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte bu faktörler kariyer yörüngelerinde başarı elde etmek için kritik boyutlardır.

Denissen, Zarrett ve Eccles (2007: 441) tarafından 1. ve 12. sınıflar arasındaki öğrencilerle yapılan boylamsal bir araştırma, çocukların genel olarak kendilerini

yeterli hissettiklerini, başarılı oldukları ve kişisel güçlerini algıladıkları alanlara ilgi duyduklarını ortaya koymaktadır. Araştırma, okulla ilgili başarı algıları, performans ve ilgilerin bu birleşiminin zaman içinde arttığını, gelecekteki kazanımlarda ve ilgilerde sürekliliği teşvik ettiğini göstermektedir. Jordan ve Pope (2001: 283) tarafından yapılan boylamsal çalışmada ise ergenin mesleki bilgilerinin çocukluk yıllarına dayanan bir gelişimsel süreçte oluştuğunu belirtmektedir.

Kariyer gelişimindeki değişim, merakı çocukların kariyer keşiflerinin temel öncül mekanizması ve bağlam güçlendirmeyi gelişimsel sürekliliğin önemli bir unsuru olarak sunan Super (1957, 1980: 289) tarafından da tartışılmaktadır. Super, çocukluk merakının ve ilgilerinin, kariyer araştırmasının sürekli doğasını yansıtan, ergenlik döneminde uyarlanabilir keşfedici davranışı desteklediğini öne sürmektedir. Çocukların kariyer gelişimindeki bu tutarlılık, karşılıklı olarak birbirini güçlendiren ve dolayısıyla süreklilik için bir temel sağlayan çeşitli etkilerle ilişkili görünmektedir.

2.1.1.2. Gelişim ve Bağlamın Şekillendiricileri Olarak Çocuklar

Gelişimsel bağlamsalcılık, bağlamın bireysel gelişimi etkilediği ve aralarındaki dinamik etkileşimler nedeniyle bireyin özelliklerinden etkilendiği ve sınırlandığı fikrini içermektedir (Vondracek vd., 1986). Bronfenbrenner ve Morris (1998: 1012)'e göre, bireysel özellikler, organizma ve çevre arasındaki belirli etkileşim biçimlerinden türediği anlaşılan gelişimsel süreçlerin ortaya çıkışını ve işleyişini etkilediği için gelişimin şekillendiricileri olarak hareket etmektedir. Bununla birlikte yakın çevrede kalıcı etkileşim biçimleri oluşturabilen aktif davranışsal eğilimler olarak bireyin “gelişimsel olarak üretici” özelliklerinin önemine işaret etmektedir (Araújo ve Taveira, 2009:). Bu özellikler, merak, faaliyet başlatma ve meşgul olma eğilimi, başkalarının girişimlerine yanıt verme ve uzun vadeli hedeflere ulaşmak için anında tatmini ertelemeye hazır olma gibi aktif yönelimleri içermektedir. Merak, çocuklukta kariyer keşfinde önemli bir aktif güç olarak kavramsallaştırılmaktadır (Patton ve Porfeli, 2007: 58). Ayrıca çocukların kariyer keşiflerinin öncüsü olarak görülmektedir (Super, 1990). Çocukların ilgi alanları, yeterlilik, istekler ve beklentiler hakkındaki kişisel inançları, bireysel yörüngeleri ve gelişimsel bağlamları şekillendiren aktif eğilimler olarak kabul edilmektedir (Arbona, 2000; Fouad ve Smith, 1996; Tracey ve Ward, 1998; Trice, 1991). Araştırmalar, cinsiyet ve cinsiyet

rolü etkileri, yaş, sosyo-ekonomik düzey, aile deneyimleri, ebeveyn tutumları, benlik saygısı, entelektüel düzey, ırk ve etnik köken gibi unsurların kariyer yörüngelerinde farklı sonuçları oluşturduğunu göstermektedir (Araújo, 2002; Hartung vd., 2005; Watson ve McMahon, 2005, 2007).

Bandura, Barbaranelli, Caprara ve Pastorelli (2001:202) tarafından yürütülen bir çalışmada çocukların algılanan öz-yeterliliğinin kariyer seçimi ve gelişiminde etkili olduğu görülmektedir. Araştırma, sosyo ekonomik düzeyin ebeveynlerin algılanan yeterliliğini ve akademik isteklerini etkilediği; bunun da sırasıyla çocuklarının algılanan yeterliliğini, akademik isteklerini ve okul başarısını etkilediği belirtilmektedir. Buna göre, çocukların algılanan yeterlilikleri ve akademik yönelimleri, farklı kariyer arayışları için algılanan yeterliliklerini şekillendirmektedir. Bu durum ise çocukların seçtikleri ve girdikleri kariyer süreçlerinde önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte çocukların kariyer seçimine ilişkin ebeveyn isteklerinin, çocukların yeterlik algıları, akademik özlemleri ve başarıları üzerindeki etkisine dikkat çekilmektedir. Ayrıca olumlu ebeveyn tutumlarına sahip anne babaların çocuklarının akademik, sosyal ve öz-düzenleyici yeterliklerini şekillendirdikleri görülmektedir. Çocukların algılanan akademik, sosyal ve öz-düzenleyici yeterlikleri ise uygun mesleki faaliyet türlerini seçme ve yaşam deneyimlerini etkilemektedir.

Gelişim sürecinde birey, gelecekteki gelişim üzerinde etkisi olan ve bireyin gelişim yolunu tanımlayan çok sayıda bilinçli veya bilinçsiz seçimler yapmaktadır (Crockett ve Crouter, 1995: 9). Gottfredson (1996: 198), kariyer gelişimini, seçenekler dizisinde bir dizi kümülatif karar olarak ifade etmektedir. Kariyer gelişiminde bireysel ve grup farklılıklarını açıklayan bu süreç sınırlama olarak adlandırılmaktadır. Çocuklar meslekler dünyasının sosyal haritasını oluşturarak en çok tercih ettikleri meslekler ile kişisel uyumluluğunu değerlendirerek belirlemektedir. Bu değerlendirmede, toplumsal konum, amaçlar ve kişiliğin değerlendirilmesi ile birlikte cinsiyet faktörü de etkili olmaktadır.

Çocukların mesleki eğilimlerini sadece gelişimsel sonuçlar olarak değil, daha sonraki gelişimin öncüleri ve yordayıcıları olarak da ele almak gerekmektedir. Ferreira, Santos, Fonseca ve Haase (2007: 73) tarafından yapılan bir çalışma, okul çağındaki çocukların kariyer gelişiminin yordayıcılarını incelemektedir. Araştırma, öğretmenlerin öğrencilerde daha okulun ikinci sınıfında gözlemledikleri antisosyal

davranışların varlığının, yedi yıl sonra okulu bırakma konusunda oldukça belirleyici olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte erken antisosyal davranışlar ile okulu bırakma arasındaki ilişkinin, farklı sosyalleşme kalıpları, kız ve erkek çocuklar için farklı beklentiler nedeniyle, erkekler için kızlara göre çok daha güçlü olduğu görülmektedir. Ayrıca okulu bırakma modelinde sosyo-kültürel faktörlerin rolünün yanı sıra ailenin sosyo ekonomik düzeyinin ve ebeveyn faktörünün etkisi olduğu belirtilmektedir. Bu sonuçlar, okulu bırakma, iş hayatına erken geçiş ve kişisel özellikler ile okul içindeki psikososyal bağlam arasında dinamik bir etkileşimin olduğunu ortaya koymaktadır.

Wiesner, Vondracek, Capaldi ve Porfeli (2003: 324) tarafından yapılan çalışma, kariyer gelişim süreçlerinin öncüleri olarak çocuk özelliklerini incelemektedir. Araştırmaya göre uzun süreli işsiz genç erkeklerin çocukluk ve ergenlik döneminde en düşük eğitim düzeyi, aile ve akran özellikleri ve kişisel uyuma sahip olduğunu göstermektedir. Wiesner vd. (2003: 325), kariyer süreçlerindeki farklı sonuçların en önemli yordayıcılarının eğitim başarısı ve zihinsel sağlık sorunları olduğunu belirtmektedir.

2.1.1.3. Bağlamların Çocukların Kariyer Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Çocukların kariyer gelişimi, içinde yaşadıkları ortamın doğasından etkilenmektedir. Aile, okul, akran grubu ve yerel mahalle gibi yakın bağlamlar, çocuklar için mevcut olan gerçek ve algılanan fırsatları şekillendirmeye yardımcı olmaktadır. Bu bağlamlar, daha yakın ortamlarda mevcut olan kaynakları ve fırsatları şekillendirmede güçlü bir role sahip olan sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamlar içerisinde yer almaktadır. Buna göre, insan gelişimine gelişimsel-bağlamsal yaklaşım, değişimin temellerinin insan yaşamının çok yönlü örgütlenme düzeyleri arasında var olan ilişkilerde yattığını vurgulamaktadır (Lerner, 1998: 18). Bu düzeyler, bireyin en içsel ve biyolojik özelliklerinden, devlet politikaları ve ekonomik sistemler gibi daha uzak özelliklere kadar uzanmaktadır.

Vondracek vd. (1986), Bronfenbrenner'ın (1979) insan gelişiminin ekolojisinin tanımını, kariyer gelişimini etkilediği için bağlamın kapsamlı bir incelemesine izin veren bir çerçeve olarak görmektedir. Bu anlamda aile ortamını çocukların ve ergenlerin gelişimindeki en önemli mikro sistemlerden biri olarak kabul etmektedir. Ayrıca bu bağlamın betimlenmesinde aile etkinlikleri, kişiler arası ilişkiler, roller,

ortamın yapısal ve fiziksel özellikleri gibi unsurların önemine dikkat çekilmektedir. Mezosistem düzeyinde, çocuğun ailesi, okulu, akran grubu ve yarı zamanlı çalışma ortamı arasındaki karşılıklı ilişkilere önem verilmektedir. Bununla birlikte topluluk gibi ekzosistemlerin çocukların kariyer gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olmaktadır. Vondracek vd. (1986), ebeveyn çalışma özerkliği ve iş talepleri, ebeveynin çocuk yetiştirme uygulamalarını ve çocuğun başarısı için değerlerini etkilediğinden, ebeveynin işyerinin önemli bir ekosistem olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca makro sistem düzeyinde, tarihsel değişim, kültürel ve alt kültürel etkiler, kariyer bağlılığı ve okul başarısı gibi göstergelerde çocukların kariyer gelişimindeki farklılıklara katkıda bulunmaktadır.

Çocuğun bağlı olduğu çoklu bağlamlar arasında, belirli ortamların birleşik etkisi, gelişim için sinerjik bir temel sağlamaktadır (Crockett ve Crouter, 1995: 8). Bu anlamda, akademik ve mesleki başarı için yüksek beklentileri olan ve akademik yönelimli bir arkadaş grubuyla ilgilenen ebeveynlerin çocuğunun, okul sonrası spor veya bilim programları gibi imkanlar sunan okullar tercih etmeleri olası olmaktadır. Bununla birlikte, bu kariyer gelişim sürecini anlamak için her ortamın yapısını ve süreçlerini analiz etmek gerekmektedir.

Aile bağlamı, bireyin bilgi, beceri ve tutumları ile geleceğe ilişkin planlamalarda önemli bir bağlam sunmaktadır (Ginzberg vd., 1951; Holland, 1992; Roe, 1957; Super, 1990). Alan yazında yapılan araştırmalar, ebeveynlerin eğitim düzeyi, meslek durumu ve ailenin ekonomik durumu ile çocukların kariyer farkındalığı, eğitim ve meslek durumuna ilişkin mesleki istek ve beklentileri, mesleklerin eğitim gereksinimleri ve akademik başarıları arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Bandura vd., 2001: 187-206; Bryant vd., 2006: 149-175; Can ve Taylı, 2014: 321-346; Eccles, 2011: 195-201; Hartung vd., 2005: 385-419; Jodl vd., 2001: 1247-1266; Schulenberg, Vondracek ve Crouter, 1984: 140). Bununla birlikte aile işleyişinin, kariyer sonuçları üzerinde aile yapısı değişkenlerinden (kardeş sayısı, ebeveynlerin eğitim ve mesleki kazanımları) daha büyük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Kerka, 2000: 4). Ayrıca, ebeveyn beklentileri, ebeveyn/çocuk etkileşimleri, ebeveyn değerleri, ebeveyn desteği ve teşviki, rol modelleme, bağlanma stilleri ve kasıtlı etkileme davranışı gibi süreçsel değişkenlerin çocukların kariyer gelişimini etkilediğine dair sonuçlar bulunmaktadır (Pinto ve Soares, 2001; Schulenberg vd., 1984; Whiston ve Keller, 2004).

Bryant, Zvonkoviç ve Reynolds (2006) tarafından yapılan çalışmada, mesleki bilgi edinme, keşfetme, akademik beklentiler ve öz-yeterlik gibi süreçlerin ebeveynlik ve çocukların kariyer gelişimi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği belirtilmektedir. Ebeveynler, çocuklarının kariyer gelişimi üzerinde en belirgin etkiye sahip gibi görünse de, kardeşler ve geniş aile gibi diğer aile üyeleri de önemli etkiye sahip olmaktadır. Bununla birlikte öğretmenler, danışmanlar ve diğer önemli kişiler de kariyer gelişimine katkıda bulunan aktif ve destekleyici ilişkisel ortamı sağlamaktadır (Schultheiss, 2007: 177).

Okul ortamı, okulun kaynakları ve yapısı, sosyal iklim, müfredat takibi ve sınıf düzeyindeki uygulamalar çocukların kariyer gelişimini etkilemektedir. Bu unsurlardaki uyarlamalar, öğrencinin öğrenme fırsatları ve öğrenme motivasyonunu etkilemekte; bu da akademik ve mesleki başarıya yansımaktadır (Arbona, 2000: 301; Eccles ve Roeser, 2003: 142). Buna ek olarak, araştırmalar akademik başarı ve beklentiler ile kariyer planlama, istekler ve meslek arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Arbona, 2000:304).

Aile ve okulla birlikte düzenlenen etkinlikler, çocuklar ve ergenler için önemli bir gelişimsel bağlam oluşturmaktadır. Okul dışı zaman, çocukların öğrenmeleri ve yetkinliklerini geliştirmeleri için bir fırsat olabilmektedir. Bu etkinliklere katılımın, her dönemde ortaya konan gelişimsel görevler açısından gençlere yardımcı olduklarından dolayı çocuklar ve ergenler üzerinde bir dizi olumlu etkisi bulunmaktadır. Mahoney, Larson, Eccles ve Lord (2005: 17), küçük çocukların yüksek okuma ve matematik başarısı, yüksek sosyal yeterlilik, ergenlik döneminde olumlu başarı gibi durumların duygusal uyum, algılanan yeterlilik ve değerler üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir.

Çocukların yaşam bağlamları içinde gelişen ders dışı etkinlikler, çocukları bir etkinliği diğerine tercih etmeye yönlendiren faktörleri anlama konusunda önem teşkil etmektedir. Çocukların değer vermedikleri veya yeterli hissetmedikleri faaliyetlere katılmaları pek olası görülmemektedir (Denissen vd., 2007: 439). Wigfield ve Eccles (1992:38), ilkökul sınıflarında belirli görevlere atfedilen değerlerin çocukların ilgileriyle ilgili olduğunu öne sürmektedir. Çocukların küçük yaşlarda ilgi alanları hızla değişebildiği için en çok hangi aktiviteyi seveceklerine karar vermeden önce kısa bir süre birçok farklı aktiviteyi denemeleri faydalı olmaktadır. Çocuklar ilkökulun ilk ve orta derecelerinde ilerlerken, çocukların farklı

etkinliklerin, özellikle de gelecek hedefleri için yararlı oldukları duygusu, zaman içinde belirli bir görevle meşgul olmada rol oynayabilmektir (Jacobs, Vernon ve Eccles, 2005: 249). Son olarak, bağlamlar dinamiktir ve çevredeki değişim olasılıkları sürekli olarak yüksektir. Normatif olmayan olaylar, çocukların kariyer gelişimini etkileyen önemli bir bağlamsal değişim kaynağı oluşturmaktadır (Vondracek vd., 1986). Ailenin taşınması, ebeveynin boşanması ve yeniden evlenmesi, ciddi hastalık ve ebeveynlerin çalışma durumlarındaki değişiklikler gibi beklenmeyen olaylar, aile ortamının yapısal ve süreçsel işleyişini, dolayısıyla öğrenme ve kariyer keşif fırsatlarını değiştirebilmektedir.

2.2. Kariyer Gelişim Modelleri ve Teorisi

Kariyer gelişim modelleri ve teorileri genel olarak Super (Super, 1957; Super, 1992)'in Yaşam Boyu Modeli, Cochran (Cochran, 1997)'in Anlatı Teorisi, Krumboltz (Krumboltz vd., 1976)'un Tesadüfi Öğrenme Teorisi, Holland'ın Kariyer Tipolojisi Teorisi ve Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi (Bandura, 1997) şeklinde ele alınmaktadır (Ginzberg vd., 1951;; Osipow, 1968; Sullivan, 1999). Bireylerin kariyer gelişim sürecinde bu model ve teorilerin anlaşılması süreç içerisinde alanda çalışan uzmanlara ve ebeveynlere oldukça katkı sağlamaktadır. Kariyer gelişiminin yeni bir disiplin olması özellikle bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının ve algılanan ebeveyn desteğine ilişkin çalışmaların alan yazında sınırlı olmasına sebep olmaktadır.

2.2.1. Yaşam Boyu Kariyer Gelişimi

Kuramsal açıdan kariyer gelişimi kavramını birçok gelişimsel kuramı açıklamaya çalışmaktadır. Bu kuramlar arasında Ginzberg vd. (1951) Mesleki Gelişim Kuramı ile Super (1957)'in Yaşam Boyu Yaşam Alanı kuramı öne çıkmaktadır. Ginzberg vd. (1951), kariyer gelişim sürecinin genç yetişkinlik döneminin sonlarında tamamlandığını belirtmektedir. Bunun yanında Super (1990:230) ise, kariyer gelişiminin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle Super (1957), yaşam boyu yaşam alanı kuramını öne sürmektedir. Super'in kariyer gelişim kuramı, yaşam boyu gelişim yaklaşımıyla benzer aşama ve dönemlerde ilerlemektedir. Super'in (1957) yaşam boyu yaşam alanı kuramı ile yaşam boyu

gelişim yaklaşımı genellikle beraber ele alınmaktadır (Eryılmaz ve Mutlu, 2017: 231).

2.2.1.1. Mesleki Gelişim Kuramı

Ginzberg, Ginsburg, Axelrad, ve Herma (1951) meslek seçimini gelişimsel perspektiften ele alan ilk araştırmacılar olarak kabul edilmektedir. Meslek seçimine yönelik araştırmalar yapan bu ekip disiplinlerarası bir anlayış sergilemektedir. Bu anlayışın sergilenmesinde ekip üyelerinin farklı mesleklere mensup olması oldukça etkili olmaktadır.

Ginzberg vd. (1951) göre meslek seçimi, geri dönülemez bir süreç ve bireylerin istekleri ile imkanları arasındaki uzlaşma olarak görülmektedir. Bu anlamda süreç, geri dönülmezlik ve uzlaşma kavramları dikkat çekmektedir (Patton ve McMahon, 2006). Süreç, meslek kararı vermenin erinlik öncesinde başlayıp yirmili yaşların başına kadar devam eden zaman diliminde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Burada zaman bağlayıcı bir unsur olarak görev yapmaktadır. Meslek seçiminde değişiklik yapılmak isteniyorsa ilave eğitimlere ve ek zamana ihtiyaç duyulacağı için bu süreç genellikle geri dönülmez olarak görülmektedir (Siyez, 2012: 173). Bununla birlikte mükemmeliyetçi tutum gibi psikolojik faktörler ve evlilik gibi sosyal faktörler meslek seçiminde değişiklik yapılmasına engel olabilmektedir. Seçim süreci, bireyin istekleri ile var olan imkanların uzlaşması sonucu şekillenmektedir. Bu süreçte birey, ilgileri, yetenekleri ve değerleri arasında bir uzlaşma sağlamaya çabalamaktadır (Siyez, 2012: 173). Zaman içerisinde Ginzberg (1972) geri dönülmezliğe ilişkin görüşlerini revize ederek meslek seçimini, bireyin meslek hazırlığı, hedefleri ve çalışma hayatının şartları arasında en üst düzeyde uyumu bulmak için yaşam boyu devam eden bir karar süreci olarak tanımlamaktadır (Brown, 2002: 8). Ginzberg vd. (1951) kariyer seçim sürecini üç dönem halinde ele almaktadır.

Fantezi (Hayal) Dönemi (11 yaş öncesi)

Ginzberg vd. (1951) göre çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren meslek tercihlerini açık ve net bir şekilde belirtmektedir (Kuzgun, 2011). Çocuklar, bir meslek için gerekli olan beceriler, eğitim düzeyi ve iş olanaklarını henüz bilmedikleri için bu dönemdeki mesleki ilgileri gerçekçi olmamaktadır. Fantezi döneminde mesleki roller daha çok oyunlar aracılığıyla denetlenmektedir. Bu oyunlar sayesinde çocukların iş

dünyasına yönelik ilk yargıları oluşmaktadır. Aynı zamanda çocukların tercih ettiği oyunlar belirli aktivitelere ilişkin seçimlerini de yansıtmaktadır. Fantezi dönemi çocukların yetişkin rollerini herhangi bir risk almadan denediği ve bu rollerden keyif aldığı bir dönem olmaktadır.

Deneme Dönemi (11-17 yaş)

Deneme dönemi boyunca çocuklar, ilgi, yetenek ve değerlerini belirginleştirerek mesleki karar vermenin önemini fark etmektedir. Bireysel farkındalık ve iş yaşamı ile ilgili farkındalığın artmasıyla birlikte bazı kriterler çerçevesinde mesleki tercihler daralmaktadır(Hess ve Jepsen, 2009: 265). Bu dönemin başlangıcında çocuklar, en çok hoşlandıkları mesleğe girmek istemektedir. Zaman içerisinde bazı şeyleri başkalarından iyi yaptıklarını fark ettikçe yeteneklerini göz önüne almaya başlamaktadır. Bunun ardında bazı etkinliklere içsel veya dışsal sebeplerle daha fazla önem verdiklerini fark etmektedirler. Deneme dönemi boyunca çocuklar, sırasıyla ilgi duydukları, yetenekli oldukları, değer verdikleri ve yapmak istedikleri şeklinde bir seçim döngüsü yaşamaktadır(Phillips, 2015: 101). Bu sebeple bu dönem 4 alt basamak şeklinde ele alınmaktadır;

- a. İlgi Basamağı (11-12 yaş)
- b. Yetenek Basamağı (13-14 yaş)
- c. Değer Basamağı (15-16 yaş)
- d. Geçiş Basamağı (17 yaş)

Çocuklar, ilgi basamağında, başta ebeveynler olmak üzere çevresindeki insanların mesleki rollerini gözlemleyerek keyif alacakları etkinliklere yönelmektedir. Bu basamakta çocukların sportif etkinliklere katılımını desteklemek veya tek başına yapabilecekleri aktiviteleri yapmalarına fırsat tanımak onların kendi ilgilerini test etmelerini sağlayacaktır. Yetenek basamağında çocuklar, daha önce ilgi duydukları etkinlikleri becerileri doğrultusunda değerlendirmeye başlamaktadır. Bu anlamda kendilerini ve geleceği daha gerçekçi değerlendirerek eğitim sürecine odaklanmaktadır. Değer basamağında ergenler, hedef belirlerken ve kariyer kararı verirken değerlerini dikkate almaktadır. Bu anlamda insanlığa katkıda bulunmak ve toplumda saygınlık kazanmak gibi unsurlar kariyer kararında etkili unsurlar olarak yer almaktadır (Jepsen ve Choudhuri, 2001: 11). Geçiş basamağında ise çocuk ve ergenler gerçekçi adımlar atmaktadır. Üniversiteye yönelik kararlar bu dönemde

şekillenmektedir. Ayrıca kariyer kararında maaş, eğitim süresi, çalışma koşulları gibi faktörler göz önüne alınmaktadır (Siyez, 2012: 176).

Gerçekçi Dönem (17 yaş-Genç yetişkinlik)

Ergenliğin sonu ile yetişkinliğin başları arasında yer alan bu dönem bazı bireylerde daha uzun sürebilmektedir(Siyez, 2012:177). Bu dönemde birey, ilgileri, yetenekleri, toplumsal ve kişisel değerleri ile bir bütünlük sağlamaktadır. Gerçekçi dönem kendi içinde 3 alt basamağa ayrılmaktadır;

- a. Keşfetme Basamağı
- b. Billurlaşma Basamağı
- c. Belirleme Basamağı

Keşfetme basamağı, üniversite eğitimiyle başlamaktadır. Bu aşamada bireyin kariyer tercihleri sadece birkaç olasılık üzerinde yoğunlaşmaktadır. Billurlaşma basamağında belirli bir kariyer tercihi yapılmaktadır. Belirleme basamağında ise birey seçtiği bir kariyer ile ilgili profesyonel eğitim almaktadır. Bu dönem itibariyle birey işini ve çalışma alanını seçmiş olmaktadır. Uygun seçimler için gerçekçilik, eğitim süreci, etkileşimin sağlanması ve iş doyumunu, kişisel değerler ve bu değerlerin kariyer seçimi ile doyurulması gerekmektedir (Patton ve McMahon, 2006).

2.2.1.2. Super'in Yaşam Boyu-Yaşam Alanı Modeli

Gelişimsel kariyer kuramları, bireylerde meslek fikrinin nasıl oluşup geliştiği, kariyer seçimi, kariyer değişiklikleri, mesleğe uyum, kariyeri devam ettirme ve emeklilik üzerinde etkili olan sosyolojik, psikolojik ve kültürel etkenlere odaklanmaktadır (Kuzgun, 2011: 80). Bu anlamda Donald Super'in gelişimsel kariyer kuramlarına oldukça büyük katkısı bulunmaktadır. Super, kendinden önceki kuramcılardan farklı olarak sosyo ekonomik statü, sosyal değişim, cinsiyet, seçim süreci gibi kavramları ayrıntılı olarak ele almaktadır. Kariyer gelişiminin bireyin tüm yaşamında etkin bir rol oynadığını ileri süren Super "Yaşam Boyu- Yaşam Alanı" gelişimsel kariyer kuramını öne sürmektedir. Bu kurama göre doğumdan başlayıp ölüme kadar aşamalı olarak devam eden kariyer gelişim süreci, birbiriyle etkileşimli değişikliklerin toplamını ifade etmektedir (Eryılmaz ve Mutlu, 2017: 228). Super kuramında kariyer seçiminin önemine vurgu yaparak bu sürece çok sayıda faktörü dâhil etmektedir. Bu

kapsamda her bir gelişimsel dönem için farklı gelişimsel görevler tanımlayarak bireyin bu görevleri yerine getirebilmesi için gerekli tutum ve davranışlardan söz etmektedir. Kurama göre bireyin her dönemdeki görevle başarılı bir şekilde başa çıkabilmesi için yeterli kariyer olgunluğuna sahip olması gerekmektedir (Yeşilyaprak, 2012).

Super kuramını oluştururken Havighurst'un her bir evrede tanımlanan gelişimsel görevler kavramından, Ginzberg'in kariyer gelişimi ile ilgili evrelerinden, Rogers'ın benlik kavramını ortaya koymada mesleki davranışları bir yol olarak görmesinden etkilenmiştir (Kuzgun, 2011: 80). Super'in kuramı farklılıklar psikolojisi, gelişim psikolojisi, sosyoloji ve kişilik kuramları alanlarındaki çalışmalardan izler taşımaktadır. Bu anlamda farklılıklar psikolojisi, bireylerin sahip olduğu farklı özellikler ve çeşitli meslek alanları hakkındaki görüşlere temel oluşturmaktadır. Gelişim psikolojisi, Super'in ilk çalışmalarında üzerinde durduğu yaşam dönemleri ve kariyer gelişim görevlerinin oluşumunda etkisi olmaktadır. Sosyoloji, mesleki hareketlilik ve çevresel faktörlerin kuram üzerindeki etkilerine ilişkin dayanak oluşturmaktadır. Kişilik kuramları ise Super'in kuramının temelini oluşturan "benlik" kavramının içerisinde yer aldığı "Benlik Kavramı Kuramı"nı etkilemektedir (Yeşilyaprak, 2012).

Super'in (1980) yaşam boyu modeli, kariyer gelişiminde kişisel ve çevresel faktörleri dikkate almaktadır. Bireysel özellikler arasında bireyin mesleki değerleri, yetenek alanları, ihtiyaçları gibi özellikler yer almaktadır (Eryılmaz ve Mutlu, 2017: 231). Çevresel özellikler ise aile beklentileri, ana-baba tutumları, akran, medya gibi etmenleri içermektedir. Tüm bu özellikler, bireyin benlik kavramını oluşturarak onun kariyerine yön vermektedir. Kariyer gelişimi konusundaki görüşü, bir kişinin yaşamı boyunca kariyer seçimine odaklanmaktadır. Humphrey (2007), Super'in kariyer gelişimi ile kişisel gelişim arasında ilk bağlantı kuranlardan biri olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle kariyer gelişimi, kişinin benlik kavramına dayalı ve süreklilik gösteren bir süreç olma özelliği taşımaktadır. Cornileus (2010), Super'in teorisinin bireyin yaşam boyu kendi benlik kavramına uygun bir işte çalışmasına izin verecek bir kariyer seçme sürecini içerdiğini ifade etmektedir. Yaşam aşamaları büyüme, keşfetme, yerleşme, sürdürme ve çöküş dönemlerinden oluşmaktadır (Super, 1980). Bu aşamalar, bireylerin çocuk, öğrenci, boş zaman, vatandaş, işçi, eş, ev hanımı, ebeveyn ve emekli gibi yaşamları boyunca sahip oldukları roller ile

örtüşmektedir. Böylece birey, yaşam evresine bağlı olarak kariyer seçimleri yapmaktadır. Bununla birlikte Super'ın yaşam boyu teorisi kültüre duyarlılık ve cinsiyetin kariyer seçimini nasıl etkilediği konusunda yeterli içeriğe sahip değildir (Cornileus, 2010, s.71). Super (1980)'in kuramının varsayımları şu şekildedir (Siyez, 2012: 182);

- Bireylerin birbirinden farklı yetenek, beceri, kişilik, özellik, gereksinim ve benlikleri bulunmaktadır.
- Bireylerin bu farklı özellikleri pek çok yeteneği beraberinde getirmektedir.
- Her meslek kendine özgü beceri, yetenek ve kişilik özelliği gerektirmektedir. Bu sebeple bireysel farklılıklar göz önüne alındığında herkes için farklı mesleklere yönelme söz konusu olabilmektedir(Savickas, 2001: 52).
- Benlik kavramı zamana ve deneyimlere göre değişiklik gösterebildiği için bireylerin mesleki tercihleri de bu doğrultuda değişebilmektedir.
- Değişim süreci büyüme, keşfetme, yerleşme, sürdürme ve çöküş olmak üzere bir ömür boyu sürmektedir(Super, 1969: 5).
- Çocukların kariyer örüntüleri, ebeveynlerinin sosyoekonomik düzeyi, zihinsel kapasite, eğitim düzeyi, becerileri, kişilik özellikleri, kariyer olgunluğu, kişinin karşısına çıkan kariyer fırsatları gibi özellikler yoluyla şekillenmektedir.
- Bireyin yaşam-kariyer basamağında çevrenin ve organizmanın istekleri ile başa çıkabilmesi kariyer olgunluğuna bağlı olmaktadır.
- Kariyer olgunluğu varsayımsal bir yapı olduğu için kavramsal bir tanımlı bulunmamaktadır.
- Kariyer gelişimi, mesleki benlikle ilişki içerisinde. Benlik kavramı ise bir kimsenin kendini nasıl gördüğü ve çevrenin etkileşimiyle oluşmaktadır.
- Bireysel ve sosyal etmenler ile gerçeklik ve benlik kavramları arasındaki etkileşim süreci, rol oynama ve verilen geri bildirimler doğrultusunda öğrenme ile ilgilidir. Rol oynama, psikolojik danışma oturumlarındaki bir fantezide veya sınıflarda, kulüp çalışmalarında, yarı zamanlı yapılan işlerde veya ilk girilen işlerde olduğu gibi gerçek yaşam etkinliklerinde gerçekleşebilir(Smart ve Peterson, 1997: 363).

- Bireyin iş ve kariyer doyumu, kendi gereksinimlerine, becerilerine, değerlerine ilgilerine, kişilik özelliklerine ve benlik kavramına uygun olanaklar bulmasına bağlı gelişmektedir.
- İş, benlik kavramına ne oranda uygulanabiliyorsa işten elde edilen doyumun derecesi de o oranda fazla olmaktadır.
- Erkekler ve kadınlar için iş ve meslek, kişiliğin düzenlenmesini sağlamaktadır. Bazı bireyler iş ve meslek yaşamlarından ziyade ev işleri, boş zaman ve eğlence faaliyetlerini daha çok önemseyebilmektedir.

Super tarafından öne sürülen varsayımlar, kuramının ne kadar kapsamlı olduğunu ve kuramın gelişimsel bir kuramdan daha fazlası olduğunu göstermektedir(Super, 1969: 7). Bununla birlikte varsayımların bireyler ve meslekler arasındaki farklılıklar, benlik kavramının gelişimi ve kariyer sürecine yansımaları, kariyer olgunluğu, iş ve yaşam doyumu ile ilgili olduğu görülmektedir (Siyez, 2012: 183).

Super (1980), kariyer gelişimini yaşam boyu ve yaşam alanı kullanarak açıklamayı uygun görmektedir. Kariyer gelişimi, bireyin yaşamı boyunca sahip olduğu tüm rolleri ve faaliyetleri dikkate almaktadır. Mesleki kariyer bu çerçevedeki en önemli dinamiklerden biri olarak bireyin hayatında yer almaktadır (Guichard, 2001; McMahon vd., 2003; Eberwein vd., 2004). Super, çocukluk yıllarını detaylı bir şekilde inceleyerek özellikle bu yılları ele alan bir model geliştirmiştir. İlköğretimin birinci ve ikinci kademesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler henüz büyüme aşamasındadır. Bu dönemde mesleki benlik kavramı özdeşleşme ve model alma süreçleriyle gelişmeye başlamaktadır. Bununla birlikte bu dönemin başında öğrencilerin hayali ihtiyaçları önemli olsa da zamanla ilgi ve yetenekleri de belirginleşmektedir (Yeşilyaprak, 2000).

2.2.1.2.1. Yaşam Boyu

Kariyer gelişimi, fiziksel gelişime benzer olarak yaşam boyu devam eden bir süreç olmasına rağmen, genetik etkilerinin olmaması yönüyle fiziksel gelişim ile ayrılmaktadır. Kariyer kavramı, psikosoyal gelişim, toplumsal beklentiler ve mesleki imkanlar bağlamında gelişmektedir. Yaşamın ilk yıllarında homojen ve yaşla ilgili bir kavram olma özelliği taşımaktadır. Eğitim sisteminde çocukların birçoğu çeşitli alternatifleri bulunan program, bölüm ve okulları seçmek zorunda kalmaktadır. Bu

anlamda ilköğretimden ortaöğretime, ortaöğretimde program ve üniversitede alan seçimi gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Çocuk ve ergenlerin seçim yapmak zorunda kaldıkları durumlarda, kariyer kararı verme hazırbulunuşluğu anlamına gelen kariyer olgunluğu kavramı kullanılmaktadır (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013: 49).

Yetişkinlik döneminde kariyer gelişimi heterojen bir yapıya sahip olmakla birlikte doğrudan yaşla bağlantılı değildir. Bu dönemde kariyer gelişimi mesleki olanaklar ve yaşam rollerine göre gelişmektedir. Yetişkinlik döneminde kariyer gelişimi heterojen olduğu için bu dönemde kariyer kararı verme hazırbulunuşluğu kariyer uyumluluğu kavramı ile ifade edilmektedir. Kariyer uyumluluğu, yetişkinlerin değişen iş ve çalışma koşullarına uyum sağlaması anlamında kullanılmaktadır (Niles, Anderson ve Goognough, 1998: 273). Benlik kavramının, seçim yapma, devam eden süreçlere uyum sağlama aracılığı ile zamanla değişmesi gibi iş çevreleri de aynı koşullar sebebiyle değişmektedir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013: 50). Bu değişimlere kayıtsız kalma kariyer gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Kariyer uyumluluğu, yetişkinlerin kendi kariyer gelişimlerini etkili bir şekilde yönetebilmesi için dinamik çevresel ortamlardan sorumlu ajanlar olarak görev yapmaktadır (Super ve Knasel, 1981: 199).

Super, çalışmalarında uyumluluk kavramını yetişkinler için kullanırken, Niles ve Harris-Bowlsbey (2013) bu kavramın çocuk ve ergenler için de kullanılabileceğini savunmaktadır. Çocuk ve ergenler de kariyer gelişimi sürecinde çevresel engellerle veya olumlu çevresel yaşantılarla karşılaşabilmektedir. Savickas (1997: 247), gelişimsel bakış açısında kritik bir yapı olan kariyer olgunluğu yerine kariyer uyumluluğu kavramını kullanmayı tavsiye etmektedir.

Super (1990), kariyer gelişimini beş gelişim evresinde incelemektedir. Bu evreler insan gelişimini inceleyen yaşam boyu gelişim yaklaşımı perspektifinde ele alınmaktadır. Super'in (1990) yaşam boyu yaşam alanı kuramında yer alan kariyer gelişim dönemleri, genel gelişim dönemleriyle benzerlik göstermektedir. Yaşam boyu gelişim yaklaşımına benzer olarak Super'in (1990) kuramında da kariyer gelişimi dönemlere ayrılmaktadır. Super'in (1990) kuramında yer alan mesleki benlik kavramının oluşması ve bunun bir kariyer seçimine dönüşmesi yaşam boyu devam etmektedir. Bu sebeple kariyer gelişimi, dinamik ve yaşam boyu devam eden bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Super'e göre mesleki benlik tasarımının

oluşumu ve meslek seçimine dönüşümü, yaşam boyu devam edecek bir gelişim süreciyle gerçekleşmektedir ve belirli basamakları kapsamaktadır (Özguven, 2003: 74). Bu noktada yaşam boyu gelişim yaklaşımın gelişime bakış açısı ile yaşam boyu yaşam alanı kuramının temel noktasının aynı olduğu görülmektedir (Eryılmaz ve Mutlu, 2017: 230). Her iki kuram da gelişimin doğumdan ölüme kadar olan bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte herhangi bir dönemde yaşananlar bireylerin bir sonraki dönemde yaşayacaklarını belirlemektedir. Super'in öne sürdüğü basamaklar aşağıda şekilde özetlenebilir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013: 50-52):

Büyüme (4-13 yaş): Çocukluk döneminde benlik duygusunu geliştirmeye başlayan birey, iş ve meslek dünyasıyla ilgili temel anlayış geliştirmeye yönelik kariyer gelişim görevleriyle karşılaşmaktadır. Super bu dönemi üç alt basamak şeklinde ele almaktadır;

a) Hayal Basamağı (4-10 yaşlar)

b) İlgi Basamağı (11-12 yaşlar)

c) Yetenek Basamağı (12-14 yaşlar)

Çocuklar, kariyer gelişim görevlerinde başarılı olmak için hayal, ilgi ve yetenek basamaklarında ilerlemektedir. Çocuklar bu alt basamaklarda ilerlemeyi merak duygusu aracılığıyla önce mesleki hayalleriyle ilgilenmekte sonrasında ise aile, okul, ebeveyn ve akran ilişkileri sayesinde çevrelerini keşfederek yapmaktadır (Kuzgun, 2000). Bu dönemde merak, bireyin kendi ilgi ve yetenekleri ile iş ve meslekler hakkında bilgi edinmeyi sağlamaktadır(Super, 1969: 4). İlerleyen dönemlerde çocuklar, özgüven duygusunu kazanarak çevresi ve karar verme becerileri üzerinde kontrol kurmayı başarmaktadır. Çocuklar, büyüme aşaması boyunca geleceğe yönelik plan yapma, plan yapmanın önemi ve hâlihazırda göstermiş oldukları davranışların geleceği nasıl etkilediğini anlamaya başlamaktadır. Bununla birlikte çocuklar, kendileri ve iş dünyasına ilişkin öğrendiklerini eğitsel ve mesleki imkânlar çerçevesinde keşfetme becerilerini kazanmaktadır(Super ve Jordaan, 1973: 9).

Büyüme aşaması dört ana kariyer geliştirme görevini içermektedir. Bunlar, gelecekle ilgili endişe duyma, kişinin kendi yaşamı üzerindeki kişisel kontrolünü artırma, okulda ve işte başarmaya kendini ikna etme, yetkin çalışma alışkanlıkları ve tutumları edinme şeklinde sayılabilmektedir(Super ve Jordaan, 1973: 9). İlkokul ve ortaokulda öğrenciler üretken çalışma alışkanlıklarını ve tutumlarını öğrenerek çalışma

kapasitelerini geliştirmektedir. Ayrıca görevleri iyi yapma ve kendi kararlarını verme yeteneklerine olan güveni de artırmaktadır. Aynı dönemde çocukların başkalarıyla iyi geçinmeyi öğrenmeleri ve bu iş birliğini olabileceklerinin en iyisi olmaya yönelik rekabetçi bir tutumla dengelemeleri beklenmektedir. Zaman içerisinde yetişkinler gibi zaman kavramını edinen çocuklar geleceğe ilişkin farkındalık kazanmakta ve bu farkındalık ile birlikte geleceğe ilişkin endişe yaşamaktadırlar (Super vd., 1996: 131-132). Bu aşamada çocuklar, olumlu öz-farkındalıklarını ve mesleklere yönelik yaklaşımlarını geliştirmeye ve gelecekle ilgili planlama yapmaya yönlendirilmeleri gerekmektedir. Super'ın çocukluk yılları kariyer gelişim modelinde, kariyer farkındalığına ve karar verme sürecine yardımcı olan dokuz kavram bulunmaktadır (Super, 1994). Bunlar şu şekilde ifade edilebilir;

1. Merak, çocukların öğrenme ve araştırmaya yönelme ihtiyacıdır.
2. Keşfetme, merak ihtiyacının giderilmesini sağlayan çevre hakkında bilgi toplama ve keşfetme davranışlarıdır.
3. Bilgi, mesleki bilgilerin nasıl kullanılacağını ve bu bilgilerin nasıl toplanacağını anlamaktır.
4. Rol model, bireyin hayatında önemli bir rol oynayan rol modeller veya yardımcı insanlardır. Yetişkinler, çocukların çalışma dünyalarını ve kişilik kavramını geliştirmede önemli rol modellerdir.
5. İlgi Alanları, birey ilgi alanları içinde neyi sevip neyi sevmediğini fark eder. Dünyayla ilgili bilgileri keşfeden çocuklar, giderek kendi mesleki ilgi alanlarını oluştururlar.
6. Kontrol odağı, birey, bugününü ve geleceğini kontrol edebilmek için duygularını kontrol altına alır. Çocuklar yavaş yavaş kendi çevreleri üzerindeki kontrol duygusunu kazanırlar.
7. Zaman perspektifi, birey bu sayede gelecek planları için geçmiş, şimdi ve gelecek arasında ayırım yapabilir. Zamana bakış açısının gelişmesiyle birlikte çocukta gelecek duygusu birbirini takip eden şekilde gelişmeye başlamaktadır.
8. Benlik kavramı, bireyin çeşitli rol, durum veya pozisyonlardaki boyutlarını ifade etmektedir. Çevresini keşfeden çocuk, çevresindeki diğer insanlarla karşılaştırarak kendi benzer veya farklı özelliklerini bulma becerisine sahiptir.

9. Planlama, çocukluk döneminin son aşamasında birey planlama ve karar verme becerisini edinmektedir. Çocuklar planlama yaparken yeterli bilgiye, ilgiye, gelecek ve zaman perspektifini kontrol etme duygusuna sahip olmalıdır.

Keşfetme (14-24 yaş): Bu yaşlar arasındaki ergen bireyler, kendileri ve mesleklerle ilgili bilgileri, şimdinin geleceğe yönelik etkilerine artan farkındalık düzeyi ile birlikte geleceğe ilişkin planlar yapmaya yönelmektedir (Kuzgun, 2000: 85). Birey kariyer gelişimi anlamında geleceğe ilişkin planlama, billurlaşma ve mesleki tercihlerini belirleme görevlerini bu dönem içerisinde gerçekleştirmektedir. Tercihlerin belirlenmesinden sonra bireyler bu tercihlerini uygulama alanına yansıtmaktadır. Super bu dönemi üç alt basamak şeklinde ele almaktadır;

- a) Billurlaşma Basamağı
- b) Belirleme Basamağı
- c) Uygulama Basamağı

Bireyin hoşlandığı işi belirlemesiyle birlikte mesleki tercihlerin billurlaşması söz konusu olmaktadır. Billurlaşma süreci, bir önceki dönem olan büyüme aşamasında oluşan benlik algısı ve mesleki bilgiye dayanmaktadır. Bu anlamda birey, belirli mesleklerin benliğine ne kadar uyum sağladığını keşfetmek amacıyla daha fazla mesleki bilgi elde etmeye yönelik çaba göstermektedir (Perosa ve Perosa, 1985: 61). Bu sebeple kendini doğru tanıma ve anlama uygun meslek tercihleri için bir ön koşul oluşturmaktadır (Sullivan ve Al Ariss, 2021: 3).

Mesleki anlamda tercihleri belirleme süreci, alternatif meslekler arasından uygun bir mesleği seçmek için etkili karar verme becerilerine sahip olmayı gerektirmektedir. Uygulama süreci ise seçilen mesleğin özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Bazı seçimler seçilen mesleğe girmek için daha fazla eğitim gerektirebilmektedir. Bazı meslek seçimleri ise ayrıca eğitime gerek kalmadan doğrudan mesleğe girişi sağlayabilmektedir. Bu seçimlerden bağımsız olarak uygulama basamağı bireyin seçtiği alana yönelmesini gerektirmektedir (Pulliam ve Bartek, 2018: 357).

Yerleşme (25-45 yaş): Bireyin bir kariyere yerleşmesi genellikle 25-45 yaşlarında gerçekleşmektedir. Bu dönemde kariyere ilişkin karar kılma, sağlamlaştırma ve ilerleme görevleri bulunmaktadır (Super, 1980: 290). Super bu dönemi üç alt basamak şeklinde ele almaktadır;

- a) Karar kılma Basamağı
- b) Sağlamlaştırma Basamağı

c) İlerleme Basamağı

Karar kılma, bireyin seçtiği mesleğin uygulama alanının benlik kavramına olan uyumunu değerlendirmesiyle başlamaktadır (Kuzgun, 2000: 86). Bireyin kurum kültürünü değerlendirmesi, ilgi ve yeteneklerinin seçtiği meslekte başarılı olması için gerekli olup olmadığını belirlemesi gerekmektedir. Bir meslekte karar kılan birey yaptığı işte daha iyi olmaya ve mesleki tanınırlık edinmeye yönelik çabaları sağlamlaştırma alt basamağına işaret etmektedir. Bu çabaların sonucunda daha fazla sorumluluk gerektiren pozisyonlara geçiş ilerlemeyi sağlamaktadır (Perosa ve Perosa, 1985: 61). İlerleme alt basamağında birey, başarılı performansı sayesinde istediği ünü elde etmiş olacaktır. Bununla birlikte mesleki tercihin uygun olmadığına yönelik bir karar keşfetme döngüsünü yeniden başlatacaktır.

Sürdürme (45-65 yaş): Sürdürme aşamasındaki bireyler farklı kariyer gelişim görevleriyle karşılaşmaktadır. Bu sebeple sürdürme basamağı aşağıdaki şekilde üç alt basamak şeklinde ele alınmaktadır;

a) Koruma Basamağı

b) Güncelleme Basamağı

c) Yenilik Basamağı

Birey bu dönemde performans düzeyini devam ettirmek veya geliştirmek için alandaki yenilikleri takip etmekte veya çalışma alanını değiştirmeye karar vermektedir (Kuzgun, 2000: 87). Çalışma alanını değiştirmeye karar veren birey için keşfetme ve yerleşme döngüleri tekrardan başlamaktadır. Çalışma alanını devam ettiren bireyler ise mesleğe ilişkin yenilikleri takip ederek var olan becerilerini geliştirmeye odaklanmaktadır. Bununla birlikte işini devam ettirmeye karar veren ancak becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmayan bireyler işlerinde ilerleme göstermeyerek hali hazırda buldukları pozisyonda sıkışıp kalmaktadır. Bu anlamda yenilikleri takip eden çalışanlar az deneyimli olan çalışanlara mükemmel bir şekilde mesleki anlamda rehberlik edebilmektedir (Super, 1980: 291).

Çöküş/Geri Çekilme (65 yaş sonrası): Birey, bu dönemde fiziksel olarak çökmeye başladığı için çalışma etkinliklerine olan ilgisi de azalmaya başlamaktadır (Kuzgun, 2000: 87). Bu sebeple emeklilik planına ilgi göstermektedirler. Geri çekilme dönemi kendi içinde üç alt basamağa ayrılmaktadır;

a) Yavaşlama Basamağı

b) Emeklilik Planı Basamağı

c) Emeklilik Basamağı

Her bir basamağın kendi içinde görevleri bulunmaktadır(Super, 1980: 291). Çalışanlar, yaptıkları iş etkinliklerini yavaşlatmaya başladıklarında, emeklilik ve emeklilikte yapacaklarına yönelik konulara daha fazla odaklanmaktadır. Bu konular fiziksel, manevi ve ekonomik unsurları içermektedir (Siyez, 2013: 52).

2.2.1.2.2. Yaşam Alanı

İnsanoğlu olgunlaştıkça yaşamları içerisinde farklı roller kazanmaktadır. Bunlardan bir kısmı çocuk rolü gibi erken yaşlarda başlarken bir kısmı ise emeklilik gibi daha ileri yaşlarda başlamaktadır. Bazı yaşam dönemlerinde birey yalnızca bir rol alırken bazı dönemlerde ise birden fazla rol oynayabilmektedir. Bu duruma yenidoğan bir çocuk ile yetişkinlik dönemindeki eş, ebeveyn, ev kadını ve çalışan gibi roller örnek verilebilir.

Super (1980: 283) yaşam boyunca birçok bireyin yaşam alanını tanımlamak için dokuz temel rol ve dört temel yaşam alanı öne sürmektedir. Dokuz temel rol, rolü üstlenmenin tipik kronolojik sırasına göre çocuk, öğrenci, boş zaman, yurttaş, çalışan, eş, ev kadını, ebeveyn ve emekli şeklinde ifade edilmektedir. Bunların dışında kardeş, dindar, sevgili, reformcu, suçlu vb. farklı roller de tanımlanmaktadır. Bununla birlikte her birey bu rollerin tümünü oynamayabilir; çünkü bazı insanlar evlenemez veya bazıları emekli olmadan ölebilir. Bu anlamda rollere karşılık gelen yaşlar veya rollerin sıralaması bireysel farklılıklardan kaynaklı olarak değişebilmektedir Super (1980: 284). Etkileşen ve değişen roller bir bütün olarak kariyer kavramını oluşturmaktadır. Günümüzde rollerin hiçbirine cinsiyet bakımından bir etiketleme yapmak söz konusu olmamaktadır (Bakır ve Büyükgöze Kavas, 2021: 123). Bu anlamda birey cinsiyet farkı gözetmeksizin vatandaş, çalışan veya emekli olabilir. Bunun yanı sıra geleneksel olarak ev hanımının sorumluluğunda görülen ev işleri eşler arasında ortak sorumluluk gerektirecek bir şekilde paylaşılabilir. Pozisyonlar daha kesin olarak tanımlandığında, annenin biyolojik olarak belirlenmiş ebeveyn rolünde ve mühendis, polis memuru, sekreter ve hemşirenin sosyal olarak belirlenmiş çalışan rollerinde olduğu gibi roller cinsiyete bağlı da gelişebilmektedir (Kuzgun, 2000: 81).

Super (1980: 285) tipik olarak bu rollerin oynandığı dört temel yaşam alanını ev, topluluk, okul ve işyeri şeklinde sıralamaktadır. Bunun yanı sıra ibadethane, dernek, vakıf, kulüp, kiraathane, eğlence mekânları vs. şeklinde başka yaşam alanları da bulunmaktadır. Bununla birlikte bazı insanlar hiçbir zaman ücretli bir işe giremeyebilir veya emekli olmayabilir. Burada da yine bireysel farklılıkların etkisi söz konusu olmaktadır. Her rol tipik olarak bir yaşam alanında gelişmektedir, ancak bir veya daha fazla başka yaşam alanında daha az sıklıkla, bazen daha az uyumlu olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bu anlamda ebeveyn rolü öncelikle evde, aynı zamanda çocukların, eşlerin ve bir çalışanın birincil rolleri olarak görülmektedir. Ayrıca ebeveyn rolü okulda, dini mekânlarda ve mahkeme salonunda da olabilmektedir. Benzer şekilde, çalışan rolü, çalışanın gece ya da hafta sonu eve iş getirmesiyle birlikte işyerinin olduğu kadar, evin yaşam alanında da görülebilmektedir.

1950'lerde Piaget, Erikson ve Kohlberg gibi gelişim teorisyenlerinin etkisiyle birlikte alanda çalışan uzmanlar çocukluk yıllarının önemi ve kariyer yaklaşımlarıyla ilişkisine yönelik çalışmalara eğilim göstermeye başlamıştır. Bu nedenle kariyer eğitimine ilkökul yıllarında başlama ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Auger vd., 2005; Goodman ve Hansen, 2005; Guichard, 2001; Kuzgun, 2000; Magnuson ve Starr, 2000; McIntosh, 2000; McMahon ve Watson, 2005; Watson ve McMahon, 2004; Yeşilyaprak, 2000).

Günümüz kariyer anlayışında Super, Holland ve sosyo-bilişsel kariyer teorileri yaygın olarak benimsenmektedir (Bloch, 2005; Guichard, 2001; Luzzo ve MacGregor, 2001; Nazlı, 2007: 446; Tang, 2003). Super'in çalışması, kariyer çalışmaları içerisinde en etkili olan çalışmalardan biri olarak kabul edilmektedir (Savickas, 1994: 12; Tang, 2003: 64). Super'in çalışmaları Türkiye'de yapılan kariyer çalışmalarını da önemli ölçüde etkilemektedir (Nazlı, 2007: 446). 1950'li yıllardan itibaren okul rehberlik hizmetlerinde kariyer yönelimi modeline öncelik verilmektedir. Özellikle Türkiye'nin planlı bir kalkınma dönemine geçmesiyle birlikte yetkin işgücü talebini karşılamak amacıyla okul rehberlik hizmetlerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu anlamda devlet kurumları ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda vatandaşlarına iş ve mesleki yönlendirmeler yapmıştır (MEB, 1962, 1970; DPT, 1963, 1968). 1980'li yıllara kadar kariyer yönelimi çalışmalarının ağırlıklı olarak lise öğrencilerine yönelik olduğu görülmektedir. 1990 yılında ilkökul öğrencilerinin bu

sürece dâhil edilmesiyle tüm öğrenciler için kariyer yönelimi fikri benimsenmiştir (Doğan, 1998; DTP, 1995; MEB, 1996; Ültanır, 2003; Yeşilyaprak, 2000). Bu çalışmalar yapılırken daha çok Donald E. Super'ın modeli temele alınmaktadır (Nazlı, 2007: 447).

Super, yaşam boyu ve yaşam alanı teorisinde, kariyer sürecine gelişimsel bir bakış açısıyla bakmayı önermektedir. Kariyer geliştirme aşamaları, kariyer geliştirme görevleri, benlik kavramı ve kariyer olgunluğu gibi konuları incelemektedir. Yaşam boyu, yaşam alanı, kariyer gelişimine yaklaşım, belirleyicileri ve etkileşimleri ile birlikte çok rollü kariyerlerin kapsamlı bir resmini iletmek için yaşam aşaması psikolojisi ve sosyal rol teorisini bir araya getirmektedir (Nazlı, 2007: 447). Yaşam alanı yaklaşımı, yaşam alanlarını ve rollerini tasvir etmektedir. Bu anlamda mekân boyutu, bireyin içinde yaşadığı sosyal durumu ele almaktadır. Yaşam boyu yaklaşımı, yaşam evrelerini tasvir ederek, onları çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, orta yaş ve yaşlılık dönemleriyle sınırlandırmaktadır. Zaman boyutu ise, bireyin yaşam rollerine, özellikle de iş rolüne hazırlanırken, katılırken ve bunları yansıtırken nasıl değiştiklerine ve geçişler yaptıklarına odaklanan gelişimsel bir bakış açısı sağlamaktadır (Super vd., 1996: 126).

Super, karakteristik gelişimsel görevleri ve önerilen başa çıkma davranışları ile kariyer aşamalarından oluşan bir yaşam boyu modeli çizmektedir (Savickas, 2001: 52). Kariyer gelişim modeli, mesleğin seçildiği ve uygulamaya konulduğu dönemle sınırlı değildir. Super, meslek seçiminin gelişimsel bir süreç olduğunu ve bu sebeple sürecin basamaklara ayrılarak incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu anlamda büyüme (doğumdan 14 yaşına kadar), keşfetme (14-24 yaş arası), yerleşme (25-44 yaş arası), sürdürme (45-64 yaş arası) ve çöküş dönemi (65 yaş ve üstü) şeklinde incelemektedir. Bu dönemler yaşam boyu kariyer gelişimi modelini ifade ederken, aynı zamanda her aşamada bireylerin başarılı olmaları gereken gelişimsel görevlerin olduğu belirtilmektedir (McMahon vd., 2003). Her aşamada bireylerden beklenen davranışlar kariyer geliştirme görevlerini oluşturmaktadır. Bu anlamda çocukluk yıllarında meslekler hakkında düşünme, fikir yürütme, çocukluk oyunlarında arzu edilen mesleklerin temsili, ergenlik döneminde ilgi ve yeteneklerin gerçekleştirilmesi ve bunların arzu edilen mesleklerle ilişkilendirilmesi o yaşa özgü gelişim görevleri arasında sayılmaktadır (Kuzgun, 2000; Yeşilyaprak, 2000). Super, değişen dünyaya uyum sağlayan bireyin her gelişim aşamasında başarılı olmak için

ihtiyaç duyduğu kariyer geliştirme görevlerini yerine getirdiğini belirtmektedir (Jepsen ve Dickson, 2003: 165).

Kariyer gelişim dönemlerinde bireylerden beklenen davranışlar o aşamaya özgü kariyer geliştirme görevlerinden oluşmaktadır (Nazlı, 2007: 448). Super'in aşamalara göre önerdiği kariyer gelişim görevlerinden bazıları; mesleki seçimlerin kristalleşmesi (14-18 yaş arası), meslek seçiminin belirlenmesi (19-21 yaş arası), bir meslek seçiminin uygulanması (22 ve 24 yaşları arasında), mesleğe karar verme (21-30 yaş arası) ve mesleğe ilişkin ilerleme (31-44 yaş arası) şeklinde sayılmaktadır (Kuzgun, 2000).

Super, kariyer aşamalarını ve kariyer görevlerini istikrarlı, geleneksel, kararsız ve çoklu deneme olmak üzere dört tür kariyer kalıpları şeklinde tanımlamaktadır. Kalıplar temel olarak, bir çalışanın kristalleştirme, belirleme, uygulama ve istikrara kavuşturma kariyer geliştirme görevleri aracılığıyla geri dönüşüm sayısı bakımından farklılık göstermektedir (Savickas, 2001: 53). Kariyer modeli doğası gereği, bireyin ebeveyn sosyoekonomik düzeyi, zihinsel yeteneği, eğitimi, becerileri, kişilik özellikleri, kariyer olgunluğu ve maruz kaldığı fırsatlar tarafından belirlenmektedir (Super vd., 1996). Kariyer olgunluğu, gelişim seviyesinin bir göstergesidir ve keşfetme aşamasından çöküş aşamasına kadar devam eden kariyer gelişimi ile uyumlu olan aşamayı içermektedir. Toplum, belirli bir yaş düzeyindeki bireyden belirli davranışlar beklemekte ve kişinin yaş döneminde beklenen davranışları gerçekleştirmedeki başarı düzeyi, o bireyin kariyer olgunluk düzeyini yansıtmaktadır (Super, 1963). Bu olgunluk süreci, hem ergen hem de genç yetişkin yıllarını karakterize etmektedir. Bununla birlikte kariyer gelişiminin keşif aşaması olarak adlandırılan dönemin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Nazlı, 2007: 448). Bu keşfin ardındaki temel başa çıkma davranışı, eylem ve yansıtmanın öz-bilgiyi ve istihdam dünyası hakkındaki bilgiyi artırmasıdır (Savickas, 2001). Lise yılları ve onu takip eden yıllar, öğrencilerin kendileri ve iş dünyası hakkında bilgi topladıkları bir zaman olarak nitelendirilmektedir. Bu, kristalize etmek, akıllıca bir kariyer seçimi belirlemek ve bunun için uygun hazırlığa başlamak için etkili bir keşif süreci olarak kabul edilmektedir. Planlama ihtiyacı, hedefleri belirleme, takip etme ve beklenmedik durum faktörlerini dikkate alma ihtiyacı da dahil olmak üzere iş dünyasına ilişkin bir dizi faktöre ilişkin farkındalık kazandırmaktadır (Patton ve Lokan, 2001: 33).

Yaşam boyu-yaşam alanı yaklaşımına göre, birey, benlik kavramının uyumuna bağlı olarak sağlıklı ve uygun mesleki bir seçim kararı geliştirmektedir (Kuzgun, 1999). Meslek seçimi, birey ve çevre arasındaki etkileşim sonucunda oluşan kişilik tasarımının yansması ve ifadesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte iş seçimi ise bir mesleğe ilişkin kimlik tasarımının bir yansması olarak görülmektedir (Super, 1980). Benlik kavramı, bir kişinin kendini nasıl gördüğü ile ilişkili olan ve gelişim dönemleri boyunca gelişen bir yapıya sahiptir. Bireyin yaşı ilerledikçe benlik kavramı daha net, keskin ve gerçekçi bir yapı kazanmaktadır. Birey gelişiminin çeşitli dönemlerinde bazı mesleki kararlar almaktadır. Bu mesleki kararlar bireyin benliğine uyum sağladığı sürece fayda sağlamaktadır. Bireyin meslek tercihi benlik kavramı açısından uygulama alanı oluşturarak zaman içerisinde daha belirgin hale gelmektedir (Super, 1980; Super vd., 1996).

Super (1980)'in kuramındaki yaşam boyu bileşeni, yaşam alanındaki mesleki rolleri seçme ve bunlara uyum sağlama sürecine odaklanmaktadır. Bu anlamda bireyin kariyer geliştirme sürecinde, seçimlerin içeriğine ve bu seçimlerin sonuçlarıyla ilgilenen kapsamlı bir teori olma özelliği taşımaktadır (Super vd., 1996). Super, kariyer seçiminin içeriği ile kariyer seçim süreci arasında bir ayrım yapmaktadır. Kariyer seçiminin içeriği daha çok mesleklerle ilgilenmekte ve "Hangi meslekle ilgileniyorsunuz?" sorusuna cevap aramaktadır. Kariyer seçim süreci ise "Neden bu mesleğe girmek ile istiyorsun?" sorusuna cevap vermektedir (Savickas, 2001: 51).

2.2.1.2.3. Benlik Kavramı

Benlik kavramı, bazı rol, durum ve pozisyonlardaki benlik algısı, bir dizi işlevi yerine getirmeye yönelik ilişkiler ağı olarak tanımlanmaktadır (Super, 1963: 18). Super (1980), bireyin benlik kavramının gelişimine etki eden faktörleri bireysel ve durumsal şeklinde iki kategoriye ayırmaktadır. Bireysel faktörler, yetenekler, değerler ve inançlar; durumsal faktörler ise aile, çevre, ekonomi ve toplum şeklinde kategorize edilmektedir. Bu sınıflandırmada kariyer gelişimi boylamsal bir süreç olarak betimlenmekte ve duruma özgü kariyer kararı verme içeriği öne sürülmektedir. Kariyer kararı, bir bakıma bireyin kendi benlik kavramını algılayarak bu algısını kariyer kavramlarına dönüştürme sürecini ifade etmektedir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013: 54).

Benlik kavramı, nesnel ve öznel bileşenlerden oluşmaktadır (Super, 1980). Nesnel anlamda, birey, kendisini başkalarıyla karşılaştırarak benlik anlayışını geliştirmektedir. Bu anlamda başarılı olduğu bir alanı genel yüzdelik içerisinde yüksek dilimlerde (sayısal testlerde birçok insanın önüne geçmek gibi) olduğunu belirtebilir. Öznel anlamda ise birey, yaşam öykülerindeki biricikliğe odaklanarak benlik anlayışını geliştirmektedir. Yaşam öyküleri, yaşam deneyimlerinden anlam çıkarma çabasını temsil etmektedir. Uygun kariyer hedeflerini belirlemek için nesnel ve öznel benlik anlayışı kullanılmaktadır. Benlik anlayışı yaşam rollerindeki alternatifler arasında seçim yaparken bireye rehberlik etmektedir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013: 55). Benlik kavramı sürekli olarak gelişmeye devam ettiğinden dolayı seçimler yapma ihtiyacı ve bu seçimlere yönelik uyum sağlama süreci yaşam boyu görevleri temsil etmektedir.

2.2.2. Anlatı Teorisi

Cochran'ın (1997) Anlatı Teorisi, öğrencilerin geçmiş, şimdiki ve gelecek deneyimlerinden anlam çıkarabilecekleri kariyer müdahalelerini tartışmak için oluşturulan kişisel hikâyelere dayanmaktadır. Kariyer yapılandırma teorisi, kariyerin, mesleki davranışın kendisinin değil, kişinin mesleki davranışının seyrinin bir yansıması olduğunu ileri sürmektedir (Savickas, 2002: 205). Super'in benlik kavramına ilişkin yaşam boyu teorisine benzer şekilde, kişinin zaman içindeki sürekliliğini ve değişimini açıklayabilen bir amaç duygusu vurgulanarak kişinin hayatı anlatılmaktadır. Bireyin sahip olduğu sosyal ağlar, mesleki benlik kavramlarının gelişimini koşullandıran cinsiyet, etnik köken, sosyo ekonomik ve sosyo kültürel unsurlara ilişkin çeşitli senaryoların oluşmasını sağlamaktadır (Savickas, 2002: 164). Kariyer tutumları ve hedefleri, bireyin içinde bulunduğu sosyal uygulamalara derinden bağlılık göstermektedir.

Yapılandırmacı kariyer danışmanlığı için anlatı paradigması, danışanların, kendilerini geliştiren ve üretken kariyer otobiyografileri, özellikle de neyin tehlikede olduğunu, alternatif seçimlerin neler olduğunu ve hangi kararların alınması gerektiğini açıkça görmelerini sağlayan mesleki hikâyeler yazmalarına yardımcı olmaktadır (Younger, 2022: 31). Bugünün kararsızlığını dünün deneyimlerine ve yarının olasılıklarına bağlamak, anlamı netleştirmeye, kavramaya ve seçme

yeteneğini geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Anlatılabilirliği artırmaya yönelik bu temel görev, danışmanların danışanların kariyer anlatılarına kişisel anlam olarak anlamlandırmasını ve gelecekte bir yol haritası çizecek şekilde yeniden yazmalarına ve düzenlemelerine yardımcı olmalarını gerektirmektedir. Bir kariyer geçişini tartışırken, danışman danışanların sorunu daha geniş anlam perspektifinden yola çıkarak süreksizlik deneyimlerini kişiselleştirmelerine yardımcı olmaktadır. Geçiş süreksizliklerinin bu anlatısal şekillendirmesi, ayrılığa köprü oluşturan, kafa karışıklığını azaltan ve şüpheyi ortadan kaldıran bir anlam sağlamaktadır. Bugün hakkında bir hikâye oluşturmak için geçmişe bakmanın ödülü, geleceğe doğru ilerleme yeteneği olarak görülmektedir (Younger, 2022: 31). Bir bakıma, teori, bireye sunulan fırsatları, alternatifleri ve vermek zorunda oldukları kararları ele almaktadır.

2.2.3. Tesadüfi Öğrenme Teorisi

Tesadüfi öğrenme modeli, temelde kariyer seçiminin şansa, planlı veya plansız olaylar yoluyla kişinin öğrenme deneyimlerine dayandığını öne sürmektedir (Krumboltz vd., 1976: 74). Schlesinger ve Daley (2016: 89), bu teorinin amacının öğrencileri planlanmamış olayları arzu edilen bir şekilde ve gerekli olarak benimsemeye teşvik etmek olduğunu belirtmektedir. Kariyer belirleme süreçlerinde öğrencilerin, öngörülemeyen durumlarda karar vermelerine yardımcı olmak için değerlerini, ilgi alanlarını, kişiliklerini ve becerilerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Aslında kariyer doğrusal olmayan ve sürekli değişime açık olan bir süreçtir. Bu anlamda bazen küçük adımların derin sonuçları olabilmekte ve bazen her şeyi değiştirmek hiçbir şeyi değiştirmeyebilmektedir. Kariyer tahmin edilemez olduğu için pek çok insan sonunda bir dereceye kadar şaşkınlık, şok veya hayal kırıklığı yaşayabilmektedir..

Tesadüfi öğrenme modelinin yaşam boyu ve anlatı modelleriyle bazı benzerlikleri olmasına rağmen, bu teorilerin geliştirilmesinde kullanılan örnekler genellikle yüksek sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilere yönelik olmuştur (Brown ve Lent, 2004). Bununla birlikte ırk ve cinsiyet ayrımcılığı, sosyalleşme ve kültür, kariyer gelişimi teorisinde ve literatüründe çok fazla dikkate alınmamaktadır (Brown ve Pinterits, 2001: 13).

2.2.4. Kariyer Tipolojisi Modeli

Holland'ın Tipoloji Kuramı, bireyi, kendi özelliklerine uygun bir mesleki çevre ile eşleştirmektedir. Bu yönüyle meslek seçimini bir kişi-çevre uyumu olarak gören ve bu konu üzerine çalışmalar yapan ilk kuram olma özelliği taşımaktadır (Patton ve McMahan, 2014:39). Kuram öncelikle bireyi kişilik yönünden ele almaktadır (Thoresen, 1967:163). Kurama göre birey ile çevre arasındaki uyum, bireyin kişilik özellikleri ile meslek gereklilikleri ve mesleki çevresi arasındaki tamamlayıcı nitelikler gibi faktörler bireyin iş yaşamında başarılı olmasını ve yüksek performans göstermesini sağlamaktadır. (Perkmen ve Tezci, 2015:189). Bu durum aynı zamanda bireyin yüksek düzeyde doyum sağlamasını da beraberinde getirmektedir. Birey ile çevre arasında uyumsuzluk söz konusuysa bulunuyorsa memnuniyetsizlik, düşük performansa ve istikrarsız bir kariyer çizgisi ortaya çıkacaktır (Holland, 1996:397). Holland'a göre bireyin mesleki kimliği; yaşı, sosyal ve ekonomik statüsü, cinsiyeti, zekâsı ve eğitim durumu gibi faktörlerden etkilenmektedir (Bacanlı, 2014: 107).

Holland'ın Kariyer Tipolojisi Modeli altı tür kişilik ve ortam tanımlamaktadır. Bunlar, gerçekçi, araştırmacı, sanatsal, sosyal, girişimci ve geleneksel şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu tiplerden her biri farklı kişilik özelliğini, çalışma şeklini, davranış biçimini ve problem çözme stilini ifade etmektedir (Demirkol ve Aslan, 2021: 1132). Her birey bu tiplerden sadece birine veya bunların kombinasyonuna uyabilmektedir. Birey, kendi kişilik tiplerine uygun özellikleri taşıyan ve kişiliğini yansıtan çalışma çevrelerine ihtiyaç duymaktadır (Dozier, 2013: 8). Bu anlamda birey yetenek ve becerilerini kullanabileceği, başarılar elde edip takdir ve saygı kazanacağı ortamlarda çalışmak istemektedir (Demirkol ve Aslan, 2021: 1134). Bu sebeple kurami bireyin kariyer seçimini, o bireyin kişiliği ve yetenekleri tarafından belirlendiğini özellikle vurgulamaktadır (Younger, 2022: 33).

2.2.5. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi

Kariyer gelişim sürecinde, bireyin kariyer kararlarını anlamlandırmak amacıyla yapılan birçok araştırma sosyal bilişsel kariyer teorisini konu edinmektedir. Bu teori insan davranışları ve çevreleri arasındaki etkileşime dikkat çeken Bandura'nın (1997) sosyal bilişsel kuramının devamı olarak Lent, Brown ve Heckett (2000) tarafından

geliştirilmiştir. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi (SBKT), mesleki kariyer gelişim sürecinde ilgilerin, yeteneklerin ve değerlerin önemini kişilik faktörü kuramları olarak kabul etmektedir (Durmuş, Otlu ve Özkan, 2019: 1382). Bununla birlikte kişilerin kariyer seçimi gibi önemli gelişimsel dönüm noktalarını ve kariyer geleceği üzerinde etkili olan engellerin önemi ile ilgilenmektedir. SBKT, kişilik faktörü teorilerinden farklı olarak, bireylerin ve çevrelerinin dinamik ve duruma özel yönlerini vurgulamaktadır (Büyükgöze Kavas, 2011: 35-36). Bu anlamda teori, bireyin akademik bir kariyer seçimi geliştirmesine ve bu seçimi takip edebilmesine yol açan dinamik süreçleri açıklayan bir çerçeve sunmaktadır. Bu süreç, çeşitli kişisel özelliklerden, zamana bağlı olarak değişen çevresel ve durumsal faktörlerden etkilenmektedir (Schoenfeld vd.,2017: 4). Kuram bireyin kendi kariyer davranışlarını yönlendirebilme kapasitelerini vurgulamaktadır. Aynı zamanda bireyin kontrol edemeyeceği çevresel ve durumsal faktörlere de dikkat çekmektedir. Sosyal bilişsel kariyer teorisi (Lent, Brown ve Hackett 1994: 80), kariyer hedefleri ve kariyer seçimindeki eğilimleri anlamak için kariyer alan yazınında en çok tartışılan ve kabul gören modellerden birisi olma özelliği taşımaktadır. Bu teorinin temel değişkenlerini, bireyin sonuçlara yönelik beklentilerini ve performansla ilişkin eğilimlerini etkileyen öz yeterlilik; gelecekteki performansını veya hedeflerini etkileyen sonuç beklentileri ve kişisel hedefleri oluşturmaktadır (Segal vd., 2002: 48) .

2.2. Çocukların Kariyer İnşasında Ebeveyn Etkileri

Alan yazında çok sayıda araştırma, ebeveynler ve çocuklar arasındaki karmaşık etkilere odaklanmaktadır. Bu anlamda yapılan çalışmalar ebeveynlerin çocuklarına erken çocukluktan itibaren sağladığı imkanlar ve sosyal deneyimler de dahil olmak üzere bunların niteliğini ve niceliğini içermektedir. Bununla birlikte yeterli öğrenme stillerinin, travmalara maruz kalmanın, olumlu sosyal deneyimlerin ve çocukların bilişsel gelişimini desteklemenin yanı sıra, sosyal entegrasyon için gerekli olan ilişki yeteneklerin geliştirilmesine ve güçlendirilmesine dikkat çekilmektedir (Kowal vd., 2002: 172; McDowell, Parke ve Spitzer, 2002: 475). Bu bağlamda, son yıllarda giderek artan sayıda kariyer gelişimi araştırmacısı, çocukların kariyer gelişiminde özellikle ebeveynler ve çocuklar arasındaki sosyal ilişkilerin rolünün

daha derinden ele alınması gerektiğini öne sürmektedir (Blustein, 2001: 175; Phillips, vd., 2001: 134; Schultheiss, 2003: 304; Schultheiss vd., 2001: 218).

Bağlamsal eylem teorisi, sosyal bilişsel model ve yaşam tasarımı yaklaşımı gibi bazı yeni modeller ve teorik yaklaşımlar, ebeveynlerin, çocukların kariyer gelişiminde oynadıkları rolü dikkatlice düşünme ihtiyacını kabul etmektedir. Bağlamsal eylem teorisi, çocukların kariyer gelişim planlarını aile ve büyüme süreçlerinin bir parçası olarak ele almaktadır. Bu anlamda ebeveynlerin çocuklarının kariyer gelişimini desteklemek için belirlenen bir dizi hedef ve görevleri bulunmaktadır. Young vd. (2001: 193), çocukların kariyer gelişimlerine yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerin bağımsız değil, karmaşık aile projeleri ve hedefleri hiyerarşisinin bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Sosyal bilişsel model, bireylerin iyi olduklarına inandıkları ve olumlu sonuçlar elde etmelerini sağlayacak faaliyetlerde ilgi alanlarının gelişme eğilimi gösterdiğini savunmaktadır (Soresi vd., 2014: 149). Bununla birlikte birey kendisini yetersiz hissettiği ve olumsuz sonuçlar elde edeceğini düşündüğü faaliyetlerden kaçınma veya hoşlanmama eğilimi göstermektedir. Bu anlamda öz-yeterlik ve sonuç beklentileri ile birlikte ilgi alanları, yürütülecek faaliyetlerin seçimine katkıda bulunmaktadır. Hedefler ve eylemler, kişinin kendi hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıran veya engelleyen bağlamsal durumlardan etkilenmektedir (Lent, 2007). Ebeveynler, çocukların belirli deneyimlere maruz kalması, performans başarıları, dolaylı deneyim, bilgilerin edinme, çocuklarının sahip olduğu ilgi alanlarını etkileyebilecek ekonomik veya kişiler arası destekler sağlamak gibi süreçlerde aktif rol almaktadırlar (Bandura, 1997: 198, 2012; Lent, Brown ve Hackett, 2000: 42; Soresi ve Nota, 2000). Yaşam tasarımı yaklaşımı, kariyer inşasının sadece kişisel değil, aynı zamanda bağlamsal olarak inşa edilmiş süreçlerin bir sonucu olarak kabul etmektedir (Savickas vd., 2009: 243). Bu durumda geçmiş ve şimdiki aile ortamları, bireyin bu ortamlarla etkileşimi ve bu ortamların kişi tarafından nasıl gözlemlendiği ve yorumlandığı önemli görülmektedir (Soresi vd., 2014: 150). Aile üyeleri ebeveynlerin iş ortamlarına, çalışma koşullarına, işveren veya çalışanların beklentilerine ve davranışlarına ilişkin konuşmalarına sürekli bir şekilde maruz kalmaktadır.

Bu yaklaşımlar çocukların kariyer gelişiminin, çocuklar ve diğer aile üyeleri arasındaki etkileşimlere, aile içindeki durumlara, ebeveynlerin tutum ve

davranışlarından etkilendiğinin altını çizmektedir. Bununla birlikte ebeveynler, çocuklarının kariyer başarılarını hayattaki hedeflerinden biri olarak gördükleri için çocukların kariyer gelişimi ile ilgili olarak olumlu veya olumsuz duygular yaşamaktadır. Kariyerin inşası, ebeveyn-çocuk, evlilik ve kardeş alt sistemlerinin etkileşime girdiği ve çocukların sosyalleşme sürecini etkilediği bir sosyal sistem olarak görülmektedir (Parke ve Buriel, 2006: 443). Bu etkileşimlerin, aile biçimleri, kültürel inançlar, etnik köken ve yaşam tarzı gibi birçok faktörden etkilendiği varsayılmaktadır (Soresi vd., 2014: 151).

2.2.1. Bağlamsal Aile Faktörü

Günlük yaşamda ebeveynler, çocuklarının kariyer gelişimini birçok yönden etkilemektedir. Whiston ve Keller (2004: 512), çocukların kariyer gelişimi için birbirine bağlı iki bağlamsal aile faktörü olan yapısal aile değişkenleri ve süreç aile değişkenlerini öne sürmektedir. Yapısal aile değişkenleri daha çok ebeveynlerin eğitimi ve mesleği, ebeveynlerin sosyo ekonomik düzeyi ve sosyal sınıfı ifade etmektedir. Süreç aile değişkenleri ise ebeveynlerin istekleri, sağlanan destekler ve aile etkileşimleri anlamında kullanılmaktadır.

2.2.1.1. Yapısal Aile Değişkenleri

Sosyoekonomik düzeyi düşük olan çocukların kariyer gelişimi için daha sınırlı fırsatlara sahip olduğu, eğitim ve sosyal imkanlara erişimlerinin daha zor olduğu görülmektedir (Soresi vd., 2014: 151). Gelir düzeyi yüksek olan aileler ise çocuklarına mesleki gelişim, eğitim, seyahat, akademik ziyaretler ve sosyal ilişkiler açısından daha fazla imkan sunabilmektedir. Schoon ve Parsons (2002: 280), düşük gelirli ailelerden gelen çocukların, mesleki gelişim olanaklarının daha az olduğu, eğitim ve sosyal fırsatlara daha az erişim sağladığını ve yüksek gelirli ailelerden gelen akranlarına göre daha düşük kariyer özelemleri beslediğini belirtmektedir. Bununla birlikte alt sosyo ekonomik düzeyli (SED) ailelerden gelen çocukların, yüksek SED'li ailelerden gelen akranlarına göre daha düşük kariyer beklentilerine sahip olduğu görülmektedir (Blustein vd., 2002: 320; Rojewski ve Kim, 2003: 105;

Schoon ve Parsons, 2002: 285). Wu (2009: 400), tarafından yapılan bir araştırmada, prestijli üniversitelere giden öğrencilerin büyük bir bölümünün orta ve yüksek sosyoekonomik gruplardan geldiği sonucuna ulaşmıştır. Bu farklılıklar öğrencilerin üniversite deneyimlerini, kariyer seçimlerini ve iş fırsatlarını farklı şekillerde etkilemektedir. Arulmani, Van Laar ve Easton (2003: 199), alt SED'li çocukların daha yüksek düzeyde olumsuz kariyer inançları gösterdiğini ifade etmektedir. Aguayo, Herman, Ojeda ve Flores (2011: 85), yaptıkları çalışmada, SED'in üniversite öz-yeterlik ve performansının önemli bir yordayıcısı olduğunu bildirmişlerdir. SED düzeyi daha yüksek olan üniversite öğrencileri, daha az finansal kaynağa sahip öğrencilere göre akademik performanslarında daha yüksek özyeterlik ve akademik performans göstermektedir.

Sosyoekonomik boyut anlamında düşük katmanlardan gelen ebeveynlerin, çocuklarının kariyer gelişimine rehberlik etmekte daha fazla zorluk çektikleri belirtilmektedir (Blustein vd., 2002: 320; Bryant, Zvonkoviç ve Reynolds, 2006: 171). Jordan ve Plank (2000: 103) tarafından düşük gelirli ailelerden gelen çok yetenekli çocukları üzerinde yapılan bir çalışmada, bu çocukların üniversiteye gitmemelerinin ana nedeninin kariyer bilgilerini edinmede ebeveyn rehberliği eksikliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinamon ve Dan (2010: 535), SED ve eğitim konusunda yetersiz olan ebeveynlerin, çocukları yetişkin yaşamlarıyla ve gelecekteki iş rolleriyle tanıştıran okul öncesi kariyer eğitim programlarının uygulanmasına karşı daha olumsuz tutum sergilediklerini ve dahası çocuklarıyla meslekleri hakkında hiç konuşmadıklarını vurgulamaktadır. Bu tür olumsuz tutumların, ebeveynlerin kendi mesleki ve maddi sıkıntıları ile gelecek kaygılarından kaynaklandığı görülmektedir. Düşük SED'li ailelerde de çocuklara daha yüksek ebeveyn desteği verilmesi çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyebilmektedir (Soresi vd., 2014: 152). Bu bağlamda düşük gelirli ebeveynlerin çocuklarıyla güvenli bağlanma ve duygusal iklimi oluşturma gibi çabalarının çocuklarla olan ilişkilerini desteklediği; bunun da çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel birçok alanda gelişiminin artmasına yardımcı olabildiği belirtilmektedir (Raikes ve Thompson, 2008: 371). Kariyer gelişimi ile ilgili olarak, sosyal desteğin alt SED'li çocukların kariyer gelişiminde önemli (tamponlayıcı) bir rol oynayabileceği düşünülmektedir (Ali, McWhirter ve Chronister, 2005: 53).

2.2.1.2. Süreç Aile Değişkenleri

Çocukların kariyer gelişim sürecine ebeveyn desteği, olumlu aile etkileşimleri ve ebeveynlerin iyimserlik eğilimi oldukça önemli katkılar sunmaktadır (Felsman ve Blustein, 1999: 290; Lindstrom vd., 2007: 360). Bu anlamda ebeveyn desteği ve olumlu ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kariyer uyumu ve daha tatmin edici bir yaşam kalitesi açısından koruyucu bir faktör olduğu kabul edilmektedir (Brewster ve Bowen, 2004: 62; Juang ve Alvarez, 2010: 2401; Kenny vd., 2003:268). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesinin, aile biçimi ve etnik köken de dâhil olmak üzere, çocuğun gelişimlerini etkileyen birçok farklı etkiyi içermektedir. Bu konuda Leidy vd. (2011: 62), üvey ailelerde ebeveynlik kalitesinin sağlam ailelere göre daha düşük olduğunu ve daha düşük katılım, izleme ve kabul göstergesinin söz konusu olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte üvey baba ailelerdeki çocuklar, yüksek düzeyde algılanan stres nedeniyle, bozulmamış ailelerdeki akranlarından daha yüksek bir uyumsuzluk riski göstermektedir.

2.2.2. Ebeveyn Desteği, Bağlanma ve Kariyer Kararları

Alan yazında yapılan son dönem kariyer araştırmaları, ebeveyn desteğinin kariyer kararı veya kararsızlığı üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Kariyer kararsızlığı, kişinin girmek istediği ve devam etmek istediği mesleğe ilişkin kararsızlık yaşaması şeklinde tanımlanmaktadır (Guay vd., 2003:168). Kariyer kararı, kariyer seçimine ve yapılan seçim doğrultusunda ilerlemeyi içermektedir. Bu anlamda kariyer gelişiminin bir ölçüsü olarak kabul edilmektedir (Guerra ve Braungart-Rieker, 1999: 260). Birey, kariyer geleceğine yönelik sorumluluklarını ve risklerini üstlendiği sürece kariyer görevleriyle daha fazla baş edebilmektedir (Savickas ve Porfeli, 2012: 668). Bu bağlamda, Guerra ve Braungart-Rieker (1999: 258), ebeveynlerle olumlu ve destekleyici ilişkiler algısının, daha yüksek karar düzeyleri ile ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Guay vd. (2003: 172), ebeveynlerin bilgi, geri bildirim ve katılım sağlayarak çocukların kariyer seçimi özerkliğini desteklediğinde, çocukların daha yüksek kariyer öz-yeterlik inançları, kariyer karar verme özerkliği gösterdiklerini ve başarılı oldukları sonucuna ulaşmıştır. Nota vd. (2007: 189), araştırmalarında kız ve

erkek çocuklar için aile desteği, öz-yeterlik inançları ve kariyer kararları arasındaki ilişkilerin farklı olduğunu belirtmektedir. Ebeveyn desteği, erkeklerde hem doğrudan hem de dolaylı olarak kariyer kararsızlığını yordamakta iken kızlar için algılanan ebeveyn desteği ile kariyer kararsızlığı arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Kız çocuklarının kariyer kararsızlığının bir yordayıcısı olarak ebeveyn desteğinin rolü, tamamen kariyer arama öz-yeterliği aracılığıyla meydana gelmektedir. Bu sonuçlar, aile desteğinin kariyer arama öz-yeterliği yoluyla kariyer karar vermede rol oynadığını öne süren sosyal bilişsel kariyer teorisi ile uyum göstermektedir (Lent, 2007). Vignoli (2009: 96) yaptığı araştırmada, bağlanma paradigmasını benimseyerek, kızların annelerine, erkek çocukların babalarına bağlı hissettikleri oranında, kariyer kararlarını vermelerinin o kadar kolay olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu ilişkiye her iki cinsiyette de benlik saygısının aracılık ettiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durum güvenli bağlanmanın, çocukların kariyer seçimleri hakkında karar vermelerine yardımcı olduğunu ve onları karar süreciyle ilgili sorumluluk almaya teşvik ettiği anlamına gelmektedir.

Ebeveyn desteğini daha yüksek düzeyde algılayan çocuklar, daha düşük ebeveyn desteği algılayanlara göre okul-kariyer geleceklerini planlamakla daha fazla meşgul olmaktadır (Blustein vd., 1991: 47; Felsman ve Blustein, 1999: 290; Ketterson ve Blustein, 1997: 175; Lindstrom vd., 2007: 361). Vignoli vd. (2005: 164) yaptıkları bir çalışmada, çocukların ebeveynlerine ne kadar güvenli bağlılık gösterirse, eğitim ve kariyer ortamlarını o kadar çok keşfettikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu anlamda ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin kalitesi, okul-kariyer geçişinin tehdit edici etkilerini önlemekte, çocukların meslekler, işler, organizasyonlar ve eğitim yolları ile ilgili çevresel ve mesleki keşifleri kolaylaştıran duygusal desteği sağlamaktadır. Ebeveynler konuları tartışmaya açık olduklarında, yeni bilgileri arkadaşça bir şekilde paylaştığında, çocuklarının arzularını ve gelişimlerini anlamaya çalıştıklarında, özerk düşünce ve eylemleri teşvik ettiğinde, çocuklar kariyer keşif ve inşa sürecine daha fazla girmektedir (Vondracek ve Hartung, 2002: 378). Böyle bir eğitim tarzının benimsenmesi, yaşam boyu öğrenmeyle katılımı desteklemek için koşulların oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır (Savickas vd., 2009: 241).

2.2.3. Ebeveyn Desteği, Öz Yeterlik İnançları ve Kariyer Uyumluluğu

Ergenlerin kariyer gelişiminde ebeveyn davranışlarının yanı sıra, ebeveyn-çocuk ilişkisinin genel yönleri açısından kariyer öz-yeterliğinin yordayıcıları olarak ele alınmaktadır (Guay vd., 2003: 171; Lim ve Loo, 2003: 95; O' Brien vd., 2000: 311; Ryan, Brown ve Solberg, 1996: 83). Whiston (1996: 144), çocukların kariyer karar verme öz yeterliliğinin, ailenin geniş bir faaliyet yelpazesinde bağımsızlık ve özerkliği teşvik etme ve destekleme derecesi ile pozitif olarak ilişkili olduğu sonucu elde etmiştir. Restubog, Florentino ve Garcia (2010: 190), ebeveyn desteğinin, alınan kariyer danışmanlığı seans sayısı, sözlü teşvik, bilgilendirici tavsiye ve pratik destek şeklinde olumlu pekiştirmeler sağlayarak kariyerle ilgili öz-yeterlik inançlarının sürdürülmesine katkı sunduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte yüksek kariyer öz-yeterliği, bir kişinin kariyer kararını artırmakta ve bu da akademik programlarda daha fazla kalıcılığa yol açmaktadır. Ferry, Fouad ve Smith (2000: 359), matematik ve fen bilimlerinde öz-yeterlik inançları ile ilgili olarak, ebeveyn teşvikinin doğrudan öz-yeterlik inançları, sonuç beklentileri ve ilgi ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Turner, Steward ve Lapan (2004: 51) ortaokul öğrencilerinin matematikteki öz-yeterlik inançlarının, onların sonuç beklentileri ve matematiksel-bilimsel mesleklere olan ilgileri ile pozitif ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Turner vd. (2004:53), matematiksel meslekleri keşfetmede ve matematiksel-bilimsel disiplinler ile olası meslekler arasında bağlantı bulmada anne desteğinin çocukların olumlu beklentilerini geliştirmede önemli olduğunu belirtmektedir. Turner ve Lapan (2002:91), gerçekçi, araştırmacı, sosyal, sanatsal, girişimci ve geleneksel olmak üzere altı mesleki kategorisine ilişkin algılanan ebeveyn desteğinin benlik saygısı düzeyini yordadığını bulmuşlardır. Bu sonuçlar, farklı mesleki yollar izlemede algılanan ebeveyn desteği ile ergenlerin bu mesleklerde potansiyel başarıya ilişkin özgüvenleri arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu durum ise çocukların okul-kariyer seçimlerini güçlü bir şekilde etkilemektedir.

Akılcı olmayan düşünceler, benlik, karar verme süreçleri ve kariyer tatmini koşulları ile uyumsuz olan inançlar olarak kabul edilmektedir (Krumboltz, 1991). Bu inançlar, kariyer güvenini, kariyer esnekliğini, açık fikirliliği ve iş elde etmek için çaba sarf etme istekliliğini düşürme eğiliminde olan genellemeler, mantıksız düşünce ve gerçeklik çarpıtmalarını içermektedir. Gelecek hakkında sistematik ve organize

düşünmeyi, kariyer uyumluluğunu ve avantajlı karar vermeyi teşvik eden davranışları engelleyebilmektedir (Saunders vd., 2000: 293; Savickas, 2005: 67). Ginevra, Nota ve Ferrari (2011) tarafından yapılan çalışmada, çocukların gelecek hakkında düşüncelerine ve profesyonel keşiflere yardımcı olan ebeveyn desteği, ergenler arasında gelecekle ilgili karar vermede biraz daha yüksek öz-yeterlik inançları öngörmektedir. Ginevra vd. (2011), ebeveyn desteğinin çocuklarda daha az akılcı olmayan düşüncelere neden olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, ebeveynler açık fikirliliği, esnekliği, dünyaya karşı merakı ve gelecekteki olasılıklara ilişkin olumlu algıları çocukların kariyer gelişiminde önemli rol oynamaktadır.

Bireysel sorumluluk ve kariyer uyumu, temel kariyer geliştirme faktörleri olarak kabul edilmektedir (Savickas vd., 2009: 244). Kariyer uyum yeteneği, bireyin mevcut ve beklenen görevlerle, geçişlerle, mesleki rollerindeki travmalarla başa çıkmak için tüm kaynaklarını bütünleştiren psikososyal bir yapı şeklinde tanımlanmaktadır (Savickas ve Porfeli, 2012: 662). Bununla birlikte kariyer geleceği hakkında endişe duyma, kişinin kariyer geleceğine ilişkin kontrol, gelecek senaryolarını keşfederek merakı ortaya çıkarma ve kişinin özlemlerini sürdürmek için güvenini güçlendirme eğilimini içermektedir (Savickas ve Porfeli, 2012: 662).

Alan yazında yapılan son çalışmalar, kariyer uyumunu kolaylaştırmak için sosyal ve ebeveyn desteklerinin uygunluğuna odaklanmaktadır. Hirschi (2009: 151), ebeveynlerden, öğretmenlerden, arkadaşlardan ve diğer önemli kişilerden algılanan bilgilendirici, duygusal ve somut desteğin kariyer uyumunu önemli ölçüde yordadığını belirtmektedir. Kenny ve Bledsoe (2005: 268) tarafından yapılan çalışmada daha fazla duygusal ebeveyn desteği, öğretmen ve yakın arkadaş desteği algılayan çocukların daha yüksek düzeyde kariyer uyumu bildirdikleri görülmektedir. Nota ve Soresi (2012) ebeveynlerde daha yüksek düzeyde kariyer uyum yeteneğinin, çocuklarında daha yüksek düzeyde umut, iyimserlik, kariyer özlemleri ve kariyer uyumu ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kariyer uyumluluğu, gerçek iş dünyasını karakterize eden belirsizlik ve hızlı değişimlerle başa çıkmak için farklı yaşam evrelerindeki insanların göstermesi gereken kilit bir gereklilik olma özelliği taşımaktadır. Bu sebeple kariyer uyum gelişimi bebeklikten başlamalı ve yaşam boyu sürdürülmelidir (Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2008: 72). Bununla birlikte sosyal çevre bağlamında özellikle

ebeveynlerin belirli etkinliklere katılarak çocuklarında kariyer uyumluluğunun gelişimi konusunda destek olmaları gerekmektedir.

2.2.4. Ebeveynlerle Etkileşimler ve Kariyer Gelişimi

Çocuklar, aile üyelerini gözlemleyerek ve onların iş deneyimlerini anlattıklarını dinleyerek iş dünyasına, okumaya ve boş zamanlarına anlam vermeye başlamaktadır (Galambos ve Sears, 1998: 413). Bu sayede çocuklar örgün eğitime başlamadan önce eğitim, iş ve kariyer yaşamları hakkındaki fikirlerini yapılandırmaktadır (Bryant vd., 2006: 169; Soresi ve Nota, 2009: 297). Çocuklar aile yapısı içinde aile fertlerinin işe gittiğini öğrenmekte ve böylece meslekler hakkındaki ilk bilgi kaynaklarını edinmektedir. Bununla birlikte başta anne olmak üzere ebeveynlerin mesleki bilgi ve tecrübeleri nispetinde çocuklara mesleklerle ilgili yaptığı açıklamalar da o kadar ayrıntılı olmaktadır (Jordan ve Pope, 2001: 289). Bazı çocuklar yetişkin çalışmalarıyla ilgili bilgilerini iş yerindeki ebeveynlerinin doğrudan gözlemlerine dayandırsa da, çocukların çoğu yetişkin çalışmalarıyla ilgili bilgileri dolaylı olarak veya tesadüfen işle ilgili konuşmaları duyarak edinmektedir (Galinsky, 2000:63). Galinsky (2000:63), çocukların, ebeveynlerinin çalışmalarının psikolojik ödülleriyle ziyade finansal getirilerinin daha fazla farkında olduklarını, çocukların ebeveynlerinin işe yönelik tutumlarını gerçekte olduğundan daha olumsuz algıladıklarını ve çocukların ebeveynlerinin çalışmaları hakkında çok az doğrudan bilgiye sahip olduklarını ifade etmektedir. Ginevra ve Nota (2010) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin ve çocukların çalışmayı ilk önce finansal avantajlar elde etmenin bir aracı, ikinci olarak da kişisel tatmin elde etmenin bir aracı olarak görme eğiliminde oldukları belirtilmektedir. Özellikle çocuklar, çalışmanın para kazanmanın bir yolu olduğunu ve çalışmanın olumsuz yönlerinin de olduğunu sıklıkla dile getirmektedir (Ginevra ve Nota, 2010).

Alan yazında yapılan araştırmalar, olumsuz iş deneyimleri olan ebeveynlerin çocuklarının daha düşük akademik başarıya, daha az prestijli kariyer hedeflerine ve geleceğine olan güven konusunda problem yaşadıklarını göstermektedir (Barling ve Mendelson, 1999; Cinamon, 2001; Galinsky, 1999). Bu olumsuz iş deneyimleri arasında ise işin aile sorumluluklarına engel olması, esnek olmayan veya uzun

çalışma programları, güvencesiz işler ve tekrarlayan görevler sayılabilmektedir. Porfeli, Wang ve Hartung (2008), çocukların gelecekte iş hayatında yaşayacaklarını düşündükleri duygu ve deneyimlerle ilgili beklentilerinin, algılanan olumlu veya olumsuz duygular ve ebeveynlerinin algıladığı deneyimlerle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda beklentilerin ve deneyimlerin çocukların okullarına ve gelecekteki iş ortamlarına yönelik motivasyonlarını etkilediği düşünülmektedir. Porfeli ve Ferrari (2011) tarafından yapılan araştırmada, babaların olumlu ve olumsuz iş deneyimleri ve duyguları ile erkek çocukların iş değerliliği arasındaki ilişkinin, erkekler için babalarının iş değerliliği algılarının aracılık ettiği; annelerin iş değerliliği ile kız çocukları arasındaki ilişkinin aracılık ettiği sonucuna ulaşmıştır. Annelerin olumlu ve olumsuz iş deneyimleri ve duyguları ile kız çocukların iş değerliliği arasındaki ilişkinin, kızların annelerinin iş değerliliği algılarının aracılık ettiği görülmektedir. Bu ilişki örüntüsü, kız-baba ve erkek-annelerin karşıt cinsiyet uyumu için söz konusu olmamaktadır.

2.3. Öz Belirleme Kuramı

Öz belirleme kuramı, hedeflerin veya sonuçların içeriği ve sonuçların takip edildiği düzenleyici süreç ile ilgilenen bir motivasyon yaklaşımı olarak ifade edilmektedir (Deci ve Ryan, 2000: 227). Bu anlamda motivasyon türlerine, insan işleyişi için motivasyonun etkilerine ve motivasyonu kolaylaştıran bağlamsal faktörlere odaklanmaktadır. Öz belirleme kuramı, insan motivasyonunun fizyolojik dürtülerden ziyade bir dizi doğuştan gelen psikolojik ihtiyaçlara dayandığı bakış açısından ortaya çıkmıştır (Deci ve Ryan, 1985). Bu sebeple öz belirleme kuramı çerçevesinde farklı motivasyon türlerini, iyi oluş için temel psikolojik ihtiyaçların önemini ve eğitim bağlamında motivasyon ve psikolojik ihtiyaçların rolünün açıklanması oldukça fayda sağlayacaktır.

2.3.1. Motivasyon

Öz belirleme kuramı, eylemleri etkileyen algılara odaklanarak, öğrenme ve iyi oluş için belirli sonuçları olan motivasyon türleri arasında ayırım yapmaktadır (Ryan ve Deci, 2000: 258). Buna göre iki genel motive edilmiş eylem türü bulunmaktadır.

İçsel motivasyon, seçim ve içsel bir kontrol odağı ile gösterilen tamamen istemli eylemlere yol açmaktadır. Dışsal motivasyon, kişinin benlik duygusuna dışsal bir şey tarafından zorunlu kılınan eylemlere yönlendirmektedir. Bu anlamda kişilerarası veya içten gelen bir psikik güç, uygunluk ve dışsal bir kontrol odağı ile gösterilmektedir (Deci vd., 1991: 336).

Motivasyon, bir taraftan içsel motivasyon ve diğer taraftan motivasyonsuzluk ile bir süreklilik üzerinde ve sürekliliğin ortasını oluşturan çeşitli dışsal motivasyon türleri yer almaktadır. Dışsal motivasyon, kontrollü veya özerk düzenlemeyi temsil etme derecesine göre farklılık göstermektedir (Deci vd., 1991:338). Sürekliliğin ortasında yer alan dört tür dışsal motivasyon, dışsal, içe yansıtılmış, tanımlanmış ve entegre motivasyonu içermektedir. Dışsal olarak düzenlenen motivasyon, dış talepler veya beklenmedik durumlar aracılığıyla davranışı kontrol etmektedir. İçe yansıtılmış düzenleme, davranışı suçluluk veya içsel zorlama yoluyla etkilemekte ve eylemlerin seçilmesine yönelik benliğin bir parçası haline gelmemiş düzenleme ile ifade edilmektedir (Deci vd., 1991:337; Ryan ve Deci, 2000:257). Tanımlanmış düzenlemede, kişi, değerli davranışlara yol açan düzenleyici süreci kabul etmekte ve onunla özdeşleşmektedir. Entegre düzenleme, dışsal motivasyonun gelişimsel olarak en gelişmiş şeklidir. Bireyin benlik duygusuyla uyumlu, birey için değerli ve önemli olan davranışı ifade etmektedir. Entegrasyon, bireyin yaşamının diğer yönleriyle bütünleşen davranışlarla özdeşleşmeyi içerdiğinden, dışsal motivasyonun en bağımsız biçimi olarak kabul edilmektedir (Deci ve Ryan, 2000:258). Bütünleşik düzenleme, isteyerek ve kavramsal veya sezgisel anlayışa sahip davranmaya yol açmaktadır (Deci vd., 1991:335). Son olarak, sürekliliğin uzak ucunda ve entegre dışsal düzenlemeyi takip eden, tamamen kendi kendini belirleyen, yalnızca onlardan elde edilen zevk ve memnuniyet için gerçekleştirilen eylemlere atıfta bulunan içsel motivasyondur (Deci vd., 1991:336; Deci ve Ryan, 2000:254). İçsel olarak motive edilen eylemler, ödüllere veya kısıtlamalara ihtiyaç duymadan özgürce yapılmaktadır (Deci ve diğerleri, 1991:330).

İçselleştirme ve entegrasyon, motivasyonun nasıl düzenlendiğini belirlemektedir (Deci vd., 1991: 328). Bu durumda öz-düzenleme, sosyal değerlerin ve dışsal etkilerin kişisel değerlere ve öz motivasyonlara nasıl dönüştürüldüğünü; böylece başlangıçta dışsal etkiler tarafından kontrol edilen davranışların içselleştirilmesini ifade etmektedir (Black ve Deci, 2000: 748; Ryan ve Deci, 2000: 74). Bu anlamda

farklı etkinliklere yönelik sosyal baskılar ve yetişkin sorumluluklarını üstlenme baskısı, içsel davranış fırsatını azaltmaktadır (Deci ve Ryan, 2000: 255). Belirlenmiş ve bütünleşik motivasyon, yalnızca faaliyetin kendisi nedeniyle pekiştirilmeyen hedeflere ulaşmak için kullanıldıklarından dışsal olarak kabul edilseler de, içsel motivasyona, özerk motivasyon olarak adlandırılan bir motivasyon kategorisinde kabul edilmektedir (Brophy, 2010).

Eğitimde özerk motivasyonu teşvik eden okul ortamları, problem çözme konusunda esnekliği, doğru bilgi edinmeyi, güçlü bir kişisel değer ve sosyal sorumluluk duygusunu geliştirmeye yardımcı olmaktadır (Deci vd., 1991: 338). Özerk motivasyonun okulda olumlu davranışsal, bilişsel ve duyuşsal sonuçlarının yanı sıra daha yüksek akademik performans ve okul bağlılığı ile ilişkisi bulunmaktadır (Deci, Koestner ve Ryan, 2001: 12; Deci vd., 1991: 335). Özerk motivasyon, ilgi, heyecan ve güven ile ilişkili olduğundan, bu durum performansı, yaratıcılığı, canlılığı, öz saygıyı ve iyi oluşu geliştirmektedir (Ryan ve Deci, 2000: 76). Özerk motivasyon aynı zamanda daha yüksek kavramsal öğrenme, öğrenme kalitesi, keyif alma, tatmin, çaba ve olumlu duygular ile de ilişkili görülmektedir (Deci vd., 1991: 332, 2001; Ryan ve Connell, 1989; Ryan ve Deci, 2000:78). Bununla birlikte kontrol edici düzenleyici stiller, kaygı ve başarısızlıkla başa çıkma ile özerk motivasyon arasında olumsuz bir ilişki bulunmaktadır (Deci vd., 1991, 2001; Ryan ve Connell, 1989).

2.3.2. Temel psikolojik ihtiyaçlar

Temel psikolojik ihtiyaçlar, devam eden psikolojik büyüme, bütünlük ve iyilik için gerekli olan doğuştan gelen psikolojik destekleyiciler olarak tanımlanmaktadır (Deci ve Ryan, 2000: 229). Deci ve vd. (1991: 335), üç temel psikolojik ihtiyacın ilişki, yeterlilik ve özerklik olduğunu öne sürmektedir. İlişkililik, başkalarıyla güvenli ve tatmin edici bağlantıların geliştirilmesini ifade etmektedir (Deci vd., 1991: 343). Yetkinlik, çeşitli dış ve iç sonuçlara nasıl ulaşılabileceğinin anlaşılmasını ve bu sonuçları ortaya çıkarmak için gerekli eylemleri gerçekleştirmedeki etkinlik anlamına gelmektedir. İçsel motivasyonun var olması için gerekli olan özerklik ise eylemlerin kendi kendini başlatması ve kendi kendini düzenlemesi anlamında kullanılmaktadır. İçsel olarak motive edilmiş davranışlar, temel psikolojik ihtiyaçları doğrudan karşılamaktadır. Bu ihtiyaçlar, doğası gereği ilgi çekici olan ve desteğe ihtiyaç olmayan içerikler sağlamaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Özerklik, yetkinlik ve ilişkili

olma, bireyin kendini gerçekleştirmesini, yapıcı sosyal gelişimini ve iyi oluş düzeyini arttırmaktadır (Ryan ve Deci, 2000: 253). Tüm temel psikolojik ihtiyaçların tatmini, insanların gelişmesi ve özerk motivasyonun gelişmesi için oldukça önem teşkil etmektedir. Özerklik, yetkinlik ve ilişkili olma, psikolojik sağlık, kültürlerarası hedef arayışlarının içeriğini ve sürecini anlamak için gerekli olan evrensel ihtiyaçlar olarak görülmektedir (Deci ve Ryan, 2000: 248). Kültürler arasındaki değerlerin ve hedeflerin çeşitliliği, temel ihtiyaçların karşılanma biçimlerini etkilemektedir. Bununla birlikte kendi kendine belirlenen motivasyon ile yeterlilik, ilişki ve özerklik tatmini arasındaki bağlantı, çeşitli kültürel gruplar arasında genelleştirilebilmektedir (Deci ve Ryan, 2000: 260). Sosyal çevre, ihtiyaçların tatmininde önemli bir rol oynar ve sosyal çevredeki temel ihtiyaçlar arasındaki çatışma birey için zararlı olabilmektedir (Ryan ve Deci, 2000: 261). Bu anlamda sevgi için bireyin özerkliğini feda etmesini gerektiren ilişkiler, yabancılaştırmanın ve psikopatolojinin gelişmesine neden olabilmektedir (Ryan ve Deci, 2000: 261). İhtiyaç tatminini engelleyen ve dolayısıyla özerk motivasyonu azaltan ortamlar, yabancılaştırmaya, kaygıya, depresyona ve somatizasyona yol açmaktadır (Deci ve Ryan, 2000: 263).

Öz belirleme kuramı için üç temel psikolojik insan ihtiyacının hayata motivasyonel içerik kattığı ve öğrenme gibi konuların araştırılmasını yönlendirdiği varsayımı esas teşkil etmektedir. İlişkililiğin, yeterliliğin ve özerkliğin rolü, kendi kendine belirlenen motivasyon ve ilgili sonuçların gelişimini destekleyen koşulları anlamada oldukça önemlidir. Öz belirleme kuramındaki ihtiyaçların doğası, ihtiyaçların doğuştan olduğu düşünülen güdü yaklaşımlarına benzemektedir (Deci ve Ryan, 2000:264). Bununla birlikte, bu yaklaşımlar, ihtiyaçların davranışı nasıl etkilediğine göre farklılık göstermektedir. Dürtü teorisinde, ihtiyaçlar doğada fizyolojiktir ve organizmaları açlık gibi bazı eksikliklerle hareket etmeye motive ederek çalışmaktadır. Öz belirleme kuramındaki temel ihtiyaçlar, tatmin edildiklerinde sağlıklı işleyişi ve gelişimi destekleyen psikolojik unsurlardır.

İhtiyaç tatmini, çevre ve motivasyon arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir (Standage, Duda ve Ntoumanis, 2005: 423). Standage vd. (2005: 418), beden eğitimi ortamlarını temel psikolojik ihtiyaçlarını destekleyici olarak algılayan öğrencilerin beden eğitimi bağlamında ihtiyaç tatminini deneyimleme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte aynı çalışmada ihtiyaç tatmini, otonom motivasyonla pozitif olarak ilişkili, dışsal olarak düzenlenen motivasyonla ise negatif

ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca eğitim ortamının temel psikolojik ihtiyaçları destekleme derecesinin ve öğrencilerin ihtiyaç tatmini algısının aynı ortamda özerk motivasyonun gelişimine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle, okul bağlamındaki temel ihtiyaç tatminine ilişkin öğrenci algısı, bu çalışmada önemli bir özellik olarak görülmektedir.

2.3.2.1. Okul ortamında temel psikolojik ihtiyaç tatmini

Okul ortamı, bireyin yaşamının önemli bir bölümünde sosyalleşme için birincil bağlam olma niteliği taşımaktadır (Deci vd., 1991: 333). Öz belirleme kuramına göre, ilgililiği, yeterliliği ve özerkliği destekleyen okul bağlamları özerk motivasyonu teşvik etmektedir. Okul bağlamı temel ihtiyaçların karşılanmasına izin vermiyorsa, motivasyon azalacak ve gelişim süreçleri bozulacaktır (Deci vd., 1991: 336). Roeser, Eccles ve Sameroff (1998: 342) ilişkili olma, yeterlilik ve özerklik için okul desteği algısının akademik motivasyon üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir.

Üç temel psikolojik ihtiyaç arasında, ilişkili olma, özerk motivasyon geliştirmede en uzak rolü oynamakla birlikte bu ihtiyaç çok küçük yaşlardan itibaren görülmektedir. Keşfetme davranışı, bebeklik döneminde içsel olarak motive edilmiş olarak kabul edilir ve güvenli bağlanma geliştiren çocuklar tarafından sergilenmektedir (Deci ve Ryan, 2000: 264). İlişkili olma, ruh sağlığı ve iyi oluş üzerinde etkileri olan kimlik gelişiminin önemli bir yönünü oluşturmaktadır. İlişkili olma, bağlılık, yalnızlık, aidiyet, bağlanma ve aidiyet ile ilgili görülmektedir (Townsend ve McWhirter, 2005: 198).

Okul, öğrencilerin ilişki geliştirilmesi açısından kilit bir bağlamdır. Öğretmenlerini sıcak ve ilgili olarak algılayan öğrenciler daha fazla özerk motivasyon sergilemektedir (Ryan ve Grolnick, 1986: 551; Ryan, Stiller ve Lynch, 1994: 243). Okul ortamı, öğrencilere yetişkinlerle olumlu ilişki kurma fırsatı sağlamakta ve bu da olumlu gelişimsel sonuçlara yol açmaktadır (Catalano vd., 2004: 257). Bağlanma, katılım, duygusal ilişkiler, bağlılık ve okul değerlerine olan inançtan oluşmaktadır. Genel olarak, bağlanma okulda olumsuz davranışları engellemektedir (Catalano vd., 2004: 258). Okul ortamında bağ, öğrencinin bağlı olduğu değerlerden aktarıldığı için öğrenci davranışını etkilemektedir. Spesifik olarak, okul bağı, akademik başarı, okulda kalıcılık, akademik ve sosyal beceriler ile pozitif bir şekilde ilişki

göstermektedir (Catalano vd., 2004: 256; Maddox ve Prinz, 2003: 43). Bununla birlikte öğrenme engelleri, problemleri davranış, madde kullanımı, disiplin ve uzaklaştırma veya atılma ile negatif ilişkili görülmektedir (Karcher ve Finn, 2005: 32; Marchant, Paulson ve Rothlisberg, 2001: 513). Okul bağı değişkeninde olduğu gibi okulda ilişkili olma, eğitim çıktıları için önemli etkilere sahiptir.

İlişkili olmanın da okul bağlılığı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bağlılık, çocukların okulla özdeşleştiğini, önemsendiğini, saygı duyulduğunu ve okul ortamının bir parçası olduğunu hissetmekle ilişkili psikolojik bir bileşeni içermektedir (Anderson vd., 2004: 109). Bu anlamda okul bağlamında bir yetişkinle yakın ve kaliteli ilişkiler, okul başarısızlığı riski taşıyan öğrenciler arasında daha yüksek düzeyde okul bağlılığı ile ilişkili görülmektedir. Okul bağlılığı, öğrencilerin öğrenmeye yönelik dikkat, ilgi, yatırım ve çabayı ifade eden psikolojik bir süreci ifade etmektedir (Marks, 2000: 180). Okul bağlılığı, akademik başarının önemli bir göstergesi olarak açık bir şekilde kariyer gelişimi ve okuldaki ilişki ile bağlantılıdır (Klem ve Connell, 2004: 269; Perry, Liu ve Pabian, 2010: 289). Bağlılık, daha yüksek öğrenme seviyelerine, okulu tamamlamaya ve okul sonrası eğitim arayışı veya kariyer fırsatlarını değerlendirmeyi sağlamaktadır (Marks, 2000: 179).

İlişkili olmanın yanı sıra yetkinliği destekleyen bağlamlar da özerk motivasyonu teşvik etmektedir. Marchant vd. (2001: 514) okul ortamında öğretmen duyarlılığının ve destekleyici sosyal ortamların akademik yeterliliği öngördüğünü ve bunun da akademik başarıyı yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte olumlu geribildirim, yeterlilik ihtiyacını karşılayarak özerk motivasyonu arttırmaktadır (Deci ve Ryan, 2000: 266). Olumsuz geribildirim ise özerk motivasyonu azaltarak motivasyonsuzluğa veya çaresizliğe yol açmaktadır (Deci vd., 1991:342). Bireyin etkili performansına yönelik üstlendiği sorumluluk, olumlu geribildirim ve yeterlilik arasındaki ilişkiyi geliştirmektedir (Deci ve Ryan, 2000: 267).

Yetkinlik, istenen sonuçlara ulaşmak için gerekli eylemleri gerçekleştirmedeki yeterliliği ifade etmektedir (Deci vd., 1991:343). Bireylerin eylemleri başarılı bir şekilde yerine getirme yeteneklerine olan inançları, çaba ve sebat üzerindeki etkisiyle motivasyon düzeylerini belirlemektedir (Bandura, 1989: 1180). Bu öz-yeterlik inançları dolaylı öğrenme, sosyal ikna, duygusal uyarılma ve başarı deneyimlerinden etkilenmektedir (Bandura, 1977: 212). Akademik bağlamda öz-yeterlik, çocukların belirli eğitsel çıktıları elde etmek için gerekli görevleri yerine getirme konusundaki

algılanan yeterliliği anlamına gelmektedir (Arbona, 2000: 307). Bandura (2006: 333), öğrenme için öz-yeterlik, sosyal kaynakları kullanmada öz-yeterlik, akademik başarı için öz-yeterlik, boş zaman becerileri ve ders dışı beceriler için öz-yeterlik olmak üzere çeşitli öz-yeterlik türleri tanımlamaktadır. Deci vd. (1991:340), bireyin geliştirdiği motivasyon türünü belirlemede öz düzenlemenin önemini vurgulamaktadır.

Öz-yeterlik, akademik ve mesleki ortam türlerini, bireylerin yaklaştığı veya kaçındığı eğitim ve kariyer hedeflerini de etkilemektedir (Brown vd., 2012: 389; Clausen, 1991: 838). Bununla birlikte öz-yeterlik algılanan kariyer ve akademik seçenekler yelpazesini, seçilen kariyerlerde sebat ve başarıyı yordamaktadır (Clausen, 1991: 839; Multon, Brown ve Lent, 1991: 30). Geçmiş performans ve eğitim deneyimleri, devam eden bir geri bildirim döngüsünde sırayla motivasyonu ve sonraki performansı etkileyen öz yeterliliği belirlemektedir (Multon vd., 1991: 30). Öğrenci öz yeterliliğini artıran müdahaleler aynı zamanda özerk motivasyonu da arttırmaktadır (Arbona, 2000). Bunun yanı sıra öz yeterlik inançları, akademik performans ve sebat durumlarını da etkilemektedir.

Yetkinlik ve ilişkili olma içselleştirilmiş motivasyonun gelişimini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte bütünleşik motivasyonun geliştirilmesinde özerkliğin tatmin edilmesi gerekmektedir (Deci ve Ryan, 2000: 267; Ryan ve Deci, 2000: 73). Özerkliği tehdit eden olaylar, içsel motivasyonu olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bireylerin duygularını kabul eden ve tercihler sunarak özerkliği destekleyen olaylar, içsel kontrol odağını harekete geçirerek performans, yaratıcılık, bilişsel esneklik ve kavramsal öğrenmeyi etkilemektedir (Deci ve Ryan, 2000: 268). Dışsal motivasyon ve kontrol edici ortamlar arasındaki ilişki, bu tür ortamlarda özerkliğin eksik olduğu anlamına gelmektedir. Yeterlilik ve ilişki, hedefe yönelik davranışın önemli bileşenleri olmasına rağmen, özerklik ihtiyacı, kişinin kendi belirlediği hedefe yönelik davranış ve ilişkili olumlu sonuçlar için tatmin edilmelidir (Deci ve Ryan, 2000:269).

Başarılarını kontrol edilemeyen nedenlerden ziyade yetenek seviyelerine bağlayan, böylece bir özerklik ve öz-yeterlik duygusu sergileyen öğrencilerin, daha iyi akademik sonuçlar ve yüksek motivasyon deneyimlemeleri olası görülmektedir (Arbona, 2000: 305). Özerkliği destekleyici ortamlar, özerk motivasyonu, akademik ve kariyer gelişimi açısından önem teşkil etmektedir (Soenens ve Vansteenkist, 2005:

559). Özerkliği teşvik eden okul bağlamları, öğrencilerin eylemlerinin gelecekteki sonuçları etkileyebileceğine inanmalarına yardımcı olmaktadır. Bu inanç olmadığında, akademik görevlerden ayrılmaya yol açan umutsuzluk duyguları gelişebilmektedir (Arbona, 2000: 306).

Özerklik, yüksek düzeyde özerk motivasyonun gelişmesi için önemlidir ve bu nedenle öğrencilerin ilgili akademik faydaları deneyimlemeleri için okul ortamında desteklenmelidir. Okul ortamında öğretmenlerin olumlu sınıf yönetimi, etkileşimli öğretim ve işbirlikli öğrenme sergilemesi, öğrencilerde okul bağlılığı, sosyal ve bilişsel yeterlilik, akademik başarı ve olumlu davranışların sergilenmesini desteklemektedir (Catalano vd., 2004: 258). Bu durum özerklik ihtiyacını karşılayan öğretimin, öğrencilerin ilgililiğini, yeterliliğini ve ilgili olumlu sonuçları da geliştirdiğini göstermektedir. Değerlendirme, ödül ve ceza, dayatılan hedefler ve rekabet gibi tipik davranış yönetimi teknikleri, öğrencilerin özerklik duygusunu azaltarak içsel motivasyonun gelişimine engel olmaktadır (Deci vd., 1991: 342; Ryan ve Deci 2000: 74). Bununla birlikte, kontrol edici olmayan, seçim gerektiren bir dil ve kişilerarası bir tarz kullanmak, bu yaygın eğitim uygulamalarının olumsuz etkileriyle mücadele etmeye yardımcı olmaktadır (Deci vd., 1991:343). Bunun yanı sıra öğrencilere karar verme sürecine katılmaları için seçenek ve fırsat sağlamak, öğrencilerin özerk motivasyon geliştirmelerini sağlamaktadır (Jang, Reeve ve Deci, 2010: 596). Rekabet ve performanstan ziyade görevde uzmanlaşma, çaba ve kendini geliştirmeyi vurgulayan ortamlarda, öğrencilerin, öğrenmeye daha fazla zaman ayırmalarına, sebat etmelerine, daha yüksek öz-yeterlik ve özerk motivasyon düzeylerine sahip olmalarına katkı sunmaktadır (Arbona, 2000: 307).

2.3.3 Öz Belirleme Kuramına Yönelik Kısa Bir Tartışma

Öz belirleme kuramı, içsel motivasyonun eğitsel ve kişisel gelişim için dışsal motivasyondan daha olumlu etkileri olduğu varsayımından hareket etmektedir. Spesifik olarak, dışsal ödüller ve beklenmedik durumlar, özerklik motivasyonunu azaltarak, insanın doğasında bulunan özerklik ihtiyacının tatmin edilmesinde zararlı olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, teşvik sistemleri ve pekiştirme kullanımı, tüm eğitim ortamlarında ortak motivasyon araçlarıdır (Cameron ve Pierce, 1994: 420). Locke (1997: 409) ise dışsal ödüllerin öz yeterliliği artırabileceğini ve bunun da görev ilgisiyle pozitif bir ilişki içinde olduğunu iddia etmektedir. Bununla

birlikte, öz-yeterlik teorisi (Bandura, 1977; 1986) ve Locke ve Latham'ın (1990) hedef belirleme teorisi, kontrollü ve özerk motivasyon arasında herhangi bir ayrım yapamamaktadır. Bununla birlikte Gagne ve Deci (2005: 358) ile Locke (1997: 409) kontrol edilen (dış ödülleri kullanarak) ve özerk motivasyonun basit ve gereksiz iş görevlerinde performansı tahmin etmede eşit derecede etkili olduğu konusunda hemfikirdir. Gagne ve Deci (2005: 360), yaratıcılık ve problem çözme gerektiren görevlerde yüksek performansı tahmin etmede özerk motivasyonun üstün olduğunu iddia etmektedir.

Cameron ve Pierce (1994:420) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında, öz belirleme kuramının aksine, ödüllerin ve dışsal motivasyonun içsel motivasyona zarar vermediğini öne sürmektedir. Spesifik olarak, çalışma, beklenmeyen somut ödüllerin içsel motivasyon üzerinde hiçbir etkisi olmadığını ve beklenen somut ödüllerin, performansa veya bir görevin tamamlanmasına bağlı olduğu sürece içsel motivasyonu olumsuz etkilemediğini savunmaktadır. Dışsal ödüllerin içsel motivasyonda oynadığı rolün tartışması, özellikle okul bağlamında önemlidir. Deci vd. (2001: 22), okul bağlamında ödüllere güvenmek yerine öğrencilere seçim hakkı verilen ilginç ve zorlayıcı etkinlikler geliştirerek içsel motivasyonu teşvik etmenin önemini vurgulamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın modeli, araştırma evreni, araştırma örnekleme, veri toplama araçları, araştırmada kullanılan ölçek ve veri çözümleme teknikleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler bu bölümde yer alacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, ilköğretim ikinci kademesinde öğrenim gören öğrencilerin kariyer gelişimlerinin, temel psikolojik gereksinimler ve ebeveyn desteği arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan korelasyonel (ilişkisel) bir araştırma olma özelliği taşımaktadır. İlişkisel araştırma; iki ya da ikiden fazla değişkeni bulunan bir araştırmada değişkenler arasındaki ilişkileri ve bağlantıları ortaya çıkarmak amacıyla kullanılan bir araştırma yöntemi niteliği taşımaktadır (Büyüköztürk vd., 2017: 191).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evreni Türkiye’de ilköğretim II. Kademe (6, 7 ve 8. Sınıf) öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma grubunu ise 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Kütahya ilinin Emet ilçesinde bulunan ilköğretim II. Kademe (6, 7 ve 8. Sınıf) öğrenim görmekte olan öğrencilerden toplanmıştır. Araştırmada ilçede öğrenim görmekte olan 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinden amaçlı örnekleme yönteminden, maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile örneklem seçimine gidilerek betimsel tarama modeli kullanılarak veri toplanmıştır.

Tablo 3.1: Çocukların Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

	Gruplar	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kadın	206	53,5
	Erkek	179	46,5
Sınıf Düzeyi	6. sınıf	149	38,7
	7. sınıf	113	29,4
	8. sınıf	123	31,9
Akademik Başarı Durumu	Kötü	15	3,9
	Orta	134	34,8
	İyi	156	40,5
	Çok İyi	80	20,8
Algılanan Gelir Düzeyi	Düşük	7	1,8
	Ortanın Altı	34	8,8
	Orta	209	54,3
	Ortanın Üstü	101	26,2

İyi	34	8,8
Toplam	385	100

Tablo 3.1'e bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre %53,5 kadın ve %46,5 erkek olduğu görülmektedir. Sınıf düzeyine göre %38,7 6.sınıf, %29,4'ü 7.sınıf ve %31,9'nun 8.sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. Öğrencilerin algılarına dayanarak akademik başarılarına ilişkin verdikleri yanıtlara göre % 3,9'u düşük, %34,8'i orta, % 40,5'i iyi ve %20,8' inin ise çaaarı durumlarının çok iyi olduğunu ifade etmektedir. Algılanan gelir düzeyi anlamında ise öğrencilerin % 1,8 düşük, %8,8'i ortanın altı, %54,32'ü orta, % 26,2'si ortanın üstü ve %8,8' i iyi olduğunu belirtmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada öğrencilere ilişkin bilgileri elde etmek için "kişisel bilgi formu", kariyer gelişim düzeylerini belirlemek için "Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği", psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeyini belirlemek için "Temel Psikolojik Gereksinimler" ve ebeveyn desteğini incelemek amacıyla "Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği" uygulanarak veriler toplanmıştır. Toplanan veriler kontrol edildikten sonra analizler yapılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından çocukların demografik bilgilerini ölçmek için oluşturulan soru formudur. Kişisel değişkenleri ile ilgili cinsiyet, yaş, akademik başarı durumu ve algılanan gelir düzeyideğişkenlerini içeren sorular yer almaktadır.

3.3.2. Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ)

İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimlerini ölçmek amacıyla Schultheiss ve Stead (2004) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlaması Bacanlı, Özer ve Sürücü (2004) tarafından yapılmıştır. Teorik anlamda ölçeğin yapısı Super'ın (1990: 203) ortaya çıkardığı kariyer gelişimi modelinden kaynağını almaktadır. ÇKGÖ 3'lü likert tipi olan (bana uygun, bana biraz uygun, bana uygun değil) ölçek 52 maddeden

oluşmaktadır. Bu anlamda ölçekten alınan yüksek puanlar kariyer gelişim düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. ÇKGÖ'nün güvenilirliği ve iç tutarlılık katsayıları hesaplandığında ölçeğin tümü ve alt ölçekleri için Cronbach Alpha değerleri; ölçeğin tümü için .78, bilgi alt boyutu için .64, merak/araştırma alt boyutu için .60, ilgiler alt boyutu için .64, denetim odağı alt boyutu için .76, anahtar figürler alt boyutu için .49, zaman perspektifi alt boyutu için .65, planlama alt boyutu için .81 ve benlik kavramı alt boyutu için .73 olduğu rapor edilmiştir (Bacanlı, Özer, ve Sürücü, 2006). Bununla birlikte bu araştırmada ise ölçeğin tamamı için Cronbach Alpha güvenirlik kat sayısı .90 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği (KİEDÖ)

Turner, Brissett, Lapan, Udipi ve Ergun (2003: 86) tarafından kariyer gelişimine ilişkin anne baba desteğini ölçmek için geliştirilen ölçek, Türkçe Güneş (2015) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek, araçsal yardım, kariyere ilişkin modelleme, sözel teşvik ve duygusal destek olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bununla birlikte toplamda 27 madde bulunmaktadır. Bu anlamda alınabilecek en yüksek puan 135 iken en düşük puan ise 24' dür. KİEDÖ ölçeğinden yüksek puanların alınması ebeveyn desteğinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Güneş, 2015). KİEDÖ'nün yapı geçerliğini incelemek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. DFA sonuçları ölçeğin orijinalindeki gibi 4 faktörlü olduğunu doğrulamıştır. Güvenirliği ölçmeye yönelik uygulanan Cronbach'ın Alpha iç tutarlılık katsayısı ve test-tekrar test tekniği uygulanıp kararlılık katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ölçeğin tümü için .93, Araçsal Yardım alt ölçeği için .81, Kariyere İlişkin Modelleme alt ölçeği için .87, Sözel Teşvik alt ölçeği için .82, Duygusal Destek alt ölçeği için .83 olarak bulunmuştur. Kararlılık katsayısı ise .90 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte bu araştırmada ise ölçeğin tamamı için Cronbach Alpha güvenirlik kat sayısı .92 olarak hesaplanmıştır.

3.3.4. Ergen Öğrencilerin Okulda Temel Psikolojik Gereksinimleri Ölçeği

"Ergen Öğrencilerin Okulda Temel Psikolojik Gereksinimleri Ölçeği" Tian, Han ve Huebner (2014: 262) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması ise Özdemir vd. (2015: 447) tarafından yapılmıştır. Bu anlamda uyarlanan ölçek toplamda 15 madde olmak üzere beş faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Ölçek

“Okulda Özerklik Gereksinimi”, “Okulda İlişkisellik Gereksinimi” ve “Okulda Yetkinlik Gereksinimi” olmak üzere üç alt boyut içermektedir. Ölçeğin madde korelasyonları .51 ile .76 arasında değişmektedir (pyönelik Cronbach Alpha analizleri okulda özerklik .85, okulda ilişkisellik .80 ve okulda yetkinlik gereksinimi için .77 çıkmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları göre ölçekteki üç boyutlu modelin veriye çok iyi uyum sağladığını göstermiştir $X^2 = 166.12$ (df = 87). Faktör yükleri .40 ile .77 arasında değişmiştir ve her biri anlamlı ($p < .001$) bulunmuştur. Yapılan tüm analizler üç faktörün maddeleri tarafından iyi bir şekilde temsil edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte bu araştırmada ise ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik kat sayısı .78 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın temel amacını gerçekleştirmek ve araştırmanın temel problemine yönelik alt problemleri yanıtlayabilmek üzere ilköğretim II. Kademe (6, 7 ve 8. Sınıf) öğrenim görmekte olan 385 öğrenciden gerekli yasal izinler alındıktan sonra ölçekler aracılığıyla veriler toplanmıştır. Ölçekler bizzat araştırmacının kendisi tarafından sınıflarda öğrencilere uygulanmıştır. Toplanan veriler interaktif ortama aktarılarak analizler için hazır hale getirilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak analizlerde betimsel istatistikler, Pearson korelasyon katsayısı, Basit Doğrusal Regresyon Analizi, Bağımsız Örneklem t Testi, ANOVA ve Post Hoc (LSD) testi kullanılmıştır. Bunun için SPSS 26.0 programı tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında toplanan verilere yönelik normallik değerleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.2: Dağılımın Normalliği Testi

Değişkenler		N	Skewness	Std.	Kurtosis	Std.
Temel Psikolojik İhtiyaçlar	Özerklik	385	-.531	.124	-.352	.248
	İlişkisellik	385	-.472	.124	-.356	.248
	Yetkinlik	385	-.398	.124	.011	.248
Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği	Araçsal Yardım	385	-.613	.124	-.088	.248
	Kariyere İlişkin Modelleme	385	-.337	.124	-.238	.248
	Sözel Teşvik	385	-.867	.124	.334	.248
	Duygusal Destek	385	-.546	.124	-.086	.248
Çocuklar İçin Bilgi		385	-1.290	.124	1.757	.248

Kariyer Gelişimi	Merak	385	-.531	.124	-.260	.248
	İlgiler	385	-1.621	.124	2.713	.248
	Denetim Odağı	385	-1.095	.124	.831	.248
	Anahtar Figürler	385	-.339	.124	-.483	.248
	Zaman Perspektifi	385	-1.430	.124	1.790	.248
	Planlama	385	-.936	.124	.290	.248
	Benlik	385	-1.195	.124	1.154	.248

Tablo 3.2 de belirtilen değerlere göre veriler üzerinde yapılan normallik testinde dağılımın normal olduğu görülmektedir. Araştırmalarda normal dağılım durumunun incelenmesinde kullanılan çarpıklık (skewness) değerinin -1.5 ile +1.5 (Tabachnick ve Fidell, 2013) veya -2 ile +2 (George ve Mallery, 2010) arasında olması puanların normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte histogram ve Q-Q Plot grafiği 45 derecelik açığa yakın çıktığından dolayı verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırma sorularına yönelik olarak gerçekleştirilen veri analizlerde elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu kapsamda öncelikle öncelikle katılımcıların kariyer düzeylerine, kariyere ve okul ortamında psikolojik ihtiyaçlarının doyum düzeyine ilişkin bulgulara yer verilecektir.

4.1.Çocukların Kariyer Gelişim Düzeyleri, Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği ve Okul Ortamında Temel Psikolojik İhtiyaç Doyum Düzeylerine İlişkin Bulgular

Temel psikolojik ihtiyaçlar, kariyere ilişkin ebeveyn desteği ve çocuklar için kariyer gelişimi ölçeklerinin alt boyutlarından elde edilen puanlara ilişkin frekans, ortalama, standart sapma ve yüzdeler değeri incelenmiş ve elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.1. Çocukların Kariyer Gelişim Düzeyleri, Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği ve Okul Ortamında Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Ölçeğinden Elde Edilen Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

	<i>f</i>	<i>X</i>	<i>S</i>	MIN	MAX	%25	%50	%75	Alnabilecek En Düşük Puan	Alnabilecek En Yüksek Puan
Özerklik	385	18.93	4.11	6	25	16	19	22	5	25
İlişkisellik	385	18.63	3.87	8	25	16	19	21.5	5	25
Yetkinlik	385	17.25	3.66	6	25	15	18	20	5	25
Araçsal Yardım	385	25.22	5.81	8	35	22	26	30	7	35
K.İ.Modelleme	385	23.95	6.08	7	35	20	24	28	3	35
Sözel Teşvik	385	21.99	5.30	6	30	20	23	26	6	30
Duygusal	385	24.65	6.27	7	35	21	25	29	7	35
Bilgi	385	15.56	2.40	6	18	14	16	17	6	18
Merak	385	15.95	3.19	7	21	14	16	18	7	21
İlgiler	385	16.27	2.13	6	18	16	17	18	6	18

Denetim Odağı	385	17.75	3.08	7	21	16	18	20	7	21
Anahtar Figürler	385	11.47	2.23	5	15	10	12	13	5	15
Zaman Perspektifi	385	10.71	1.61	4	12	10	11	12	4	12
Planlama	385	27.20	5.11	11	33	24	29	31	11	33
Benlik Kavramı	385	15.81	2.20	6	18	15	16	18	6	18

4.2. Çocukların Kariyer Gelişimi ile Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği ve Okul Ortamında Temel Psikolojik İhtiyaçlar İlişkisine Yönelik Bulgular

Araştırma kullanılan Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi Ölçeği, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Kariyere İlişkin ebeveyn Ölçeğinin alt boyutları arasında ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmış ve elde edilen bulgularaşağıda verilmiştir.

Tablo 4.2: Ölçeklere İlişkin Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.Özerklik	-														
2.İlişkiselik	.311**	-													
3.Yetkinlik	.411**	.520**	-												
4.Araçsal Yardım	.186**	.239**	.275**	-											
5.K.İ.Modelleme	.179**	.193**	.182**	.501**	-										
6.Sözel Teşvik	.177**	.247**	.283**	.730**	.500**	-									
7.Duygusal Destek	.139**	.237**	.270**	.709**	.525**	.724**	-								
8.Bilgi	.140**	.226**	.145**	.233**	.219**	.150**	.239**	-							
9.Merak	.093**	.264**	.367**	.289**	.181**	.288**	.334**	.409**	-						
10.İlgiler	.175**	.185**	.189**	.196**	.129**	.211**	.148**	.317**	.322**	-					
11.Denetim odağı	.374**	.176**	.163**	.120*	.084*	.115**	.047	.283**	.254**	.408**	-				
12.Anahtar Figürler	.084	.088	.111**	.139**	.178**	.064	.127**	.204**	.134**	.096	.122**	-			
13.Zaman Perspektifi	.173**	.136**	.178**	.195**	.170**	.201**	.202**	.277**	.341**	.329**	.214**	.254**	-		
14. Planlama	.146**	.224**	.306**	.323**	.221**	.245**	.303**	.360**	.390**	.330**	.252**	.209**	.495**	-	
15.Benlik	.225**	.238**	.290**	.231**	.169**	.255**	.151**	.235**	.235**	.427**	.378**	.244**	.484**	.448**	-
\bar{X}	18.93	18.63	17.25	25.22	23.95	21.99	24.65	15.56	15.95	16.27	17.75	11.47	10.71	27.20	16.81
Ss	4.11	3.87	3.66	5.81	6.08	5.30	6.27	2.40	3.19	2.13	3.08	2.23	1.61	5.11	2.20

*p < .05, **p < .01

TPİÖ'nün alt boyutlarından özerklik ile KİEDÖ'nün alt boyutları olan "araçsal yardım" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .186, p < .01$); "kariyere ilişkin modelleme" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .179, p < .01$); "sözel teşvik" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .177, p < .01$); "duygusal destek" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .139, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. TPİÖ'nün alt boyutlarından özerklik ile ÇKGÖ'nün alt boyutları olan "bilgi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .140, p < .01$); "merak" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .093, p < .01$); "ilgiler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .175, p < .01$); "denetim odağı" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .374, p < .01$); "zaman perspektifi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .173, p < .01$); "planlama" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .146, p < .01$); "benlik" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .225, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu ve "anahtar figürler" arasında herhangi bir ilişki olmadığı görülmektedir.

TPİÖ'nün alt boyutlarından ilişkisellik ile KİEDÖ'nün alt boyutları olan "araçsal yardım" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .239, p < .01$); "kariyere ilişkin modelleme" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .193, p < .01$); "sözel teşvik" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .247, p < .01$); "duygusal destek" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .237, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. TPİÖ'nün alt boyutlarından özerklik ile ÇKGÖ'nün alt boyutları olan "bilgi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .226, p < .01$); "merak" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .264, p < .01$); "ilgiler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .185, p < .01$); "denetim odağı" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .176, p < .01$); "zaman perspektifi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .136, p < .01$); "planlama" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .224, p < .01$); "benlik" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .238, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu ve "anahtar figürler" arasında herhangi bir ilişki olmadığı görülmektedir.

TPİÖ'nün alt boyutlarından yetkinlik ile KİEDÖ'nün alt boyutları olan "araçsal yardım" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .275, p < .01$); "kariyere ilişkin modelleme" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .182, p < .01$); "sözel teşvik" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .283, p < .01$); "duygusal destek" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .270, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. TPİÖ'nün alt boyutlarından özerklik ile ÇKGÖ'nün alt boyutları olan "bilgi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .145, p < .01$); "merak" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .367, p < .01$); "ilgiler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .189, p < .01$); "denetim odağı" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .163, p < .01$); "anahtar figürler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .111, p < .01$); "zaman perspektifi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .178, p < .01$); "planlama" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .306, p < .01$); "benlik" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .290, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

KİEDÖ'nün alt boyutları olan araçsal yardım ile ÇKGÖ'nün alt boyutları olan "bilgi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .233, p < .01$); "merak" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .289, p < .01$); "ilgiler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .196, p < .01$); "denetim odağı" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .120, p < .01$); "anahtar figürler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .139, p < .01$); "zaman perspektifi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .195, p < .01$); "planlama" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .323, p < .01$); "benlik" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .231, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

KİEDÖ'nün alt boyutları olan kariyere ilişkin modelleme ile ÇKGÖ'nün alt boyutları olan "bilgi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .219, p < .01$); "merak" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .181, p < .01$); "ilgiler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .129, p < .01$); "denetim odağı" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .084, p < .01$); "anahtar figürler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .178, p < .01$); "zaman perspektifi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .170, p < .01$); "planlama" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .221, p < .01$); "benlik" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .169, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

KİEDÖ'nün alt boyutları olan sözel teşvik ile ÇKGÖ'nün alt boyutları olan "bilgi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .150, p < .01$); "merak" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .288, p < .01$); "ilgiler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .211, p < .01$); "denetim odağı" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .115, p < .01$); "zaman perspektifi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .201, p < .01$); "planlama" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .245, p < .01$); "benlik" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .255, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu ve anahtar figürler arasında ilişki olmadığı görülmektedir.

KİEDÖ'nün alt boyutları olan duygusal destek ile ÇKGÖ'nün alt boyutları olan "bilgi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .239, p < .01$); "merak" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .334, p < .01$); "ilgiler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .148, p < .01$); "anahtar figürler" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .127, p < .01$); "zaman perspektifi" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .202, p < .01$); "planlama" arasında pozitif yönde, orta düzeyde ($r = .303, p < .01$); "benlik" arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ($r = .151, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu ve denetim odağı arasında ilişki olmadığı görülmektedir.

4.3. Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Çocukların Kariyer Gelişimini Yordamasına İlişkin Bulgular

Çocukların kariyer gelişimine ilişkin regresyon analizi aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.3: Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Çocukların Kariyer Gelişimini Yordamasına Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	SH	β	t	p
Sabit	85.540	4.278		19.993	.000
TPİ	.491	.073	.319	6.726	.000
KİED	.192	.034	.272	5.730	.000
$R^2=$.233	F= 57.870	P= .000			

Analiz sonucunda anlamlı bir regresyon modeli, $F(2, 382)= 57.870$, $p<.001$, ve bağımlı değişkendeki varyansın %23'sinin ($R^2_{adjusted}= .229$) bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı bulunmuştur. Buna göre Temel Psikolojik İhtiyaçlar olumlu ve anlamlı olarak yordamaktadır, $\beta= .319$, $t(382)= 6.72$, $p<.00$, $pr^2= .10$ olduğu görülmektedir. Ayrıca Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği olumlu ve anlamlı olarak yordamaktadır, $\beta= .272$, $t(382)=$, $p<.00$, $pr^2= .08$ olduğu görülmektedir.

4.4.Çocukların Kariyer Gelişimi Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Çocukların temel psikolojik ihtiyaçları, kariyer ilişkin ebeveyn desteği ve kariyer gelişim düzeylerinin cinsiyetleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t - testi analizi gerçekleştirilmiştir. T testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.4: Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Değişken		Kategori	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
Temel Psikolojik İhtiyaçlar	Özerklik	Kadın	206	19.09	3.92	383	.83	.407
		Erkek	179	18.74	4.32	383		
İhtiyaçlar	Yetkinlik	Kadın	206	18.50	3.89	383	-.68	.494
		Erkek	179	18.77	3.85	383		
	İlişkiselik	Kadın	206	17.33	3.64	383	.40	.685
		Erkek	179	17.17	3.69	383		
Kariyere İlişkin	Araçsal Yardım	Kadın	206	25.20	5.81	383	-.07	.944
		Erkek	179	25.25	5.83	383		
Ebeveyn Desteği	K.İ.Modelleme	Kadın	206	22.81	6.18	383	-4.03	.000
		Erkek	179	25.27	5.71	383		
	Sözel Teşvik	Kadın	206	22.22	5.16	383	.90	.365
		Erkek	179	21.73	5.45	383		

	Duygusal Destek	Kadın	206	24.61	6.07	383	-.12	.900
		Erkek	179	24.69	6.52			
Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi	Bilgi	Kadın	206	15.44	2.41	383	-1.04	.295
		Erkek	179	15.70	2.38			
	Merak	Kadın	206	16.31	2.94	383	2.33	.020
		Erkek	179	15.55	3.42			
	İlgiler	Kadın	206	16.30	2.12	383	.32	.745
		Erkek	179	16.23	2.16			
	Denetim Odağı	Kadın	206	17.68	3.26	383	.47	.638
		Erkek	179	17.83	2.87			
	Anahtar Figürler	Kadın	206	11.05	2.22	383	-4.00	.000
		Erkek	179	11.95	2.15			
	Zaman Perspektifi	Kadın	206	10.83	1.45	383	1.55	.117
		Erkek	179	10.58	1.76			
	Planlama	Kadın	206	27.06	4.94	383	-.57	.565
		Erkek	179	27.36	5.30			
	Benlik	Kadın	206	15.70	2.16	383	-1.04	.297
		Erkek	179	15.94	2.24			

Tablo 4.4'te cinsiyet bağlamında gruplar arasındaki anlamlılığın test edilmesi amacıyla yapılan Bağımsız Gruplar *t*-Testi sonuçları yer almaktadır. Buna göre Temel psikolojik ihtiyaçlar ölçeğinin alt boyutları olan özerklik ($t = .83, p > .05$); yetkinlik ($t = -.68, p > .05$) ve ilişkisellik ($t = .40, p > .05$) cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Kariyere ilişkin ebeveyn desteği alt boyutlarında araçsal yardım ($t = -.07, p > .05$), sözel teşvik ($t = 0.90, p > .05$) ve duygusal destek ($t = -.12, p > .05$) anlamlı bir farklılık görülmezken kariyere ilişkin modelleme alt boyutunda ($t = -4.03, p < .05$) anlamlı bir farklılık görülmektedir. Çocuklar için kariyer gelişimi ölçeğinin alt boyutları bilgi ($t = -1.04, p > .05$); ilgiler ($t = .32, p > .05$); denetim odağı ($t = .47, p > .05$); zaman perspektifi ($t = 1.55, p > .05$); benlik ($t = -1.55, p > .05$) cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bununla birlikte anahtar figürler ($t = -4.00, p < .05$) ve merak ($t = 2.33, p > .05$) cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir. Buna göre erkek öğrencilerin kariyere ilişkin modelleme ve anahtar figürler, kadın öğrencilerin ise merak düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.5. Çocukların Kariyer Gelişimi Düzeylerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular

Çocukların temel psikolojik ihtiyaçları, kariyer ilişkin ebeveyn desteği ve kariyer gelişim düzeylerinin sınıf düzeyleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Bu analiz gerçekleştirilmeden önce analizin ön koşulu olan varyans homojenliğe Levene F testi

ile incelenmiş ve elde edilen bulgular varyansların homojen olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen ANOVA sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.5: Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p		
Temel Psikolojik İhtiyaçlar	Özerklik	Gruplararası	132.41	2	66.21	3.969	.020	
		Grupiçi	6372.68	382	16.68			
	İlişkiselik	Gruplararası	51.33	2	25.66	1.720	.180	
		Grupiçi	5700.87	382	14.92			
	Yetkinlik	Gruplararası	152.16	2	76.08	5.798	.003	
		Grupiçi	5012.89	382	13.12			
Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği	Araçsal Yardım	Gruplararası	78.83	2	39.41	1.166	.313	
		Grupiçi	12917.95	382	33.81			
	K.İ.Modelleme	Gruplararası	119.84	2	59.92	1.624	.199	
		Grupiçi	14096.22	382	36.90			
	Sözel Teşvik	Gruplararası	79.30	2	39.65	1.414	.244	
		Grupiçi	10708.68	382	28.03			
	Duygusal Destek	Gruplararası	16.45	2	8.22	.208	.812	
		Grupiçi	15113.21	382	39.56			
	Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi	Bilgi	Gruplararası	32.74	2	16.37	2.861	.058
			Grupiçi	2185.81	382	5.72		
Merak		Gruplararası	.97	2	1.48	.145	.865	
		Grupiçi	3906.363	382	10.22			
İlgiler		Gruplararası	1.05	2	.53	.115	.891	
		Grupiçi	1757.30	382	4.60			
Denetim Odağı		Gruplararası	147.35	2	73.67	8.016	.012	
		Grupiçi	3511.18	382	9.19			
Anahtar Figürler		Gruplararası	43.83	2	21.91	4.472	.122	
		Grupiçi	1872.17	382	4.90			
Zaman Perspektifi		Gruplararası	10.94	2	5.47	2.113	.094	
		Grupiçi	988.76	382	2.58			
Planlama		Gruplararası	15.22	2	7.61	.290	.748	
		Grupiçi	10018.14	382	26.22			
Benlik		Gruplararası	5.81	2	2.90	.598	.550	
		Grupiçi	1857.45	382	4.86			

Tablo 4.5’de yer alan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçlarına göre, çocukların sınıf düzeylerine göre ilişkiselik ($F= 1.720, p> .05$), araçsal yardım ($F= 1.166, p> .05$), kariyere ilişkin modelleme ($F= 1.624, p> .05$), sözel teşvik ($F= 1.414, p> .05$), duygusal destek ($F= .208, p> .05$), bilgi ($F= 2.861, p> .05$), merak ($F= .145, p> .05$), ilgiler ($F= .115, p> .05$), anahtar figürler ($F= 4.472, p> .05$), zaman perspektifi ($F= 2.113, p> .05$), planlama ($F= .290, p> .05$) ve benlik ($F= .598, p> .05$) boyutlarında anlamlı bir fark görülmemektedir. Bununla birlikte özerklik ($F= 3.969, p< .05$), yetkinlik ($F= 5.798, p< .05$) ve denetim odağı

($F= 8.016$, $p< .05$) boyutunda anlamlı bir fark çıkmıştır. Buna göre sınıf düzeyini arttıkça özerklik düzeyi artmaktadır. Sınıf düzeyi arttıkça yetkinlik düzeyi azalmaktadır. Denetim odağı ise 7.sınıf öğrencilerinin 6 ve 8.sınıflara göre daha yüksek çıktığı görülmektedir.

4.6. Çocukların Kariyer Gelişimi Düzeylerinin Algılanan Akademik Başarı Durumuna İlişkin Bulgular

Çocukların temel psikolojik ihtiyaçları, kariyer ilişkin ebeveyn desteği ve kariyer gelişim düzeylerinin algılanan akademik başarı açısından farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Bu analiz gerçekleştirilmeden önce analizin ön koşulu olan varyans homojenliğe Levene F testi ile incelenmiş ve elde edilen bulgular varyansların homojen olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen ANOVA sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.6: Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Akademik Başarı Durumuna Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p		
Temel Psikolojik İhtiyaçlar	Özerklik	Gruplararası	536.76	3	178.92	11.422	.000	
		Grupiçi	5968.34	381	15.66			
	İlişkiselik	Gruplararası	387.09	3	129.03	9.163	.000	
		Grupiçi	5365.04	381	14.08			
	Yetkinlik	Gruplararası	1256.53	3	418.84	40.829	.000	
		Grupiçi	3908.51	381	10.25			
Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği	Araçsal Yardım	Gruplararası	329.47	3	109.82	3.303	.020	
		Grupiçi	12667.31	381	33.24			
	K.İ.Modelleme	Gruplararası	109.86	3	36.62	.989	.398	
		Grupiçi	14106.19	381	37.02			
	Sözel Teşvik	Gruplararası	276.82	3	92.27	3.345	.019	
		Grupiçi	10511.16	381	27.58			
	Duygusal Destek	Gruplararası	351.42	3	117.14	3.020	.030	
		Grupiçi	14778.24	381	38.78			
	Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi	Bilgi	Gruplararası	51.69	3	17.23	3.030	.029
			Grupiçi	2166.86	381	5.68		
Merak		Gruplararası	168.96	3	56.32	5.737	.001	
		Grupiçi	3740.37	381	9.81			
İlgiler		Gruplararası	38.18	3	12.72	2.819	.039	
		Grupiçi	1720.17	381	4.51			
Denetim Odağı		Gruplararası	62.34	3	20.78	2.202	.087	
		Grupiçi	3596.18	381	9.43			
Anahtar Figürler		Gruplararası	2.42	3	.81	.161	.923	

	Grupiçi	1913.59	381	5.02		
Zaman Perspektifi	Gruplararası	27.65	3	9.21	3.614	.013
	Grupiçi	972.04	381	2.55		
Planlama	Gruplararası	325.79	3	108.59	4.262	.006
	Grupiçi	9707.57	381	25.47		
Benlik	Gruplararası	15.07	3	5.02	1.036	.377
	Grupiçi	1848.19	381	4.85		

Tablo 4.6’da yer alan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçlarına göre, çocukların sınıf düzeylerine göre kariyere ilişkin modelleme ($F= 9.89$, $p> .05$), denetim odağı ($F= 2.202$, $p> .05$), anahtar figürler ($F= .161$, $p> .05$) ve benlik ($F= 1.036$, $p> .05$) boyutlarında anlamlı bir fark görülmemektedir. Bununla birlikte özerklik ($F= 11.422$, $p< .05$), ilişkisellik ($F= 9.163$, $p< .05$), yetkinlik ($F= 40.829$, $p< .05$), araçsal yardım ($F= 3.303$, $p< .05$), sözel teşvik ($F= 3.345$, $p< .05$), duygusal destek ($F= 3.020$, $p< .05$), bilgi ($F= 3.030$, $p< .05$), merak ($F= 5.737$, $p< .05$), ilgiler ($F= 2.819$, $p< .05$), zaman perspektifi ($F= 3.614$, $p< .05$) ve planlama ($F= 4.262$, $p< .05$) boyutunda anlamlı bir fark çıkmıştır.

Yapılan “Tukey HSD”testlerine göre akademik başarı durumu (kötü-orta-iyi-çok iyi) arttıkça özerklik, ilişkisellik, yetkinlik, araçsal yardım, sözel teşvik, duygusal destek, merak, ilgi ve planlama düzeyleri artmaktadır.

4.7. Çocukların Kariyer Gelişimi Düzeylerinin Algılanan Gelir Düzeyine İlişkin Bulgular

Çocukların temel psikolojik ihtiyaçları, kariyer ilişkin ebeveyn desteği ve kariyer gelişim düzeylerinin algılanan gelir düzeyi açısından farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Bu analiz gerçekleştirilmeden önce analizin ön koşulu olan varyans homojenliğe Levene F testi ile incelenmiş ve elde edilen bulgular varyansların homojen olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen ANOVA sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.7: Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteğinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	
Temel Psikolojik İhtiyaçlar	Özerklik	Gruplararası	101.40	4	25.35	1.504	.200
		Grupiçi	6403.70	380	16.85		
	İlişkisellik	Gruplararası	104.20	4	26.05	1.753	.138
		Grupiçi	5647.93	380	14.86		
	Yetkinlik	Gruplararası	53.80	4	13.45	1000	.407
		Grupiçi	5111.24	380	13.45		

Kariyere Ebeveyn Desteği	İlişkin Araçsal Yardım	Gruplararası	143.65	4	35.91	1.062	.375
		Grupiçi	12853.13	380	33.82		
	K.İ.Modelleme	Gruplararası	421.11	4	105.27	2.900	.022
		Grupiçi	13794.94	380	36.30		
	Sözel Teşvik	Gruplararası	142.88	4	35.72	1.275	.279
		Grupiçi	10645.10	380	28.01		
Duygusal Destek	Gruplararası	268.64	4	67.16	1.717	.145	
	Grupiçi	14861.01	380	39.10			
Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi	Bilgi	Gruplararası	7.74	4	1.93	.333	.856
		Grupiçi	2210.81	380	5.81		
	Merak	Gruplararası	60.73	4	15.18	1.499	.202
		Grupiçi	3848.59	380	10.12		
	İlgiler	Gruplararası	14.34	4	3.58	.782	.538
		Grupiçi	1744.01	380	4.59		
	Denetim Odağı	Gruplararası	93.38	4	23.34	2.488	.043
		Grupiçi	3565.15	380	9.38		
	Anahtar Figürler	Gruplararası	10.90	4	2.72	.544	.704
		Grupiçi	1905.11	380	5.01		
	Zaman Perspektifi	Gruplararası	4.74	4	1.18	.453	.770
		Grupiçi	994.95	380	2.61		
	Planlama	Gruplararası	165.86	4	41.46	1.597	.174
		Grupiçi	9867.51	380	25.96		
	Benlik	Gruplararası	23.69	4	5.92	1.224	.300
		Grupiçi	1839.57	380	4.84		

Tablo 4.7’de yer alan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçlarına göre, çocukların sınıf düzeylerine göre özerklik ($F= 1.504, p> .05$), ilişkisellik ($F= 1.753, p> .05$), yetkinlik ($F= 1.000, p> .05$), araçsal yardım ($F= 1.062, p> .05$), sözel teşvik ($F= 1.275, p> .05$), duygusal destek ($F= 1.717, p> .05$), bilgi ($F= .333, p> .05$), merak ($F= 1.499, p> .05$), ilgiler ($F= .782, p> .05$), anahtar figür ($F= .544, p> .05$), zaman perspektifi ($F= .453, p> .05$) ve benlik ($F= 1.224, p> .05$) boyutlarında anlamlı bir fark görülmemektedir. Bununla birlikte kariyere ilişkin modelleme ($F= 2.900, p< .05$) ve denetim odağı ($F= 3.175, p< .05$) boyutunda anlamlı bir fark çıkmıştır. Algılanan gelir düzeyi arttıkça kariyere ilişkin modelleme boyundaki puanlar da artmaktadır. Denetim odağı ise en yüksek ekonomik durumu orta olan, sonrasında ise ortanınüstü olan insanlarda daha yüksek olduğu görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde ilköğretim II. kademesinde öğrenim görmekte olan 6, 7 ve 8.sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerine ilişkin sonuçlara, tartışmalara ve bulgular üzerinden düzenlenen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Genel Değerlendirme ve Tartışma

Kariyer gelişimine yönelik yapılan çalışmalar daha çok ortaöğretim ve sonrasındaki yaş gruplarında olan bireylere yönelik yapılmaktadır(Akkoç, 2009; Alkan, 2014: 61-74; Dinç, 2008: 90-106; Korkut Owen, 2018: 28-39; Nalbantoğlu Yılmaz ve ÇetinGündüz, 2018: 1585-1602; Öztemel, 2013: 241-257; Pekkaya ve Çolak, 2013: 797- 818; Şeker ve Kaya, 2018: 157-171). İlköğretim öğrencilerine yönelik kariyer gelişimini inceleyen araştırmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu sebeple alan yazında ilköğretimin II. kademesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin kariyer gelişimine yakın olarak kullanılan araştırmalardan faydalanılmaktadır.

Araştırmada, ilk olarak çocukların kariyer gelişimi, kariyere ilişkin ebeveyn desteği ve okul ortamında temel psikolojik gereksinimler alt ölçeklerincinsiyet grupları açısından incelenmiştir. Bulgulardan elde edilen sonuçlara göre ortaokulda öğrenim görmekte olan erkek öğrencilerin kariyere ilişkin modelleme ve anahtar figürler, kadın öğrencilerin ise merak düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.Cinsiyet bağlamında ölçeklerin diğer alt boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Alan yazında kız öğrencilerin kariyer gelişimlerinin erkek öğrencilerden yüksek olduğunu belirten araştırmalar bulunmaktadır. Bu anlamda Akay (1982), Bacanlı ve Sürücü (2011: 695) ve Sapmaz (2010) tarafından ortaokul öğrencilerine yönelik

yapılan çalışmalarda kızların kariyer gelişim düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte lisede öğrenim gören kız öğrencilerinde kariyere ilişkin puanları erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir (Akbalık, 1991; Bal, 1998; Bayındır, 1999; Çakar, 1997; King, 1989; Luzzo, 1995; Sekmenli, 2000; Şahin, 2007). Bazı araştırmalarda ise erkeklerin kariyer gelişim düzeyleri kızların kariyer gelişim düzeylerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir (Achebe, 1982; Bozgeyikli; 2009; Işıklar ve Bozgeyikli, 2010; Watson, 1984). Ayrıca çocukların ve lise öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ifade eden araştırmalar da bulunmaktadır (Can ve Taylı, 2014; Kağnıcı, 1999; Salami, 2008; Schultheiss ve Stead, 2010; Yayla, 2011; Zeren, 1999).

Alan yazında yapılan kız öğrencilerin kariyer gelişimlerine ilişkin merak düzeylerini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Sürücü, Kontaş ve Bacanlı (2015: 815)'nin üstün yetenekli kız öğrencilerin merak davranışlarının daha yüksek olduğu bulgusunu, Sapmaz (2010)'ın cinsiyetin (kadın olmak) merak davranışının en yüksek yordayıcısı olduğu bulgusunu, Bakır ve Büyükgöze Kavas (2021: 133)'ın kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre merak düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusunu desteklemektedir. Schultheiss ve Stead (2004) kız öğrencilerin merak davranışlarının erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu belirtmektedir. Bu araştırmada kız öğrencilerin merak puanlarının erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olması alan yazında yapılan diğer araştırmaları desteklemektedir. Böyle bir sonucun cinsiyete özgü biyolojik özelliklere bağlı bir durum olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple öğretim süreçlerinde, programlarında ve özellikle ilköğretimde dönemindeki rehberlik hizmetlerinde erkek öğrencilerin merak davranışlarında cesaretlendirici hedeflere yer verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çocukların merak davranışı engellendiğinde çalışma motivasyonları ve yaratıcılık özellikleri de bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir (Chak, 2002: 84).

Araştırmada, kariyere ilişkin ebeveyn desteği ve alt boyutları cinsiyet grupları açısından incelenmiştir. Buna göre sadece kariyere ilişkin modelleme alt boyutunda cinsiyete göre erkek öğrenciler lehinde bir sonuca ulaşılmıştır. Alan yazında anne ve babanın çocuklarının eğitsel ve kariyer planlamalarına katılmalarının kariyer gelişimi süreçleriyle ilişkili olduğu görülmektedir (Bacanlı, Eşici ve Özünlü, 2013: 209). Türkiye'de kariyer danışmanlığı alanında yapılan çalışmalarla da (Bayındır, 1999; Dülger, 2009; Güneş, 2015; Hamamcı, 1996; Pişkin, 2002; Solmaz, 2015; Sürücü,

2005; Ülker, 2015; Yıldırım, 2015) kariyer sürecinde ailenin önemli rol oynadığı ortaya konulmaktadır. Hamamcı, Bacanlı ve Doğa (2013: 295) tarafından yapılan bir çalışmada ergenlerin mesleki ve eğitsel kararları üzerinde etkili faktörlerin en başında ebeveynlerin geldiği belirtilmektedir. Özcan ve Eranıl (2018)'ın ebeveyn faktörünün meslek seçimlerinde kız çocuklarını erkek çocuklarına göre daha çok etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte Ülkemiz gibi geleneksel toplumlarda kız çocuklarına daha fazla korumacı davranıldığı, bu nedenle meslek seçiminde de daha yönlendirici oldukları belirtilmektedir. Özgeldi ve Kılıç (2019) ise kariyer sürecinde ebeveyn etkisinin bireylerin cinsiyetine göre değişkenlik gösterdiği ifade edilmektedir. Sartor ve Youniss (2002: 230) ise 10 ve 12. sınıftaki kızların erkeklere göre algıladıkları ebeveyn desteğinin daha fazla olduğunu, kız çocukları ile ebeveynler arasında daha fazla bağlantı olduğuna vurgu yapmaktadır. Aksoy, Kahraman ve Kılıç (2008: 11) tarafından yapılan çalışmada da algılanan ebeveyn desteğinin cinsiyete göre değişmediği görülmektedir. Bakır ve Büyükgöze (2021: 134) tarafından yapılan çalışmada ise kariyere ilişkin ebeveyn desteğinin araçsal yardım, duygusal destek ve sözel teşvik boyutlarında cinsiyete göre bir farklılığın olmadığı; ancak kariyere ilişkin modelleme alt boyutunda erkek öğrenciler lehinde bir farklılığın olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın bulguları Bakır ve Büyükgöze (2021: 134) tarafından yapılan çalışmadaki sonuçları destekler niteliktedir. Bu sonuçların ortaya çıkmasında bazı toplumsal ve geleneksel normların etkili olduğu düşünülmektedir. Bunlar arasında ailenin geçimini sağlayan kişinin baba olması gerektiği anlayışı, daha çok erkeklerin çalışma hayatında yer alması, erkeklere uygun iş imkânlarının daha fazla olması ve erkeklerden iş konusunda beklentinin yüksek olması gibi durumlar sayılabilir (Bakır, 2018: 73).

Araştırma kapsamında erkek öğrencilerin anahtar figür boyutundaki düzeylerinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu Bakır ve Büyükgöze (2021: 135)'nin araştırmalarını desteklemektedir. Bu durum toplumun cinsiyet algısı ve rol atfetmeleri sebebiyle kadınların yerinin ev olduğu ve birincil işlevlerinin eş ve anne olduğu anlayışından kaynaklandığı düşünülmektedir. Toplum yapısı göz önüne alındığında iş hayatında çalışan kadınların az olmasının anahtar figür ve kariyere ilişkin modelleme boyutunda cinsiyete göre farklılığa sebep olabileceği varsayılmaktadır.

Araştırma kapsamında cinsiyete göre temel psikolojik ihtiyaçların farklılaşmadığı görülmektedir. Konuyla doğrudan ilgili bir çalışma bulunmamakla birlikte, Nigar (2014) tarafından yapılan çalışmada 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Aynı şekilde Kaya ve Sarı (2016: 942)'nın çalışmalarında temel psikolojik ihtiyaçların cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra diğer bazı çalışmalarda ise temel psikolojik ihtiyaçların cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir (Annaberdiyev, 2006; Çelikkaleli, Gökçakan ve Çapri, 2005; Erden, 2021; Gündoğdu ve Yazuzer, 2012; Harvey ve Retter, 2002; Sorhan, 2014; Türkoğlan, 2010).

Araştırmanın diğer değişkeni olan sınıf düzeyine göre çocukların sınıf düzeyi arttıkça özerklik düzeyi artmakta; sınıf düzeyi arttıkça yetkinlik düzeyi ise azalmaktadır. Denetim odağı ise 7.sınıf öğrencilerinin 6. ve 8.sınıflara göre daha yüksek çıktığı görülmektedir. Diğer alt boyutlara göre ise sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Alan yazında doğrudan sınıf düzeyine ilişkin bir araştırma olmasa da yaş ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bu anlamda yapılan çalışmalar özerklik ihtiyacı puanlarının yaşla doğru orantılı bir şekilde arttığı; diğer ihtiyaçların ise yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (Artıran, 2015; Jousmet vd., 2008).

Alan yazında çocukların kariyer gelişimine ilişkin yaş ve sınıf düzeyine göre yapılan araştırmalar bulunmaktadır. Super (1963: 248) teorik olarak yaş ilerledikçe kariyer gelişiminin de yükselmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu anlamda ilköğretim, ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik yapılan çalışmalar, yaş ilerledikçe kariyer gelişimi düzeylerinin de yükseldiği görüşünü desteklemektedir (Creed, Patton ve Prideaux, 2007; Patton ve Creed, 2001; Schultheiss, Palma ve Manzi, 2002; Yayla ve Bacanlı, 2011). Bununla birlikte sınıf düzeyi yükseldikçe çocukların kariyer gelişimi düzeylerinin anlamlı olarak yükseldiği sonucunu elde eden sadece ilköğretim öğrencilerine yönelik çalışmalar da bulunmaktadır (Bacanlı ve Sürücü, 2011; Bakır ve Büyükgöze Kavas, 2021; Crites, 1978; Super ve Nevill, 1984; Kuzgun ve Bacanlı, 2011). Bakır ve Büyükgöze Kavas (2021: 135) tarafından yapılan çalışmada sınıf düzeyi arttıkça denetim odağı boyutunun arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre 7.sınıf öğrencilerinin 6. ve 8.sınıflara göre daha yüksek çıktığı görülmektedir. Araştırmanın sonuçları alan yazında yapılan diğer araştırmalarla örtüşmektedir, ancak 8. Sınıf öğrencilerinin durumunun farklı olduğu

sonucu elde edilmiştir. Bu durumun 8. Sınıf sonunda yapılan Liseye Geçiş Sınavı (LGS) sebebiyle çocukların başta aileleri olmak üzere çevresindeki kişilerin etkili olduğu düşünülmektedir. Sınava hazırlık yapan çocukların çevresi tarafından kontrol ve yönlendirilmesi söz konusu olmaktadır (Bakır, 2018: 72).

Araştırma kapsamında sınıf düzeyine göre kariyere ilişkin ebeveyn desteğinin farklılaşmadığı görülmektedir. Bu anlamda Bakır ve Büyükgöze Kavas (2021: 136) tarafından yapılan araştırmanın sonucu olan sınıf düzeyi arttıkça çocukların ebeveyn desteğini daha az hissettiğine ilişkin bulguları desteklememektedir. Bununla birlikte alan yazında algılanan ebeveyn desteğinin sınıf düzeyine göre değiştiğini açıklayan başka çalışmalar da bulunmaktadır (Ünsar vd., 2009; Kartal ve Çetinkaya 2009; Karataş, 2012; Yayıcı, 2016).

Araştırma kapsamında sınıf düzeyi arttıkça temel psikolojik ihtiyaçların alt boyutları olan özerklik düzeyinin arttığı, yetkinlik düzeyinin ise düştüğü görülmektedir. Benzer şekilde farklı eğitim kademelerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının sınıf düzeyine göre farklılık gösterdiği belirtilmektedir (Erden, 2021; Kaya, 2018; Türkdöğün, 2010). Bunun yanı sıra temel psikolojik ihtiyaçların sınıf düzeyine göre değişmediğini ortaya çıkaran öalışmalar da bulunmaktadır (Annaberdiyev, 2006; Çelikkaleli ve Gündoğdu, 2005; Nigar, 2014; Yeter, 2016). Öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça özerklik düzeyinin yükselmesi beklenen bir durum olarak düşünülmektedir. Sınıf düzeyine bağlı olarak yaşın artması gelişim dönemleri itibarıyla bireyin daha fazla bağımsız davranışları sergileyebileceği bir olgunluk kazandırmaktadır (Kuzgun, 2000: 37). Yetkinlik düzeyinin düşmesi ise bireyin yaşı ilerledikçe sahip olduğu bilgi ve becerilerin daha fazla farkına varmasıyla birlikte eksik kaldığı veya yetersiz olduğu alanları açık bir şekilde görmesine yorumlanmaktadır.

Araştırma kapsamında algılanan gelir düzeyi arttıkça kariyere ilişkin modelleme boyundaki puanlar da artmaktadır. Denetim odağı ise en yüksek ekonomik durumu orta olan, sonrasında ise ortanınüstü olan insanlarda daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer alt boyutlarda ise algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermemektedir. Harris (1998) tarafından yapılan bir çalışmada ailenin sosyo ekonomik düzeyini çocukların kariyer gelişimini etkilemediği belirtilmektedir. Alanyazında yapılan diğer çalışmalarda ise ailenin gelir düzeyinin çocukların kariyer gelişiminde etkili olduğu görülmektedir (Çakar ve Kulaksızoğlu, 1997; Işıklar ve

Bozgeyikli, 2010; Kuzgun, 2011; Sürücü, 2005; Yazar, 1997; Yayla ve Bacanlı, 2011). Bireylerin ekonomik durumu, yaşadığı çevreyi, imkânlarını ve yaşam tarzını etkilemektedir (Kuzgun, 2011: 20). Bu sebeple çok farklı ve çeşitli mesleklere sahip olan insanlarla karşılaşmak mümkün olabilmektedir. Bu çeşitlilik çocukların iş ve mesleğe yönelik model alabileceği birey sayısını da arttırmaktadır. Denetim odağı boyutunda ise algılanan gelir düzeyi orta olan çocukların puanları daha yüksek çıkmıştır. Bu anlamda daha önce denetim odağı alt boyunu araştıran bir çalışma bulunmamaktadır.

Araştırmada temel psikolojik ihtiyaçlar ile algılanan gelir düzeyi arasında bir ilişki görülmektedir. Alan yazında yapılan diğer çalışmalar ise ailenin ekonomik durumunun çocukların temel psikolojik ihtiyaçlarını etkilediğini göstermektedir (Cihangir ve Haktanır, 1999; Erden, 2021; Jiaoud vd., 2020; Uyanık Balat, 2007). Bu anlamda araştırma önceki çalışmaların bulgularını desteklememektedir. Çocukların algıladıkları ebeveyn desteğini aile gelir durumuna göre farklılaştığını (Bektaş ve Zabun, 2019: 537) ve farklılaşmadığını (Aliyev ve Tunç, 2017: 415) gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında yapılan analizlere göre akademik başarı durumu (kötü-orta-iyi-çok iyi) ile özerklik, ilişkisellik, yetkinlik, araçsal yardım, sözel teşvik, duygusal destek, merak, ilgi ve planlama düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Alan yazında yapılan araştırmalar akademik başarı durumu arttıkça çocukların kariyer gelişimi düzeylerinin de arttığını göstermektedir (Akbalık, 1991; Bacanlı ve Sürücü, 2011; Bal, 1998; Baltacı, Öztemel ve Traş, 2020: 119; Kelso, 1977; Kuzgun ve Bacanlı, 1996; Kuzgun ve Bacanlı, 2011; Lawrence ve Brown, 1976; Savickas, 1984; Sekmenli, 2000; Super, 1963; Yayla ve Bacanlı, 2011; Westbrook vd., 1980). Merak, ilgi ve planlama boyutları akademik başarıyı sağlayan unsurlar olarak düşünülmektedir. Bu sebeple akademik başarının bu boyutlar üzerinden kariyer gelişimini yordaması beklendik bir durum kabul edilmektedir.

Alanyazında akademik başarı ile temel psikolojik ihtiyaçların alt boyutları (özerklik, ilişkisellik ve yetkinlik) arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmaya ulaşamamıştır. Akademik başarı düzeyi ile yetkinlik düzeyi arasındaki ilişki beklendik bir durum olarak düşünülmektedir. Bu sonuç eğitim alanına önemli katkı sunacak bir bulgu olarak görülmektedir. Öğrencilerin akademik başarı düzeyinin artması ilgili derslerin müfredatlarına ilişkin bilgi düzeyinin arttığı anlamına gelmektedir. Bilgi düzeyinin

artması öğrencilerin yetkinlik ihtiyacının karşılanması açısından önemli bir bulgu sağlamaktadır.

Akademik başarı düzeyi ile kariyere ilişkin ebeveyn desteği ölçeğinin alt boyutları olan araçsal yardım, sözel teşvik, duygusal destek arasında güçlü bir ilişkinin olması önemli bir veri kaynağı olarak kabul edilmektedir. Ebeveynlerin araçsal yardım, sözel teşvik ve duygusal destekleri çocukların akademik başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Bu sonuç alan yazında yapılan araştırmalardaki bulguları desteklemektedir (Akçalan, 2016; Akkaya, 2011; Ökten, 2019).

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara göre temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ve kariyere ilişkin ebeveyn desteği çocukların kariyer gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Alan yazında yapılan diğer araştırmalarda da ebeveynlerin çocukların kariyer eğitimi ve gelişimlerinde önemli rehber ve destek kaynakları oldukları görülmektedir (Bacanlı ve Güngör, 2016; Choi, Kim ve Kim, 2015; Garcia vd., 2016; Guan vd., 2016; Öztemel, 2013; Şavlak, 2019; Temeloğlu, 2019; Turner ve Lapan, 2002; Turner, Steward ve Lapan, 2004). Sickinger (2012) ilköğretim II. kademesindeki öğrencilere yönelik yaptığı çalışmasında ebeveyn davranışlarının ve ebeveyn desteğinin kariyer ile ilgili davranışların ve kariyer araştırma davranışlarının önemli yordayıcıları olduğunu ifade etmektedir. Bacanlı ve Güngör (2016) ise ilköğretim II. kademesindeki öğrencilerin aileden algılanan sosyal destek arttıkça kariyer gelişimi düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır. Alan yazında temel psikolojik ihtiyaçların kariyer gelişimine olan etkisini doğrudan inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Benzer çalışmalara bakıldığında temel psikolojik ihtiyaçların ertelenmesi, ihtiyaçların karşılanması yerine kariyer etkinliklerine öncelik verilmesi gibi durumların kariyer gelişimi süreçlerini olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Cordeiro vd., 2018; Heckhausen vd., 2010; Holding vd., 2019; Rasskazova vd., 2016).

Araştırma kapsamında temel psikolojik ihtiyaçların alt boyutları olan özerklik, ilişkisellik ve yetkinlik ile kariyere ilişkin ebeveyn desteğinin alt boyutları olan araçsal yardım, kariyere ilişkin modelleme, sözel teşvik ve duygusal destek arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Özerklik ve ilişkisellik boyutları ile çocukların kariyer gelişiminin alt boyutları olan bilgi, merak, ilgiler, denetim odağı, zaman perspektifi, planlama ve benlik arasında pozitif yönde bir ilişki, anahtar figürler boyutunda ise bir ilişki olmadığı görülmektedir. Yetkinlik ile çocukların kariyer

gelişiminin alt boyutları olan bilgi, merak, ilgiler, denetim odağı, zaman perspektifi, planlama, benlik ve anahtar fğür arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Kariyere ilişkin ebeveyn desteğinin alt boyutları olan araçsal yardım ve kariyere ilişkin modelleme ile çocukların kariyer gelişiminin alt boyutları olan bilgi, merak, ilgiler, denetim odağı, zaman perspektifi, planlama, benlik ve anahtar fğür arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kariyere ilişkin ebeveyn desteğinin alt boyutları olan sözel teşvik ile çocukların kariyer gelişiminin alt boyutlarından anahtar figürler dışında diğer alt boyutlar olan bilgi, merak, ilgiler, denetim odağı, zaman perspektifi, planlama ve benlik arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca kariyere ilişkin ebeveyn desteğinin alt boyutu olan duygusal destek ile çocukların kariyer gelişiminin alt boyutlarından denetim odağı dışında diğer alt boyutlar olan bilgi, merak, ilgiler, zaman perspektifi, planlama, benlik ve anahtar figürler arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Alan yazında çocukların kariyer gelişimlerini ebeveyn desteğı ve temel psikolojik ihtiyaçlar bağlamında araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kariyer gelişimi ile temel psikolojik ihtiyaçlar özelinde bir araştırmaya ulaşamamıştır. Bununla birlikte Bakır ve Büyükgöze Kavas (2021) tarafından yapılan çalışmada kariyer ilişkin ebeveyn desteğı alt boyutlarının (araçsal yardım, kariyere ilişkin modelleme, sözel teşvik ve duygusal destek) çocukların kariyer gelişiminin alt boyutları (bilgi, merak, ilgiler, denetim odağı, zaman perspektifi, anahtar figür, planlama ve benlik) arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Araştırmanın sonuçları bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Yalnızca bu çalışmada sözel teşvik ile anahtar figür ve duygusal destek ile denetim odağı arasında bir ilişki görülmemektedir. Bu anlamda farklılık göstermektedir. Çocuğın kariyer gelişimine ilişkin rol model alacağı kişi konusunda ebeveynlerin sözel anlamda desteğine ihtiyaç duymadığı düşünülmektedir. Ayrıca ebeveynlerin gösterdiği duygusal desteğın çocukların kariyer gelişimlerine ilişkin rollerini ve sorumluluklarını etkilememesi beklenen bir sonuçtur. İçten denetimli olan bireyler kariyer yaşamlarına ilişkin sorumluluklarını alabilmekte ve kararlarının sonuçları doğrultusunda hareket edebilmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın bulguları çerçevesinde alanda çalışan araştırmacılara, okul psikolojik danışmanlara ve ebeveynlere yönelik öneriler aşağıda belirtilmiştir.

5.2.1. Araştırmacılara Öneriler

- Araştırma çocukların kariyer gelişiminde temel psikolojik ihtiyaçlar ve kariyere ilişkin ebeveyn desteğine yönelik nicel bir araştırma yöntemi takip edilerek yapılmıştır. Bu sebeple sonraki çalışmalarda nitel yöntem veya karma yöntem araştırmasının yapılması çocukların kariyer gelişimine ilişkin derinlemesine bilgi sağlayacaktır.
- Araştırmanın verileri 2021-2022 eğitim öğretim yılında Kütahya ili, Emet ilçesinde 6, 7 ve 8.sınıflarda öğrenim gören ve çalışmaya gönüllü olarak katılan öğrencilerle sınırlıdır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin farklı bölge ve çalışma gruplarıyla zenginleştirilmesi yapılabilir.
- Yaşam boyu kariyer gelişimi perspektifi göz önüne alınarak okul öncesi ve ilköğretim I. kademedeki öğrenim gören çocuklar da çalışma grubuna dâhil edilebilir.
- Çocukların kariyer gelişimine ilişkin kişilik özellikleri, kariyer değerleri veya ek demografik bilgiler gibi farklı değişkenler kullanılarak başka çalışmalar da yapılabilir.

5.2.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Okullarda mesleki rehberlik ve kariyer programı oluşturulurken çocukların temel psikolojik ihtiyaçları göz önüne alınarak kişisel rehberlik ağırlıklı programlara öncelik verilebilir. Bu anlamda özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik boyutlarına yönelik psikoeğitim programları düzenlenebilir.
- Okullarda meslek tanıtım günleri düzenlenerek alanında tanınırlığı yüksek ve başarılı meslek mensupları okullara davet edilebilir. Bu şekilde öğrencilere anahtar figür olacak kişilerin sayısı artırılabilir.

- Teknik gezi ziyaretleri kapsamında fabrikalar, üretim merkezleri ve iş yeri tanıtımı yapılabilir. Böylelikle öğrencileri iş ve mesleklerin gerektirdiği özellikleri, çalışma şartlarını ve koşullarını görebilir.
- Üst eğitim kurumları ziyaret edilerek çocukların gelecekte yapacakları okul tercihlerine ilişkin bilgi edinmeleri sağlanabilir. Kariyer planlaması bakımından öğrencilere yol gösterici olacaktır.
- Okul ve kariyer hedefleri ile öğrenci ihtiyaçları doğrultusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde projeler hazırlanabilir. Böylelikle öğrencilerin bilgi, merak, araştırma gibi becerilerini geliştirecek ve disiplinli çalışma performansını gösterebilecek bir fırsat sağlanacaktır.
- Psikolojik danışmanlar, kariyer danışmasına ilişkin yeterliklerini arttırmaya yönelik çalışmalar planlayabilir. Bu anlamda hizmet içi eğitimlere veya lisansüstü eğitimler yoluyla kariyer danışmanlığı konusunda gelişim sağlanabilir.
- Okullarda uygulanan standart testler arasında kariyer odaklı testlere daha fazla yer verilebilir. Bu şekilde öğrencilerin kariyer gelişimi sürecinde ihtiyaç duydukları alanlar belirlenerek gerekli destek hizmetler sunulabilir.
- Kariyer danışmasına destek niteliğini taşıyabilecek zengin materyaller hazırlanabilir.
- Çocukların eğitim kurumlarına başlamasıyla birlikte eğitim süresi boyunca interaktif bir şekilde kariyer gelişim dosyaları düzenlenebilir. Öğrencilerin kariyer süreçleri takip edilerek bireysel özellikler ve ihtiyaçlar doğrultusunda uygun yönlendirmeler yapılabilir.
- Ebeveynlerin kariyere ilişkin farkındalık düzeylerini arttırmak ve çocuklarının kariyer gelişim sürecine destek olmaları için resmi veya özel kurumlar tarafından yapılan psikoeğitim programlarına katılım gösterilebilir.

KAYNAKÇA

- Achebe, C. C. (1982). Assessing the vocational maturity of students in the East Central State of Nigeria. *Journal of Vocational Behavior*, 20, 153–161.
- Aguayo, D., Herman, K., Ojeda, L. & Flores, L. Y. (2011). Culture predicts Mexican Americans' college self-efficacy and college performance. *Journal of Diversity in Higher Education*, 4(2), 79–89.
- Akay, B. (1982). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Ankara Üniversitesi, Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Akbalık, G. (1991). *Ortaokul III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Ankara Üniversitesi, Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Akçaalan, M. (2016). *Yaşam boyu öğrenme ile sosyal duygusal öğrenme arasındaki ilişkilerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Sakarya Üniversitesi, Sakarya.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Akkaya, Ç. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ve öz-duyarlık düzeyleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Sakarya Üniversitesi, Sakarya.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- Akkoç, F. F. (2009). *Lise öğrencilerinin kariyer düşüncelerini etkileyen faktörlerin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Aksoy, A. B., Kahraman, Ö. G., & Kılıç, Ş. (2008). Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izleme ve destek davranışları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 1-14.
- Alkan, N. (2014). Üniversite adaylarının bölüm tercihleri: bir kariyer araştırmayöntemi olarak bölüm tanıtımları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 41(5), 61-74.
- Ali, S. R., McWhirter, E. H., & Chronister, K. M. (2005). Self-efficacy and vocational outcome expectations for adolescents of lower socioeconomic status: A pilot study. *Journal of Career Assessment*, 13, 40-58.
- Aliyev, R. ve Tunç, E. (2017). Ortaokul öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeyi ve benlik algılarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 401-418.
- Anderson, A.R., Christenson, S.L., Sinclair, M.F., & Lehr, C.A. (2004). Check & Connect: The importance of relationships for promoting engagement with school. *Journal of School Psychology*, 42, 95-113.
- Annaberdiyev, D. (2006). *Türkiye’de eğitim gören Türk cumhuriyetleri ve Türk üniversite öğrencilerinin psikolojik yardım arama tutumları, psikolojik ihtiyaçları ve psikolojik uyumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Araújo, S.B. (2002). Desenvolvimento vocacional na infância: um estudo exploratório com crianças em idade pré-escolar. [Unpublished master’s thesis, Education and Psychology Institute]. University of Minho, Braga. https://www.academia.edu/4410558/desenvolvimento_vocacional_na_infancia_good
- Araújo, A. M., & Taveira, M. C. (2009). Study of career development in children from a developmental-contextual perspective. *European Journal of Education and Psychology*, 2(1), 49-67.

- Arbona, C. (2000). The development of academic achievement in school-aged children: precursors to career development. In S.D. Brown & R.W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (3rd ed., pp. 270-309). New York: John Wiley and Sons.
- Arulmani, G., Van Laar, D., & Easton, S. (2003). The influence of career beliefs and socioeconomic status on the career decision-making of high school students in India. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 3, 193–204.
- Auger, W.R., Blackhurst, A.E., & Wahl, K.H. (2005). The development of elementary-aged children's career aspirations and expectations. *Professional School Counseling*, 8(4), 1-8.
- Artıran, M. (2015). Akılcı Duygucu Davranışçı Kuram ve Öz-Belirlenim Kuramı çerçevesinde yeni bir ölçek: Akılcı-Duygucu Öz-Belirlenim (ADÖB) Ölçeğinin geliştirilmesi. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bacanlı, F., & Güngör, A. (2016). Examining the relationship between social support and career development of Turkish middle school students. 8. *Annual UCF Counseling Conference, University of Central Florida, Orlando, Florida, US*.
- Bacanlı, F., Özer, A., ve Sürücü, M. (2006). Çocuklar için kariyer gelişimölçeğinin faktör yapısı ve güvenilirliği. 9. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, İzmir.
- Bacanlı, F. ve Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyn bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 679-700.
- Bacanlı, F., Eşici, H., & Özünlü, M. B. (2013). Kariyer karar verme güçlüklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 198-211.
- Bacanlı, F. (2014). Özellik- Faktör Uyumlu Kuramlar. B. Yeşilyaprak içinde, *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya* (s. 89-126). Ankara: Pegem Akademi.
- Bakır, V. (2018). Çocukların kariyer gelişiminde ebeveyn desteği ve sosyo-demografik özelliklerin rolü. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- Bakır, V., & Büyükgöze Kavas, A. (2021). Çocukların kariyer gelişiminde ebeveyn desteği ve sosyo-demografik özelliklerin rolü. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51, 119-136.
- Bal, P. N. (1998). Ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve mesleki karar verme eğitim programının etkisinin araştırılması. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Balat, G. U. (2007). Relationship between parenting attitudes and children's pre-school education attainment level. *Eğitim ve Bilim*, 32(143), 89-97
- Baltacı, U., Öztemel, K., & Traş, Z. (2020). Investigation of the relationship between adolescents' career indecision, and social support perception and basic psychological needs. *International Education Studies*, 13(10), 113-123.
- Baltes, P.B. (1987). Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, 23, 611-626.
- Baltes, P.B., Lindenberger, U. & Staudinger, U.M. (1998). Life-span theory in developmental psychology. In W. Damon & R.M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 1. Theoretical models of human development* (5th ed., pp. 1029-1143). New York: Wiley.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- (1986). Fearful expectations and avoidant actions as coeffects of perceived self-inefficacy. *American Psychologist*, 41(12), 1389-1391.
- (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-1184.
- (2006). Guide for constructing self-efficacy scales. In F. Pajares & T. Urdan (Eds.), *Self-efficacy beliefs of adolescents* (pp. 307-337). Greenwich, CT: Information Age Publishing.
- (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York, NY: Freeman.
- (2012). On the functional properties of perceived self-efficacy revisited. *Journal of Management*, 38(1), 9-44.

- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. & Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child Development*, 72(1), 187- 206.
- Barling, J.,& Mendelson, M. B. (1999). Parents' job insecurity affects children's grade performance through the indirect effects of beliefs in an unjust world and negative mood. *Journal of Occupational Health Psychology*, 4(4), 347-355.
- Bayındır, A. (1999). Bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babalarının tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Ankara Üniversitesi, Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bektaş, Ö.,& Zabun, E. (2019). Ortaokul öğrencilerinde algılanan sosyal destek. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(69), 530-539.
- Black, A.E.,& Deci, E.L. (2000). The effects of instructors' autonomy support and students' autonomous motivation on learning organic chemistry: A selfdetermination theory perspective. *Science Education*, 84(6), 740-756.
- Bloch, D.P. (2005). Complexity, chaos, and nonlinear dynamics: a new perspective on career development theory.*Career Development Quarterly*, 53(3), 194-207.
- Blustein, D. L. (2001). Extending the reach of vocational psychology: Toward an inclusive and integrative psychology of working. *Journal of Vocational Behavior*, 59, 171-182.
- Blustein, D. L., Walbridge, M. M., Friedlander, M. L., & Palladino, D. E. (1991). Contributions of psychological separation and parental attachment to the career development process. *Journal of Counseling Psychology*, 38(1), 39-50.
- Blustein, D. L., Chaves, A. P., Diemer, M. A., Gallagher, L. A., Marshall, K. G., Sirin, S., et al. (2002). Voices of the forgotten half: The role of social class in the school-to-work transition. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 311-324.
- Blustein, D. L., Kenna, A. C., Gill, N. ve DeVoy, J. E. (2008). The psychology of working: A new framework for counseling practice and public policy. *The Career Development Quarterly*, 56, 294-308. <http://doi:10.1002/j.2161-0045.2008.tb00095.x>

- Bordin, E.S. (1984). Psychodynamic model of career choice and satisfaction. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (pp. 94-136). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Bozgeyikli, H. (2009) A Study On Turkish Elementary School Students' Career Development According To Perceived Social Support, Socioeconomic Status and Gender. 11th International Conference on Education. May 25-28 2009 Athens, Greece.
- Bozgeyikli, H., Bacanlı, F., & Doğan, H. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin yordayıcılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 125-136.
- Brewster, A. B., & Bowen, G. L. (2004). Teacher support and the school engagement of Latino middle and high school students at risk of school failure. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 21(1), 47-67.
- Brophy, J. (2010). *Motivating students to learn*. New York: Routledge.
- Brown, S.D., Lamp, K., Telander, K.J., & Hacker, J. (2012). Career development as prevention: Toward a social cognitive model of vocational hope. In E.M. Vera (Ed.), *The Oxford handbook of prevention in counseling psychology* (pp. 374- 392), New York: Oxford University Press.
- Bryant, B. K., Zvonkovic, A. M., & Reynolds, P. (2006). Parenting in relation to child and adolescent vocational development. *Journal of Vocational Behavior*, 69(1), 149-175.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. & Morris, P.A. (1998). The ecology of developmental process. In W. Damon & R. M Lerner (Eds.). *Handbook of child psychology: Vol. 1. Theoretical models of human development* (5th ed., pp. 993-1028). New York: Wiley.
- Bryant, B.K., Zvonkovic, A.M. & Reynolds, P. (2006). Parenting in relation to child and adolescent vocational development. *Journal of Vocational Behavior*, 69, 149-175.
- Brown, S. D. (2002). Introduction to theories of career development and choice. (D. Brown and associates, Eds). *Career choice and development*. (ss. 3-23). 4th edition. San Francisco: Jossey-Bass.

- Brown, S. D., & Lent, R. W. (Eds.). (2004). *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. John Wiley & Sons.
- Brown, M. T., & Pinterits, E. J. (2001). Basic issues in the career counseling of African Americans. In W. B. Walsh, R. P. Bingham, M. T. Brown, & C. M. Ward (Eds.), *Career counseling for African-Americans* (pp. 1-25). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Büyüköze-Kavas A. (2011). Testing a model of career indecision among university students based on social cognitive career theory.[The Degree of Doctor of Philosophy]. Middle East Technical University, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9789944919289>
- Cameron, J., & Pierce, W.D. (1994). Reinforcement, reward, and intrinsic motivation: A meta-analysis. *Review of Educational Research*, 64(3), 363-423.
- Can, A. ve Taylı, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 321-346.
- Catalano, R.F., Haggerty, K.P., Oesterle, S., Fleming, C.B., & Hawkins, J.D., (2004). The importance of bonding to school for healthy development: Findings from the social development research group. *Journal of School Health*, 74(7), 252-261.
- Chak, A. (2002). Understanding children's curiosity and exploration through the lenses of Lewin's field theory: On developing an appraisal framework. *Early Child Development & Care*, 172, 77-87.
- Chakraverty, D. ve Tai, R. (2013). Parental occupation inspiring science interest: Perspectives from physical scientists. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 33(1-2), 44-52.
- Choi, Y., Kim, J., & Kim, S. (2015). Career development and school success in adolescents: The role of career interventions. *Career Development Quarterly*, 63(2), 171-186.
- Cihangir, S., & Haktanır, G. (2000). On yaşındaki çocukların denetim odakları ile özsaygı düzeylerinin incelenmesi. *Ankara University Journal Of Faculty Of Educational Sciences*, 33(1). http://doi: 10.1501/Egifak_0000000034

- Cinamon, R. G. (2001). Father's unemployment and career related variables of his adolescent child. *International Journal for the Advancement of Counseling*, 23, 295–309.
- Cinamon, R. G., & Dan, O. (2010). Parental attitudes toward preschoolers' career education: A mixedmethod study. *Journal of Career Development*, 37(2), 519–540.
- Clausen, J.S. (1991). Adolescent competence and the shaping of the life course. *American Journal of Sociology*, 96(4), 805-842.
- Cochran, L. (1997). *Career counseling: A narrative approach*. Sage.
- Cordeiro, P. M. G., Paixão, M. P., Lens, W., Lacante, M., & Luyckx, K. (2018). Parenting styles, identitydevelopment, and adjustment in career transitions: The mediating role of psychological needs. *Journal of Career Development*, 45(1), 83-97. <https://doi.org/10.1177/0894845316672742>
- Cornileus, T. H. (2010). A critical examination of the impact of racism on the career development of African-American professional men in corporate America. [Doctoral dissertation]. University of Georgia, ABD.
- Creed, P.A., Patton, W. and Prideaux, L.A. (2007). Predicting change over time in career planning and career exploration for high school students. *Journal of Adolescence*, 30, 377-392.
- Crites, J.O. (1969). *Vocational psychology: The study of vocational behavior and development*. New York: McGraw-Hill.
- Crockett, L.J. & Crouter, A.C. (1995). Pathways through adolescence: An overview. In L.J. Crockett, & A.C. Crouter (Eds.), *Pathways through adolescence: Individual development in relation to social contexts* (pp. 1-12). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Çakar, M. & Kulaksızoğlu, A. (1997). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(9), 113-131.
- Çelikkaleli, Ö. ve Gündoğdu, M. (2005). Eğitim fakültesi öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(5), 43-53.

- Çelikkaleli, Ö., Gökçakan, N. ve Çapri, B. (2005). Lise öğrencilerinin bazı psikolojik ihtiyaçlarının cinsiyet, okul türü, anne ve baba eğitim düzeyine göre incelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 245-268.
- Deci, E.L.,& Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Deci, E.L., Koestner, R., & Ryan, R.M. (2001). Extrinsic rewards and intrinsic motivation in education: Reconsidered once again. *Review of Educational Research*, 71(1), 1-27.
- Deci, E. L., Vallerand, R.J., Pelletier, L.G., & Ryan, R.M. (1991). Motivation and education: The self-determination perspective. *Educational Psychologist*, 26(4), 325-346.
- Demir GÜDÜL, M. (2015). Üniversite öğrencilerinin akademik motivasyon profillerinin psikolojik ihtiyaç doyumu, akademik erteleme ve yaşam doyumu ile ilişkisi. [Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Demirkol, A. & Aslan, S. (2021). Holland'ın tipolojisi, bağlanma ve beş faktör kişilik kuramı üzerine bir derleme çalışması. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 1127-1150. <http://doi: 10.47525/ulasbid.932449>
- Denissen, J.A., Zarrett, N.R. & Eccles, J.S. (2007). I like to do it, I'm able, and I know I am: Longitudinal couplings between domain-specific achievement, self-concept, and interest. *Child Development*, 78(2), 430-447.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (1963). 1. Beş, Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Ankara.
- (1968). 2. Beş, Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Ankara.
- (1995). 7. Beş, Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Ankara.
- Dinç, E. (2008). Meslek seçiminde etkili olan faktörlerin incelenmesi: Meslekyüksekokulu muhasebe programı öğrencileri üzerine bir araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16), 90-106.
- Doğan, S. (1998). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik kimliği: Gelişmeler ve Sorunlar. *Milli Eğitim*, 139, 69-76.

- Dozier, V. C. (2013). The impact of the self-directed search, vocational identity, and anxiety on career exploratory behavior. [PhD Thesis, Department of Educational Psychology and Learning Systems]. Florida State University, ABD.
- Durmuş, A. F., Otlu, F., & Özkan, Ö. (2019). Sosyal bilişsel kariyer teorisi ve öğrencilerin serbest muhasebeci mali müşavir olma hedefleri: *İnönü Üniversitesi uygulaması. Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(4), 1381-1398.
- Dülger, Ö. (2009). Ergenlerde algılanan sosyal destek ile karar verme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Ebberwein, C.A., Krieshok, T.S., Ulven, J.C., & Prosser, E.C. (2004). Voices in transition: lessons on career adaptability. *Career Development Quarterly*, 52(4), 292-308.
- Eccles, J. (2011). Gendered educational and occupational choices: Applying the Eccles et al. model of achievement-related choices. *International Journal of Behavioral Development*, 35(3), 195-201.
- Eccles, J.S. & Roeser, R.W. (2003). Schools as developmental contexts. In G. Adams (Ed.), *Handbook of Adolescence* (pp. 129-148). Oxford, UK: Blackwell Press.
- Elder, G.H., Jr. & Caspi, A. (1988). Human development and social change: An emerging perspective on the life course. In N. Bolger, A. Caspi, G. Downey & M. Moorehouse (Eds.), *Person in context: Developmental processes. Human development in cultural and historical contexts* (pp. 77-113). New York: Cambridge University Press.
- Erden, Z. Ş. (2021). Covid-19 pandemi döneminde lise öğrencilerinin kaygı ve temel psikolojik ihtiyaçlarının incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Erdogan, B., Bauer, T. N., Truxillo, D. M., & Mansfield, L. R. (2012). Whistle while you work: A review of the life satisfaction literature. *Journal of Management*, 38(4), 1038-1083.
- Eryılmaz, A., & Mutlu, T. (2017). Yaşam boyu gelişim yaklaşımı perspektifinden kariyer gelişimi ve ruh sağlığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2), 227-249.
- Felsman, D. E., & Blustein, D. L. (1999). The role of peer relatedness in late adolescent career development. *Journal of Vocational Behavior*, 54(2), 279-295.

- Ferreira, J.A., Santos, E.J.R., Fonseca, A.C. & Haase, R. (2007). Early predictors of career development: A 10-year follow-up study. *Journal of Vocational Behavior*, 70, 61-77.
- Ferry, T. R., Fouad, N. A., & Smith, P. L. (2000). The role of family context in social-cognitive model for career related choice behaviour: A math and science perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 57, 348–364.
- Flores, L. Y., & O'Brien, K. M. (2002). The career development of Mexican American adolescent women: A test of social cognitive career theory. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 14–27.
- Flouri, E., & Panourgia, C. (2012). *Do primary school children's career aspirations matter? The relationship between family poverty, career aspirations, and emotional and behavioural problems*. London: Centre for Longitudinal Studies.
- Ford, D.L. & Lerner, R.M. (1992). *Developmental systems theory: An integrative approach*. Newbury Park, CA: Sage.
- Fouad, N. & Smith, P. (1996). A test of a social-cognitive model for middle school students: math and science. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 338-346.
- France, M. H. (1990). Toward tomorrow: Career education for the secondary schools. *Guidance and Counseling*, 6(1), 14-24.
- Hamamcı, Z., Bacanlı, F., & Doğan, H. (2013). İlköğretim ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 284-299.
- Hartung, P.J., Porfeli, E.J. & Vondracek, F.W. (2005). Child vocational development: a review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 385-419.
- (2008). Career adaptability in childhood. *Career Development Quarterly*, 57, 63–74.
- Harvey, V. S., & Retter, K. (2002). Variation of gender differences between children and adolescents on the four basic psychological needs. *International Journal of Reality Therapy*, 21(2), 33-36.
- Havighurst, R.J. (1972). *Developmental tasks and education*. New York: Longmans/Green.
- Heckhausen, J., Wrosch, C., & Schulz, R. (2010). A motivational theory of life-span development. *Psychological Review*, 117, 32–60.

- Hirschi, A. (2009). Career adaptability development in adolescence: Multiple predictors and effect on sense of power and life satisfaction. *Journal of Vocational Behavior*, 74(2), 145–155.
- Holland, J.L. (1985). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- (1992). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (2nd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- (1996). Exploring Careers With a Typology What We Have Learned and Some New Directions. *American Psychologist*, 51(4), 397-406.
- Humphrey, D. L. (2007). *Career development of African-American male high school principals*. [Unpublished doctoral dissertation]. The University of Georgia, Athens, GA.
- Gagne, M., & Deci, E.L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 331-362.
- Galambos, N. L., & Sears, H. A. (1998). Adolescents' perceptions of parents' work and adolescents' work values in two-earner families. *Journal of Early Adolescence*, 18, 397–420.
- Galinsky, E. (1999). Ask the children: What America's children really think about working parents. New York, NY: William Morrow.
- (2000). Findings from ask the children with implications for early childhood professionals. *Young Children*, 55(3), 64–68.
- Garcia, P. R. J. M., Restubog, S. L. D., Bordia, P., Bordia, S., & Roxas, R. E. O. (2015). Career optimism: The roles of contextual support and career decision-making self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 88, 10-18
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Ghosh, A. ve Fouad, N. (2016). Family influence on careers among Asian parentchild dyads. *Journal of Career Assessment*, 24(2), 318.

- Gillies, R. M., McMahon, M. L., & Carroll, J. (1998). Evaluating a career education intervention in the upper elementary school. *Journal of Career Development, 24*, 267-287. doi: 10.1177/089484539802400401
- Ginevra, M. C., & Nota, L. (2010, October). *Conception of work, school and leisure in parents and their children*. Poster session presented at the 5th ESFR Congress, Milan.
- Ginevra, M. C., Nota, L., & Ferrari, L. (2011, September). Supporto genitoriale, indecisione, credenze di efficacia e pensieri circa il futuro di un gruppo di adolescenti. Poster session presented at the XXIV National Congress of Italian Psychological Association, University of Genova, Genova.
- Ginzberg, E., Ginsburg, S., Axelrad, S. & Herma, J. (1951). *Occupational choice: An approach to a general theory*. New York: Columbia University Press.
- Ginzberg, E. (1972), Toward a Theory of Occupational Choice: A Restatement. *Vocational Guidance Quarterly, 20*, 2-9.
- Glasser, W. (1999). *Choice theory: A new psychology of personal freedom*. Harper Perennial.
- (2000). School violence from the perspective of William Glasser. *Professional School Counseling, 4*(2), 77.
- Goodman, J. and Hansen, S. (2005). Career development and guidance programs across cultures: the gap between policies and practices. *Career Development Quarterly, 54*(1), 57-65.
- Gordon, M. ve Cui, M. (2015). Positive parenting during adolescence and career success in young adulthood. *Journal of Child & Family Studies, 24*(3), 762-771.
- Gottfredson, L. (1981). Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology, 28*(6), 545-579.
- (1996). Gottfredson's theory of circumscription and compromise. In D. Brown, L. Brooks & Assoc. (Eds.), *Career choice and development* (pp. 179-232). San Fransisco, CA: Jossey-Bass.
- Guan, P., Capezio, A., Restubog, S. L. D., Read, S., Lajom, J. A. L. ve Li, M. (2016). The role of traditionality in the relationships among parental support, career decision

- making self-efficacy and career adaptability. *Journal of Vocational Behavior*, 94, 114-123.
- Guay, F., Sene'cal, C., Gauthier, L., & Fernet, C. (2003). Predicting career indecision: A self-determination theory perspective. *Journal of Counseling Psychology*, 50, 165–177.
- Guerra, A. L.,& Braungart-Rieker, J. M. (1999). Predicting career indecision in college students: The role of identity formation and parental relationship factors. *Career Development Quarterly*, 47, 255–266.
- Guichard, J. (2001). A century of career education: review and perspectives. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 1(3),155-76.
- Gündoğdu, R. ve Yavuzer, Y. (2012). Eğitim fakóltesi öğrencilerinin öznel iyi oluş ve psikolojik ihtiyaçlarının demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 12(23), 115-131.
- Güneş, A. (2015). *Kariyere ilişkin ebeveyn desteği ölçeği'nin Türkçeyeyarlaması*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Güneş, A.,& Bacanlı, F. (2020). Kariyere ilişkin ebeveyn desteği ölçeği'nin Türk ortaokul öğrencilerine uyarlanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 733-756.
- Hamamcı, Z. (1996). Aile rehberliğinin anne babaların meslek gelişimi konusunda bilgi düzeylerine ve çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumlarına etkisi.[Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Heckert, T. M., Cuneio, G., Hannah, A. P., Adams, P. J., Droste, H. E., Mueller, M. A., ... & Roberts, L. L. (2000).Creation of a new needs assessment questionnaire. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(1),121-136. <https://doi.org/10.1037/e413782005-409>
- Hess, N.,& Jepsen, D. M. (2009). Career stage and generational differences in psychological contracts. *Career development international*, 14(3), 261-283.
- Herr, E. L. (2004). *Career development: What it is and why it is important*. America's Career Resource Network.

- Herr, E. L., Cramer, S. H., Niles, S. G. (2004.) *Career Guidance and Counseling through the Life-span*, 6th ed. Boston, Pearson Education.
- Hetland, H., Hetland, J., Andreassen, C. S., Pallesen, S., & Notelaers, G. (2011). Leadership and fulfillment of the three basic psychological needs at work. *Career Development International*, 16(5), 507-523. <https://doi.org/10.1108/13620431111168903>
- Holding, A. C., St-Jacques, A., Verner-Filion, J., Kachanoff, F., & Koestner, R. (2019). Sacrifice—but at what price? A longitudinal study of young adults' sacrifice of basic psychological needs in pursuit of career goals. *Motivation and Emotion*, 1-17. <https://doi.org/10.1007/s11031-019-09777-7>
- Humphrey, D. L. (2007). *Career development of African-American male high school principals*. [Unpublished doctoral dissertation]. The University of Georgia, Athens, GA.
- Işık, E. (2014). Çocuk kariyer gelişimi ile yaşam doyumu ve durumluluk kaygı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 13(2), 682-693.
- Işıklar, A., & Bozgeyikli, H. (2010). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin demografik faktörler açısından incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 10-29.
- Jacobs, J.E., Vernon, M.K. & Eccles, J.S. (2005). Activity choices in middle childhood: roles of gender, self-beliefs, and parents' influence. In J.L. Mahoney, R.W. Larson & J.S. Eccles (Eds.), *Organized activities as contexts of development* (pp. 235-254). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Jang, H., Reeve, J., & Deci, E.L., (2010). Engaging students in learning activities: It is not autonomy support or structure but autonomy support and structure. *Journal of Educational Psychology*, 102(3), 588-600.
- Jepsen, D. A., & Choudhuri, E. (2001). Stability and change in 25-year occupational career patterns. *The Career Development Quarterly*, 50(1), 3-19.
- Jepsen, A.A., & Dickson, G.L. (2003). Continuity in life-span career development: career exploration as a precursor to career establishment. *Career Development Quarterly*, 51, 162-79.

- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M., & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The Journal Of Pediatrics*, 221, 264–266. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.03.013>
- Jodl, K. M., Michael, A., Malanchuk, O., Eccles, J. S., & Sameroff, A. (2001). Parents' roles in shaping early adolescents' occupational aspirations. *Child development*, 72(4), 1247-1266.
- Jordan, W. J., & Plank, S. B. (2000). Talent loss among high-achieving poor students. In M. G. Sanders (Ed.), *Schooling students placed at risk: Research, policy, and practice in the education of poor and minority adolescents* (pp. 83–108). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Jordan, T.E. & Pope, M.L. (2001). Developmental antecedents to adolescents' occupational knowledge: A 17-year prospective study. *Journal of Vocational Behavior*, 58, 279-292.
- Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008). A Self-Determination Theory Perspective on Parenting. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 49(3), 194-200.
- Juang, L. P., & Alvarez, A. A. (2010). Discrimination and adjustment among Chinese American adolescents: Family conflict and family cohesion as vulnerability and protective factors. *American Journal of Public Health*, 100(12), 2403–2409.
- Kağnıcı, D. Y. (1999). Vocational maturity of METU preparatory school students. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Karataş, Z. (2012). Ergenlerin algılanan sosyal destek ve sürekli kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 257- 271.
- Karcher, M.J., & Finn, L. (2005). How connectedness contributes to experimental smoking among rural youth: Developmental and ecological analyses. *The Journal of Primary Prevention*, 26(1), 25-36.

- Kartal, A. ve Çetinkaya, B.(2009).Yüksekokul öğrencilerinin algılanan sosyal destek durumları ve sosyal desteği etkileyen faktörler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 3-20.
- Kaya, E. ve Sarı, İ. (2016). Lise Öğrencilerinde temel psikolojik ihtiyaçların tatmininin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44),941-942.
- Kaya, D. (2018). Ortaokul öğrencilerinin matematiğe yönelik temel psikolojik ihtiyaçlarının incelenmesi. *İnönü University Journal of The Faculty of Education (INUJFE)*, 19(1), 15-30.
- Kelso, G. I. (1977). The relation of school grade to age and stages in vocational development. *Journal of vocational Behavior*, 10, 287-301
- Kenny, M. E.,& Bledsoe, M. (2005). Contributions of the relational context to career adaptability among urban adolescents. *Journal of Vocational Behavior*, 66(2), 257–272.
- Kenny, M. E., Blustein, D. L., Chaves, A., Grossman, J. M., & Gallagher, L. A. (2003). The role of perceived barriers and relational support in the educational and vocational lives of urban high school students. *Journal of Counseling Psychology*, 50(2), 142–155.
- Kerka, S. (2000). Parenting and career development. *Career Education*, 214, 1-5.
- Kowal, A., Kramer, L., Krull, J. L., & Crick, N. R. (2002). Children’s perceptions of the fairness of parental preferential treatment and their socioemotional wellbeing. *Journal of Family Psychology*, 16(3), 297–306.
- Ketterson, T. U.,& Blustein, D. L. (1997). Attachment relationships and the career exploration process. *Career Development Quarterly*, 46, 167–178.
- King, S. (1989). Sex Differences in a Causal Model of Career Maturity. *Journal of Counseling and Development*, 68, 208–215.
- Kirkcaldy, B. B., Shephard, R. J. ve Furnham, A. F. (2002). The influence of Type A behavior and locus of control upon job satisfaction and occupational health.*Journal of Individual Differences*, 33, 1361-1371.

- Klem, A.M.,& Connell, J.P. (2004). Relationships matter: linking teacher support to student engagement and achievement. *Journal of School Health*, 74(7), 262-273.
- Kohlhaas, K., Lin, H. ve Chu, K. (2010). Disaggregated outcomes of gender, ethnicity, and poverty on fifth grade science performance. *RMLE Online*,33(7), 1-12. doi:10.1080/19404476.2010.114620701
- Kontaş, H., Ünişen, A., & Sürücü, M. (2016). Üstün yetenekli öğrencilerin problem çözme becerileri ve kariyer gelişimleri. *Turkish Studies*, 11(3), 1569-1586.
- Korkut Owen, F. (2018). Üniversite öğrencilerinin kariyer gelişim ihtiyaçları. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 32(2), 28-39.
- Krumboltz, J. D., Mitchell, A. M., & Jones, G. B. (1976). A social learning theory of career selection. *The Counseling Psychologist*, 6(1), 71-81.
- Krumboltz, J.D. (1979). A social learning theory of career decision making. In A. M. Mitchell, G.B. Jones & J.D. Krumboltz (Eds.), *Social learning and career decision making* (pp. 19-49). Cranston, RI: Caroll Press.
- (1991). *Manual for the career beliefs inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Kuzgun, Y. (1999). *İlköğretimde rehberlik*. Nobel Yayınları, Ankara.
- (2000). *Meslek danışmanlığı*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- (2011). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. Nobel Yayınları, Ankara.
- (2014). *Meslek gelişimi ve danışmanlığı*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kuzgun, Y. ve Bacanlı, F. (1996). *Mesleki olgunluk ölçeği el kitabı*. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayını, Ankara.
- (2011). *Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçekler*. Nobel yayın dağıtım, Ankara.
- Law, B. & McGowan, B. (1999). *Opening doors: A framework for developing career-related learning in primary and middle-schools*. London: CRAC.NICEC.
- Lawrence, W. and Brown, D. (1976). An investigation of intelligence, self-concept, socio-economic status, race and sex as predictors of career maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 9, 43-52.

- Leidy, M. S., Schofield, T. J., Miller, M. A., Parke, R. D., Coltrane, S., Braver, S., . . . Adams, M. (2011). Fathering and adolescent adjustment: Variations by family structure and ethnic background. *Fathering, 9*, 44–68.
- Lent, R.W. (2005). A social cognitive view of career development and counselling. In S.D. Brown & R.W. Lent (Eds.), *Career development and counselling: Putting theory and research to work* (pp. 101-127). Hoboken, NJ: Wiley.
- (2007). La teoria sociocognitiva centrata sulla scelta professionale: le sue applicazioni nella ricerca internaziona. In S. Soresi (Ed.), *Orientamento alle scelte*. Firenze: Giunti-Organizzazioni Speciali.
- Lent, R.W. & Hackett, G. (1994). Sociocognitive mechanisms of personal agency in career development: Pantheoretical prospects. In M.L. Savickas & R.W. Lent (Eds.), *Convergence in theories of career choice and development*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Lent, R.W., Brown, S.D. & Hackett, G. (1994). Toward a unified social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior, 45*, 79-122.
- (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology, 47*, 36–49.
- Lerner, R.M. (1986). *Concepts and theories of human development* (2nd ed.). New York: Random House.
- (1991). Changing organism-context relations as the basic process of development: A developmental contextual perspective. *Developmental Psychology, 27*, 27-32.
- (1998). Theories of human development: contemporary perspectives. In W. Damon & R.M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 1. Theoretical models of human development* (5th ed., pp. 1-24). New York: Wiley.
- Lim, V. K. G., & Loo, G. L. (2003). Effects of parental job insecurity and parenting behaviors on youth's selfefficacy and work attitudes. *Journal of Vocational Behavior, 63*, 86–98.
- Lindstrom, L., Doren, B., Metheny, J., Johnson, P., & Zane, C. (2007). Transition to employment: Role of the family in career development. *Council for Exceptional Children, 73*(3), 348–366.

- Locke, E. A., & Latham, G. P. (1990). *A theory of goal setting and task performance*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Locke, E. A. (1997). The motivation to work: What we know. In M. Maehr & P. Pintrich (Eds.), *Advances in motivation and achievement* (Vol. 10, pp. 375–412). Greenwich, CT: JAI Press.
- Luzzo, A.D. (1995). Gender differences in college students' career maturity and perceived barriers in career development. *Journal of Counseling and development*, 73, 319-322.
- Luzzo, D.A., & MacGregor, M.W. (2001). Practice and research in career counseling and development. *Career Development Quarterly*, 51(2), 98-154.
- Maddox, S.J., & Prinz, R.J. (2003). School bonding in children and adolescents: Conceptualization, assessment, and associated variables. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6(1), 31-49.
- Mahoney, J.L., Larson, R.W., Eccles, J.S. & Lord, H. (2005). Organized activities as developmental contexts for children and adolescents. In J.L. Mahoney, R.W. Larson, & J.S. Eccles (Eds.), *Organized activities as contexts of development: Extracurricular activities, after-school and community programs* (pp. 3-22). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum & Associates.
- Marchant, G.J., Paulson, S.E., & Rothlisberg, B.A. (2001). Relations of middle school students' perceptions of family and school contexts with academic achievement. *Psychology in the Schools*, 38(6), 505-519.
- Marks, H.M. (2000). Student engagement in instructional activity: Patterns in the elementary, middle, and high school years. *American Educational Research Journal*, 37(1), 153-184.
- Magnuson, C.S. and Starr, M. (2000). How early is too early to begin life career planning? The importance of the elementary school years. *Journal of Career Development*, 27(2), 89-101.
- McDowell, D. J., Parke, R. D., & Spitzer, S. (2002). Parent and child cognitive representations of social situations and children's social competence. *Social Development*, 11(4), 469–486.

- McIntosh, P.I. (2000). Life career development: implications for school counselors. *Education*, 120(4), 621-626.
- McMahon, M., Patton, W. and Tathan, P. (2003). Managing Life, Learning and Work in the 21st Century, Australian Blueprint for Career Development Centre, available at: www.milesmorgan.com
- McMahon, M., & Watson, M. (2005). Occupational information: what children want to know. *Journal of Career Development*, 31(4), 239-249.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (1962). 7. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- (1970). 8. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- (1996). 15. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Mitchell, L.K. & Krumboltz, J.D. (1990). Social learning approach to career decision making: Krumboltz's theory. In D. Brown, L. Brooks & Assoc. (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (2nd ed., pp. 145-196). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Multon, K. D., Brown, S. D., & Lent, R. W. (1991). Relation of self-efficacy beliefs to academic outcomes: A meta-analytic investigation. *Journal of counseling psychology*, 38(1), 30.
- Nalbantoğlu Yılmaz, F., ve Çetin Gündüz, H. (2018). Lise öğrencilerinin kariyerkaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1585-1602.
- Nazli, S. (2007). Career development in primary school children. *Career Development International*, 12(5), 446-462.
- Niles, S. G., Anderson, W. P., & Goognough, G. E. (1998). Exploration to foster career development. *The Career Development Quarterly*, 46, 65-86.
- Niles S. G. ve J. Harris-Bowlsbey (2013). 21. Yüzyılda Kariyer Gelişimi Müdahaleleri. F. K. Owen. (Çev.). 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- (2017). *Career development interventions*. Boston: Pearson.
- Nigar, F. (2014). Ortaokul öğrencileri ile yatılı bölge ortaokul öğrencilerinin öznel iyi oluş ve temel psikolojik ihtiyaçları düzeyinin karşılaştırması. [Yayınlanmamış Yüksek

- Nota, L., Ferrari, L., Solberg, V. S. H., & Soresi, S. (2007). Career search self-efficacy, family support, and career indecision with Italian youth. *Journal of Career Assessment, 15*(2), 181–193.
- Nota, L., & Soresi, S. (2012). *Parental support and optimism in youth's career construction and optimism*. Paper presented at the 6th Congress of the European Society on Family Relations (ESFR), Lillehammer, Norway.
- O'Brien, K. M., Friedman, S. M., Tipton, L. C., & Linn, S. G. (2000). Attachment, separation, and women's vocational development: A longitudinal analysis. *Journal of Counseling Psychology, 47*(3), 301–315.
- Osipow, S. H. (1968). *Theories of career development. A comparison of the theories*. Appleton-Century-Crofts.
- Ökten, P. (2019). *Ailelerin yaşam boyu öğrenme ve aile destek düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Özcan, M., & Eranıl, A. K. (2018). Meslek seçimi kapsamında: anne baba tutumu ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutum. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 7*(2), 1291- 1304.
- Özdemir Yaylacı, G. (2007). İlköğretim düzeyinde kariyer eğitimi vedanışmanlığı. *Bilig, 40*, 119-140.
- Özdemir, N. K., & Bacanlı, F. (2020). Sosyal duygusal öğrenme becerileri ve kariyer gelişimi: öğretmen ve psikolojik danışman rolleri. *Milli Eğitim Dergisi, 49*(226), 323-344.
- Özdemir, Y., Tunçer, İ., Yavuz, G. ve Özdemir, M. (2015). Ergen Öğrencilerin Okulda Temel Psikolojik Gereksinimleri Ölçeği'nin psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi, 16*(2), 441-458.
- Özgeldi, M., & Kılıç, E. (2019). Meslek seçiminde ailenin etkisi. Proceedings of the International Congress on Business and Marketing.

- Kılıç, E. (2019). *Meslek seçiminde ailenin etkisine yönelik bir araştırma*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Maltepe Üniversitesi, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Özgüven, İ. E. (2003). *Endüstri Psikolojisi*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Öztemel, K. (2013). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve cinsiyet. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(3), 241-257.
- Parke, R. D., & Buriel, R. (2006). Socialization in the family: Ethnic and ecological perspectives. In W. Damon & R. M. Lerner (Series Eds.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology, Vol. 3: Social, emotional, and personality development*(pp. 429–504). Hoboken, NJ: Wiley.
- Patton, W. and Creed, P. (2001). Development issues in career maturity and career decision status. *The Career Development Quarterly*, 49, 336–351.
- Patton, W., & Lokan, J. (2001), “Perspectives on Donald Super’s construct of career maturity”, *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, Vol. 1, pp. 31-48.
- Patton, W., & McMahon, M. (2006). *Career development and systems theory*. Connecting theory and practice. 2nd ed. Netharlands: Sense Publishers.
- Patton, W. & Porfeli, E. (2007). Career exploration for children and adolescents. In V.B. Skorikov & W. Patton (Eds.), *Career development in childhood and adolescence* (pp. 47- 69). Rotterdam: Sense Publishers.
- Patton, W., & McMahon, M. (2014). *Career development and systems theory; connecting theory and practice (3rd ed.)*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Pekkaya, M., ve Çolak, N. (2013). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin önem derecelerinin AHP ile belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 6(2), 797-818.
- Perkmen, S., & Tezci, E. (2015). Holland Teorisinin Işığında Meslek Kişiliğinin Ölçülmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 9(1), 184-204.

- Perosa, S. L., & Perosa, L. M. (1985). The mid-career crisis in relation to Super's career and Erikson's adult development theory. *The International Journal of Aging and Human Development*, 20(1), 53-68.
- Perry, J. C., Liu, X., & Pabian, Y. (2010). School engagement as a mediatory of academic performance among urban youth: The role of career preparation, parental career support, and teacher support. *The Counseling Psychologist*, 38(2), 269-295.
- Pinquart, M., Juang, L.P. & Silbereisen, R.K. (2003). Self-efficacy and successful school-to-work transition: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, 63, 329-346.
- Pinto, H.R. & Soares, M.C. (2001). Influência parental na carreira: Evolução de perspectivas na teoria, na investigação e na prática. *Psychologica*, 26, 135-149.
- Pişkin, M. (2002). *Çocuğun kariyer planlamasında ailenin rolü*. 2001 Yılı Aile Raporu içinde (s. 245-272). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
- Phillips, S. D. (2015). Lifespan career development. In P. J. Hartung, M. L. Savickas, & W. B. Walsh (Eds.), *APA handbook of career intervention, Vol. 1. Foundations* (pp. 99–113). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14438-006>
- Phillips, S. D., Carlson, C., Christopher-Sisk, E. K., & Gravino, K. L. (2001). Treating clients with decisionmaking problems: A developmental-relational model. In L. Vande Creek & T. Jackson (Eds.), *Innovations in clinical practice: A source book* (pp. 129–140). Sarasota, FL: Professional Resource Press/Professional Resource Exchange.
- Porfeli, E. J., Hartung, P. J. ve Vondracek, F. W. (2008). Children's vocational development: A research rationale. *The Career Development Quarterly*, 57, 25-37. <http://doi:10.1002/j.2161-0045.2008.tb00163x>
- Porfeli, E. J., & Ferrari, L. (2011, September). The role of parents in shaping children's views about work. Poster presented at the International Conference Career Counseling and Vocational Designing: Challenges and New Horizons, Padua, Italy.
- Porfeli, E. J., Wang, C., & Hartung, P. J. (2008, July). The intergenerational transmission of work affectivity and experiences. Poster presented at XXIX International Congress of Psychology, Berlin, Germany.

- Pulkkinen, L. & Rönkä, A. (1994). Personal control over development, identity formation, and future orientation as components of life orientation: A developmental approach. *Developmental Psychology, 30*, 260-271.
- Pulliam, N., & Bartek, S. (2018). College and career readiness in elementary schools. *International Electronic Journal of Elementary Education, 10*(3), 355-360.
- Raikes, H. A., & Thompson, R. A. (2008). Conversations about emotion in high-risk dyads. *Attachment & Human Development, 10*(4), 359–377.
- Rain, J. S., Lane, I. M., & Steiner, D. D. (1991). A current look at the job satisfaction/life satisfaction relationship: Review and future considerations. *Human Relations, 44*, 287- 307.
- Rasskazova, E., Ivanova, T., & Sheldon, K. (2016). Comparing the effects of low-level and high-level worker need-satisfaction: A synthesis of the self-determination and Maslow need theories. *Motivation and Emotion, 40*, 541–555.
- Ray, K. E. (2010). *The relationship between children's vocational interests and their knowledge and perceptions about occupations*. [PhD Thesis, Purdue University]. West Lafayette, Indiana. <https://www.proquest.com/docview/860135324?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
- Restubog, S. L. D., Florentino, A. R., & Garcia, P. R. J. M. (2010). The mediating roles of career self-efficacy and career decidedness in the relationship between contextual support and persistence. *Journal of Vocational Behavior, 77*(2), 186–195.
- Roe, A. (1956). Early determinants of vocational choice. *Journal of Counseling Psychology, 4*, 212-217.
- (1957). Early determinants of vocational choice. *Journal of Counseling Psychology, 4*, 212-217.
- Roe, A. & Lunneborg, P. W. (1984). Personality development and career choice. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (Chap. 3). San Francisco: Jossey-Bass.
- Roeser, R.W., Eccles, J.S., & Sameroff, A.J. (1998). Academic and emotional functioning in early adolescence: Longitudinal relations, patterns, and prediction by experience in middle school. *Development and Psychopathology, 10*, 321-352.

- Rojewski, J. W., & Kim, H. (2003). Career choice patterns and behavior of work-bound youth during early adolescence. *Journal of Career Development, 30*(2), 89–108.
- Ryan, R. M., & Connell, J. P. (1989). Perceived locus of causality and internalization: Examining reasons for acting in two domains. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*, 749–761.
- Ryan, R.M., & Deci, E.L., (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist, 55*(1), 68-78.
- Ryan, R. M., & Grolnick, W. S. (1986). Origins and pawns in the classroom: Self-report and projective assessments of individual differences in children's perceptions. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*, 550-558.
- Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality, 63*(3), 397–427. doi:10.1111/j.1467-6494.1995.tb00501.x
- Ryan, N. E., Brown, S. D., & Solberg, V. S. H. (1996). Family dysfunction, parental attachment, and career search self-efficacy among community college students. *Journal of Counseling Psychology, 43*, 84–89.
- Ryan, R. M., Stiller, J., & Lynch, J. (1994). Representations of Relationships to Teachers, Parents, and Friends as Predictors of Academic Motivation and Self-Esteem. *Journal of Early Adolescence, 14*, 226-249.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2002). Overview of self-determination theory: An organismic-dialectical perspective. In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.), *Handbook of self determination research* (pp. 3–33). Rochester, NY:University of Rochester Press.
- Ryan, R. M., Bernstein, J. H., & Brown, K. W. (2010). Weekends, work, and well-being: Psychological need satisfactions and day of the week effects on mood, vitality, and physical symptoms. *Journal of Social and Clinical Psychology, 29*, 95–122. <http://doi:10.1521/jscp.2010.29.1.95>
- Salami, S. O. (2008). Gender, identity status and career maturity of adolescents in south west Nigeria. *Journal of Social Sciences, 16*, 35-49.

- Sameroff, A.J. (1983). Developmental systems: Contexts and evolution. In W. Kessen (Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 1. History, theory, and methods* (pp. 237-294). New York: Wiley.
- Saunders, D. E., Peterson, G. W., Sampson, J. P., Jr., & Reardon, R. C. (2000). Relation of depression and dysfunctional career thinking to career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 56(2), 288–298.
- Sapmaz, H. İ. (2010). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (kesitsel bir çalışma).[Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi, Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Sartor, C. E.,& Youniss, J. (2002). The relation between positive parental involvement and identity achievement during adolescence. *Adolescence*, 37, 221-234.
- Savickas, M. L. (1984). Construction and validation of a physician career development inventory. *Journal of Vocational Behavior*, 25(1), 106-123.
- (1994). Donald E. Super: the career of a powerful explorer. *Career Development Quarterly*, 43, 4-24.
- (1997). Career adaptability: An integrative concept for life-span, life-space theory. *The Career Development Quarterly*, 45, 247-259.
- (2001). A developmental perspective on vocational behavior: career patterns, salience, and themes. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 1, 49-57.
- (2002). Career construction. In D. Brown (Eds.), *Career choice and development* (149- 205). John Wiley & Sons.
- (2005). The theory and practice of career construction. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling. Putting theory and research to work* (pp. 42–70). Hoboken, NJ: Wiley.
- Savickas, M. L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J.-P., Duarte, M. E., Guichard, J., . . . van Vianen, A. E. M. (2009). Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 239–250.

- Savickas, M. L., & Porfeli, E. J. (2012). The Career Adapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of Vocational Behavior*, 80, 661–673.
- Schlesinger, J., & Daley, L. P. (2016). Applying the chaos theory of careers as a framework for college career centers. *Journal of Employment Counseling*, 53(2), 86-96.
- Schoenfeld, J., Segal, G., & Borgia, D. (2017). Social cognitive career theory and the goal of becoming a certified public accountant. *Accounting Education: An International Journal*, 26(2), 109-126.
- Schoon, I., & Parsons, P. (2002). Teenage aspirations for future careers and occupational outcomes. *Journal of Vocational Behavior*, 60(2), 262–288.
- Schultheiss, D. E. P. (2003). A relational approach to career counseling: Theoretical integration and practical application. *Journal of Counseling & Development*, 81(3), 301–310.
- (2007). Career development in the context of children's and adolescents' relationships. In V.B. Skorikov & W. Patton (Eds.), *Career development in childhood and adolescence* (pp. 169-180). Rotterdam: Sense Publishers.
- Schultheiss, D.E.P., Palma, T.V., & Manzi, A.J. (2002). *Career development in child-hood: A qualitative inquiry*. Paper Presented at the Annual Meeting of the American Psychological Association, Chicago.
- Schulenberg, J.E., Vondracek, F.W. & Crouter, A.C. (1984). The influence of the family on vocational development. *Journal of Marriage and the Family*, 46(1), 129-143.
- Schultheiss, D. E. P. ve Stead, G. B. (2004). Childhood career development scale: Construction and psychometric properties. *Journal of Career Assessment*, 12, 113-134.
- Schultheiss, D. E. P., Kress, H., Manzi, A. J., & Glasscock, J. (2001). Relational influences in career development: A qualitative inquiry. *The Counseling Psychologist*, 29, 214–239.
- Segal, G., Borgia, D. & Schoenfeld, J. (2002). Using social cognitive career theory to predict self-employment goals. *New England Journal of Entrepreneurship*, 5(2), 8.

- Sekmenli, T. (2000). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi, Malatya. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Sickinger, P. H. (2012). Social Cognitive Career Theory and middle school student career exploration. [Unpublished Doctoral Dissertation]. Regent University, London.
- Siyez, D. M. (2012). Gelişimsel Yaklaşımlar. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Skonkov, V., & Vondracek, F. (2007). Positive career orientation as an inhibitor of adolescent problem behavior. *Journal of Adolescence*, 30(1), 131-146. <http://doi.org/10.1016/j.adolescence.2006.02.004>
- Skorikov, V.B. & Patton, W. (2007). Future directions in research on career development during childhood and adolescence. In V.B. Skorikov & W. Patton (Eds.), *Career development in childhood and adolescence* (pp. 325-336). Rotterdam: Sense Publishers.
- Skorikov, V.B. & Vondracek, F. (2007). Vocational identity. In V.B. Skorikov & W. Patton (Eds.), *Career development in childhood and adolescence* (pp. 143-168). Rotterdam: Sense Publishers.
- Smart, R., & Peterson, C. (1997). Super's career stages and the decision to change careers. *Journal of vocational behavior*, 51(3), 358-374.
- Soenens, B., & Vansteenkist, M. (2005). Antecedents and outcomes of selfdetermination in 3 life domains: The role of parents' and teachers' autonomy support. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(6), 589-604.
- Solmaz, Y. (2015). Meslek lisesi son sınıf öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile etkisi: Pendik ilçesi örneği. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Soresi, S., & Nota, L. (2000). *Interessi e scelte*. Firenze: Giunti-Organizzazioni Speciali.
- (2009). Career counseling in Italy: From placement to vocational realization. In P. Heppner, L. Gerstein, S. Aegisdotti, A. Leung, & K. Norsworthy (Eds.), *Handbook of cross-cultural counseling: Cultural assumptions and practices worldwide* (pp. 291-300). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Soresi, S., Nota, L., Ferrari, L., & Ginevra, M. C. (2014). Parental Influences on Youth's Career Construction. (In) Arulmani, G., Bakshi, A.J., Leong, F.T.L., & Watts, A.G. *Handbook of Career Development*. Springer.
- Sorhan, G. (2014). Üniversite öğrencilerinin düşünme ihtiyaçlarının temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna göre incelenmesi. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Gazi Üniversitesi, Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Standage, M., Duda, J.L., & Ntoumanis, N. (2005). A test of self-determination theory in school physical education. *British Journal of Educational Psychology*, 75, 411- 433. <http://doi: 10.1348/000709904X22359>
- Stead, G. B. (1996). Career development of black South African adolescents: A developmental-contextual perspective. *Journal of Counseling & Development*, 74(3), 270-275.
- Stead, G. B.,& Schultheiss, D. E. P. (2010). Validity of Childhood Career Development Scale scores in South Africa. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 10(2), 73-88.
- Sullivan, S. E. (1999). The changing nature of careers: A review and research agenda. *Journal of management*, 25(3), 457-484.
- Sullivan, S. E.,& Al Ariss, A. (2021). Making sense of different perspectives on career transitions: A review and agenda for future research. *Human Resource Management Review*, 31(1), 1-17.
- Super, D.E. (1957). *The psychology of careers*. New York: Harper and Row.
- (1963). Vocational development in adolescence and early adulthood: task and behaviors. in Super, D.E., Starishevsky, R., Matlin, N. and Jordaan, J.P. (Eds), *Career Development: Self-Concept Theory*, NY Teachers College, Columbia University, New York, NY, pp. 255-70.
- (1969). Vocational development theory: Persons, positions, and processes. *The Counseling Psychologist*, 1(1), 2-9.
- (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 16(3), 282-298.

- (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development: applying contemporary theories to practice* (2nd ed., pp.197-261). San Francisco, CA: Jossey Bass.
- (1992). Toward a comprehensive theory of career development. In D. H. Montross & C. J. Shinkman (Eds.), *Career development: Theory and practice* (pp. 35–64). Charles C Thomas, Publisher.
- (1994). A life span, life space perspective on convergence, in Savickas, M.L. and Lend, R.W. (Eds), *Convergence in Career Development Theories*, Consulting Psychologists Press, Palo Alto, CA, pp. 63-67.
- Super, D. E.,& Jordaan, J. P. (1973). Career development theory. *British Journal of Guidance and Counselling*, 1(1), 3-16.
- Super, D. E.,& Knasel, E. G. (1981). Career development in adulthood: Some theoretical problems and a possible solution. *British Journal of Guidance and Counseling*, 9, 194-201.
- Super, D. E.,& Nevill, D. D. (1984). Work role salience as a determinant of career maturity in high school students. *Journal of Vocational Behavior*, 25(1), 30-44.
- Super, D.E., Savickas, M.L. and Super, C.M. (1996), “The life-span, life-space approach to careers”, in Brown, D. and Brooks, L. (Eds), *Career Choice and Development*, Jossey-Bass, San Francisco, CA, pp. 121-78.
- Sürücü, M. (2005). Lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları ve algıladıkları sosyal destekleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi.[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Sürücü, M., Kontaş, H., & Bacanlı, F. (2015). Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri. *Electronic Turkish Studies*, 10(15), 801-821.
- Steger, M. F. ve Samman, E. (2012). Assessing meaning in life on an international scale: Psychometric evidence for the meaning in life questionnaire-short form among Chilean households. *International Journal of Wellbeing*, 2, 182–195.<http://doi:10.5502/ijw.v2.i3.2>
- Şahin, A. (2007). Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretimde yöneltme yönergesi'nin uygulandığı düşük sosyo-ekonomik seviyeden gelen 8. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk

- düzeyleri ve ortaöğretim okul tercihleri. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Şavluk, T. (2019). Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin yordayıcıları. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Gazi Üniversitesi, Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Şeker, G., ve Kaya, A. (2018). Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile desteği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 49, 157-171.
- Tabachnick, B.G.,& Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics (sixth ed.)*. Pearson, Boston.
- Tang, M. (2003). Career counseling in the future: constructing, collaborating, advocating-career counseling in the next decade. *Career Development Quarterly*, 52, 61-69.
- Taveira, M. (1999). Intervenção precoce no desenvolvimento vocacional. *Psicologia: teoria, investigação e prática*, 1, 173-190.
- Taveira, M.C. & Moreno, M.R. (2003). Guidance theory and practice: The status of career exploration. *British Journal of Guidance and Counselling*, 31(2), 189-207.
- Temeloğlu, G. (2019). Kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak kariyere ilişkin ebeveyn desteği ve meslek kararı verme öz yetkinliği. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Gazi Üniversitesi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Thelen, E. & Smith, L. B. (1998). Dynamic systems theories. In W. Damon & R.M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 1. Theoretical models of human development* (5th ed., pp. 563-634). New York: Wiley.
- Thoresen, C. E. (1967). Reviewed work: The Psychology of Vocational Choice by John L. Holland. *American Educational Research Journal*, 4(2), 162-164.
- Tian, L., Han, M. ve Huebner, E. S. (2014). Preliminary development of the Adolescent Students' Basic Psychological Needs at School Scale. *Journal of Adolescence*, 37, 257– 267.
- Townsend, K.C.,& McWhirter, B.T. (2005). Connectedness: A review of the literature with implications for counseling, assessment, and research. *Journal of Counseling and Development*, 83, 191-201.

- Tracey, T.J. & Ward, C.C. (1998). The structure of children's interests and competence perceptions. *Journal of Counseling Psychology*, 45, 290-303.
- Travis K. P. (2020). The impact of career development education on the career awareness of fifth grade public school students toward career choice. [Doctoral thesis, Widener University]. Available from ProQuest Dissertations & ThesesGlobal. (2407577643).
- Trice, A.D. (1991). Stability of children's career aspirations. *Journal of Genetic Psychology*, 152(1), 137-139.
- Turner, S., & Lapan, R. T. (2002). Career self-efficacy and perceptions of parent support in adolescent career development. *Career Development Quarterly*, 51, 44-55.
- Turner, S., Brissett, A. A., Lapan, R. T., Udipi, S., & Ergun, D. (2003). The career-related parent support scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 36, 83-94.
- Turner, S., Steward, J. C., & Lapan, R. T. (2004). Family factors associated with sixth-grade adolescents' math and science career interests. *Career Development Quarterly*, 53, 41-52.
- Türkdoğan, T. (2010). Üniversite öğrencilerinde temel ihtiyaçların karşılanmadüzeyinin öznel iyi oluş düzeyini yordamadaki rolü. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi, Denizli. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Ülker, A. (2015). Kız meslek lisesi öğrencilerinde kariyer kararı yetkinlik beklentisinin yordayıcısı olarak aile etkisi. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mevlana Üniversitesi, Konya. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Ültanır, E. (2003). *İlköğretim birinci kademedede rehberlik ve danışma*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Ünsar, S., Kurt-Sadırlı, S., Demir, M., Zafer, R. ve Erol, Ö. (2009). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri ve etkileyen etmenler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 1(1), 17-29.
- Van den Broeck, A., Vansteenkiste, M., De Witte, H., Soenens, B., & Lens, W. (2010). Capturing autonomy, competence, and relatedness at work: Construction and initial validation of the work-related basic need satisfaction scale. *Journal of Occupational*

and *Organizational Psychology*, 83, 981–1002.<http://doi:10.1348/096317909X481382>

- Vignoli, E. (2009). Inter-relationships among attachment to mother and father, self-esteem, and career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 91–99.
- Vignoli, E., Croity-Belz, S., Chapeland, V., de Fillipis, A., & Garcia, M. (2005). Career exploration in adolescence: The role of anxiety, attachment and parenting style. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 153–168.
- Vondracek, F.W. (1990). A developmental-contextual approach to career development research. In R.A. Young & W.A. Borgen (Eds.), *Methodological approaches to the study of career* (pp. 37-53). New York: Praeger Publishers.
- Vondracek, F.W., Lerner, R.M. & Schulenberg, J.E. (1986). *Career development: A life-span developmental approach*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Vondracek, F. W., & Hartung, P. J. (2002). Introduction: Innovating career development using advances in life course and life-span theory. *Journal of Vocational Behavior*, 61, 375–380.
- Vondracek, F.W. & Porfeli, E.J. (2008). Social contexts for career guidance throughout the world: Developmental-contextual perspectives on career across the lifespan. In J.A. Athanasou & R.V. Esbroeck (Eds.), *International handbook of career guidance* (pp. 209- 225). New York: Springer Publishing.
- Watson, M. B. (1984). *Career development of coloured high school pupils*. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Port Elizabeth, Port Elizabeth.
- Watson, M. & McMahon, M. (2005). Children's career development: A research review from a learning perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 67(2), 119-132.
- Watson M. & McMahon, M. (2007). Children's career development earning: A foundation for lifelong career development. In V.B. Skorikov & W. Patton (Eds.), *Career development in childhood and adolescence* (pp. 29-45). Rotterdam: Sense Publishers.
- Watson, M. and McMahon, M. (2004). Matching occupation and self: does matching theory adequately model children's thinking? *Psychological Reports*, 95, 421-31.

- Wei, M., Shaffer, P. A., Young, S. K., & Zakalik, R. A. (2005). Adult attachment, shame, depression, and loneliness: The mediation role of basic psychological needs satisfaction. *Journal of Counseling Psychology*, 52(4), 591. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.4.591>
- Westbrook, B. W., Cutts, C. C., Madison, S. S. and Arcia, M. A. (1980). The validity of Crites' model of career maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 16, 249-281.
- Whiston, S. C. (1996). The relationship among family interaction patterns and career indecision and career decision-making self-efficacy. *Journal of Career Development*, 23, 137-149.
- Wiesner, M., Vondracek, F., Capaldi, D. & Porfeli, E. (2003). Childhood and adolescent predictors of early adult career pathways. *Journal of Vocational Behavior*, 63, 305-328.
- Wigfield, A. & Eccles, J.S. (1992). The development of achievement task values: A theoretical analysis. *Developmental Review*, 12, 1-46.
- Whiston, S.C. & Keller, B.K. (2004). The influence of the family of origin on career development: A review and analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 32, 493-568.
- Wu, C. C. (2009). Higher education expansion and low income students in Taiwan. *International Journal of Educational Development*, 29, 399-405.
- Wu, Y. L. (2012). Examining the occupational aspirations of Taiwanese Aboriginal adolescents based on the developmental-contextual model of career development. *Asia Pacific Education Review*, 13(4), 757-769.
- Yaycı, L. (2016). Lise öğrencilerinde aileden algılanan sosyal destek ile denetim odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 829-843.
- Yayla, A. (2011). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yayla, A., & Bacanlı, F. (2011). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(3), 1148-1159.

- Yazar, A. R. (1997). Genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yeşilyaprak, B. (2000).*Eğitimde rehberlik hizmetleri gelişimsel yaklaşım*. Nobel Yayınları, Ankara.
- (2011). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: kuramdan uygulamaya, 1.baskı*. Ankara, Pegem Akademi.
- (2012). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. (2015). *Lise öğrencilerindeki mesleki kararsızlığın algılanan sosyal destek ve tercih edilen alana göre incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mevlana Üniversitesi, Konya.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Young, R. A., Valach, L., Ball, J., Paseluikho, M., Wong, Y., DeVries, R., . . .Turkel, H. (2001). Career development in adolescence as a family project. *Journal of Counseling Psychology*,48, 190–202.
- Younger K. (2022). *Toward a critical career development for african american men undergraduate students at predominantly white institutions: Perceptions of the influence of race in the college-to-career transition*. [Doctoral thesis, Seton Hall University]. ABD.
- Zeren, G. (1999). *Yabancı dil ağırlıklı lise, özel lise ve Anadolu lisesi son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

EKLER

EK1: Araştırma İzni

T.C.
KÜTAHYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-53490996-44-50157770
Konu : Araştırma İzni (Beyza BAKIR)

24/05/2022

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 12/05/2022 tarihli ve E-34555043-050.01.04-26650 sayılı yazısı.

İlgi yazıda, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı 522521028 numaralı öğrencisi Beyza BAKIR' ın ilimizde bulunan tüm ortaokullarda "**Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Ebeveyn Desteği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu araştırmasına veri sağlamak amacıyla çalışma yapmak istediği bildirilmiştir.

Söz konusu İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı 522521028 numaralı öğrencisi Beyza BAKIR' ın ilimizde bulunan tüm ortaokullarda "**Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Ebeveyn Desteği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu araştırmasına veri sağlamak amacıyla çalışma uygulaması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Hasan BAŞYİĞİT
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Hasan ERKAL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : İl Millî Eğitim Müdürlüğü/ Strateji Geliştirme Şubesi/ Ar-Ge Birimi / Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
KÜTAHYA Bilgi için: Çağla KAYNARCA
Telefon No : 0 (274) 280 43 94 Unvan : Memur
E-Posta: arge43@meb.gov.tr İnternet Adresi: Faks: _____
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 6bd3-6d1f-3c18-8f79-f608 kodu ile teyit edilebilir.

EK 2: Etik Kurul İzni

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Sayı : E-20292139-050.01.04-27221
Konu : Etik Kurul Kararları

Sayın Beyza BAKIR
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

"Çocukların Kariyer Gelişimi ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Ebeveyn Desteği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı araştırmanız kurulumuzun 29.04.2022 tarihli ve 2022/04 sayılı toplantısında değerlendirilerek etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Nasuh USLU
Kurul Başkanı

Ek:19-Beyza BAKIR Etik Onay Belgesi (1 sayfa)

Ek 3: Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Sayın Katılımcı,

Çocukların kariyer gelişiminde temel psikolojik gereksinimler ve kariyere ilişkin ebeveyn desteğini araştırmak amacıyla bu çalışmayı yürütmekteyiz.

Araştırmaya ilköğretim II. kademesinde öğrenim görmekte olan 6,7 ve 8.sınıf öğrencileri katılacak olup, araştırmanın hiçbir bölümünde kimlik bilgilerinizi tanımlayacak bir soru bulunmamaktadır. Ayrıca verdiğiniz yanıtlar gizli tutulacak ve üçüncü kişiler ile paylaşılmayacaktır.

Lütfen aşağıda yer alan maddeleri dikkatli bir şekilde okuduktan sonra samimi bir şekilde cevaplayınız.

Araştırmaya katkı sağladığınız için teşekkür ederim.

Psk. Dan. Beyza BAKIR
Emet-Ashaboğlu Ortaokulu

Ankete gönüllü olarak katıldığımı onaylıyorum: () Evet

1. Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek

2. Sınıfınız: () 6. Sınıf () 7. Sınıf () 8. Sınıf

3. Akademik Başarı Durumunuz: () Kötü () Orta () İyi () Çok İyi

4. Ailenizin Gelir düzeyi: () Düşük () Ortanın altı () Orta () ortanın üstü () Yüksek

Ek 4: Ergen Öğrencilerin Okulda Temel Psikolojik Gereksinimleri Ölçeği

Ergen Öğrencilerin Okulda Temel Psikolojik Gereksinimleri Ölçeği

Okul yaşamınıza yönelik aşağıda bir takım ifadeler verilmiştir. Lütfen her bir bölümü dikkatle okuyarak karşısındaki rakamlardan birini daire içine alınız.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
1. Okuldaki işleri nasıl yapacağıma kendim karar verebilirim.	1	2	3	4	5
2. Okulda büyük ölçüde kendim olabildiğimi hissediyorum.	1	2	3	4	5
3. Okuldaki çalışmalarımı ve ders dışı etkinliklerimi planlama konusunda özpürüm.	1	2	3	4	5
4. Okulda kendi kararlarımı almakta özpürüm	1	2	3	4	5
5. Okulda hoşlandığım şeyleri yapabiliyim	1	2	3	4	5
6. Öğretmenler ve sınıf arkadaşlarım, okulda bana karşı oldukça cana yakınlar.	1	2	3	4	5
7. Öğretmenler ve sınıf arkadaşlarım, okulda beni önemserler	1	2	3	4	5
8. Okulda öğretmenlerimi ve sınıf arkadaşlarımı gerçekten seviyorum.	1	2	3	4	5
9. Okulda öğretmenlerim ve sınıf arkadaşlarımla iyi anlaşıyorum	1	2	3	4	5
10. Okulda az sayıda yakın arkadaşım var	1	2	3	4	5
11. Son zamanlarda okulda ilgi çekici yeni beceriler öğrenebildim.	1	2	3	4	5
12. Okulda yeni bilgileri öğrenebilme kapasitesine sahibim.	1	2	3	4	5
13. Okuldaki insanlar yaptığım işlerde iyi olduğumu söylüyorlar	1	2	3	4	5
14. Çoğu zaman okuldaki derslerde başarılı olduğumu hissediyorum	1	2	3	4	5
15. Okulda bazen kendimi çok yeterli hissetmiyorum.	1	2	3	4	5

Ek 5: Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği

Aşağıdaki ölçekte 52 soru bulunmaktadır. Her soruyu dikkatle okuduktan sonra sayfanın sağ tarafındaki üç ifadeden size en uygun olanın üzerine çarpma (X) işareti koyunuz. Lütfen soruları cevapsız bırakmayınız. Katıldığınız için teşekkür ederiz.

1. Değişik meslekleri merak ediyorum.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil
2. Okulda neler öğreneceğimi merak ediyorum.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil
3. Okulda öğrendiğim bilgiler bende merak uyandırır.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil
4. Ailem meraklı biri olduğumu söyler.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil
5. Arkadaşlarım meraklı biri olduğumu söyler.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil
6. İçinde yaşadığım dünyayı kütüphanelere giderek araştırmaktan hoşlanırım.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil
7. Yeni bilgiler öğrenmek için kitap okuyorum.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil
8. Okulda öğrendiklerimden daha fazlasını öğrenmeye çalışıyorum.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil
9. Meslekler hakkında daha fazla bilgi toplamak istiyorum.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil
10. Meslekler hakkında bilgi toplamaya önem veriyorum.	Bana uygun	Kararsızım	Bana uygun değil

Ek 6: Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Aşağıda anne ve babanızın sizin meslek kararınıza olan desteğine ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyup, her bir ifade için “kesinlikle katılmıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” seçeneklerinden hangisi sizin için doğruysa, o seçeneğe (X) işareti koyunuz. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız. Teşekkürler...					
1. Annem ve babam ödevlerimi iyi yaptığımda beni ödüllendirirler.					
2. Annem ve babam bana bir gün mesleğimde kullanabileceğim şeyleri öğretirler.					
3. Annem ve babam ileride seçeceğim mesleğime yardımcı olacak dersleri seçerken yardım ederler.					
4. Annem ve babam bana gelecekte mesleğimde kullanabileceğim becerileri öğreten küçük işler verirler.					
5. Annem ve babam ödevlerimi yapmama yardım ederler.					
6. Annem ve babam bana gelecekteki mesleğim ile ilgili becerileri öğretecek okul dışındaki aktiviteleri yapabilmem için izin verirler.					
7. Annem ve babam öğrendiklerimin bir gün mesleğimde bana nasıl yardımcı olacağı hakkında benimle konuşurlar.					

ÖZGEÇMİŞ

Beyza BAKIR

A. EĞİTİM

Lisans:Kafkas Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, 2015, Kars.

B. MESLEKİ DENEYİM

2016-2018Gerger Yatılı Bölge Ortaokulu, Psikolojik Danışman

2018-2019Güzelsu Ortaokulu, Müdür Yardımcısı

2019-2022Emet Ashaboğlu Ortaokulu, Psikolojik Danışman

C. YAYINLARI

Bakır, B.,& Bakır, V. (2022).Çocuklara Yönelik Affetme Becerileri Geliştirme Psikoeğitim Programı.1st International Conference on Innovative Academic Studies ICIAS 2022

Bakır, B.,& Bakır, V. (2020).Pozitif Psikoloji Bağlamında Manevi Aşkılık. Anadolu Kongreleri 5.Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi.

Bakır, V.,& Bakır, B. (2020). Pozitif Psikoloji Bağlamında: Aşkılık Kavramı Ve Kendini Gerçekleştirme. Anadolu Kongreleri 5.Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi.